

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

«Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας: Συνεργασία ή ανταγωνισμός;»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αντώνιος Ε. Φουρνιστάκης

Αθήνα, Ιανουάριος 2019

Τριμελής Επιτροπή

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Στασινόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright Αντώνιος Ε. Φουρνιστάκης, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες απευθύνω προς τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, για τις χρήσιμες συμβουλές – παρατηρήσεις του, καθώς και για την δυνατότητα αμεσότητας στην επικοινωνία που τον διέκρινε, η οποία αποτέλεσε πολύτιμη βοήθεια στην εκπόνηση της παρούσας εργασίας, κάτω από τους ολοένα αυξανόμενους ρυθμούς απαιτήσεων της εργασίας και της καθημερινότητάς μου.

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Εισαγωγή	12
Σκοπός	13
Προϋποθέσεις	13

Κεφάλαιο «Α»

(Εξελίξεις στο Παγκόσμιο Σύστημα)

1. Τα κράτη στο Διεθνές Σύστημα	14
2. Το Θέατρο της Παγκόσμιας Κυριαρχίας	17
3. Από τον Ψυχρό Πόλεμο στην Νέα Τάξη	18
4. Η Εμφάνιση Νέων Δυνάμεων	19
5. Ο Παράγοντας Ισχύς	20
6. Η Ισορροπία Ισχύος	21
7. Εξισορρόπηση Απειλής	22
8. Δίλημμα Ασφαλείας	24

Κεφάλαιο «Β»

(Κίνα)

1. Στάδια Οικονομικής Ανάπτυξης Κίνας	25
2. Η Ένταξη της Κίνας στην Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου	27
3. Η Οικονομική Άνοδος της Κίνας και οι Επιπτώσεις για τις ΗΠΑ	29
4. Η Διάνοιξη Ενός Νέου «Δρόμου του Μεταξιού»	31
5. Ανταγωνισμοί Στρατιωτικής Ισχύος	32
6. Η Κίνα, μια Διαφορετική Υπερδύναμη	36
7. Η Παρουσία της Κίνας στους Διεθνείς και Περιφερειακούς Οργανισμούς	38
8. Ανάλυση Περιφερειακών Οργανισμών και Συνεργασιών που Συμμετέχει η Κίνα	40

Κεφάλαιο «Γ»

(Ρωσία)

1. Η Ρωσική Εθνική Στρατηγική	46
2. Η Εξωτερική Πολιτική Ρωσίας – Ενέργειες ΗΠΑ	49
3. Αξιολόγηση της Ρωσικής Εθνικής Στρατηγικής	51
4. Η Ενεργειακή Στρατηγική της Ρωσίας	52
5. Οι Προοπτικές Αναστροφής της Ρωσικής Παρακμής	53
6. Δυνατότητες – Προοπτικές Ρωσικής Επαναφοράς	56
7. Οι Απειλές για την Ρωσική Ασφάλεια	57
8. Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική	60

Κεφάλαιο «Δ»

(Σινο – Ρωσική Συνεργασία)

1. Ρωσία και Κίνα στο Σημερινό Διεθνές Περιβάλλον	62
2. Η Ιστορία των Σινο – Ρωσικών Σχέσεων	64
3. Οι Λόγοι της Σινο-Ρωσικής Συνεργασίας	68
4. Τα Οφέλη της Σινο-Ρωσικής Συνεργασίας	71
5. Πιθανά Εμπόδια στην Συνεργασία	74
6. Ρωσία και Κίνα: Ένα Νέο Μοντέλο Σχέσεων Μεγάλων Δυνάμεων	76
7. Νέα Εποχή για την Σινο-Ρωσική Συνεργασία (Η Αγορά των Αεροσκαφών Su-35)	78
8. Η Σημασία της Διμερούς Σχέσης της Αγοράς των Su-35	80

Κεφάλαιο «Ε»

(ΗΠΑ - Κίνα – Ρωσία)

1. Η Στάση των ΗΠΑ στην Σινο-Ρωσική Συνεργασία	81
2. Οι Σχέσεις ΗΠΑ – Ρωσίας - Κίνας	84
3. Το «Σκαληνό Τρίγωνο» ΗΠΑ – Κίνα - Ρωσία	88
4. Η Επέκταση της Σινο-Ρωσικής «Συμμαχίας» και οι ΗΠΑ	89

5. Ο Εμπορικό-οικονομικός Πόλεμος ΗΠΑ – Κίνας και η Στάση της Ρωσίας	92
--	----

Κεφάλαιο «ΣΤ»

Επίλογος

1. Διαπιστώσεις - Συμπεράσματα	95
--------------------------------	----

2. Προοπτικές	98
---------------	----

Πηγές - Βιβλιογραφία	100
----------------------	-----

Γελοιογραφία του Περιοδικού Economist για την Ενεργειακή Συμφωνία Ρωσίας – Κίνας.

Περίληψη

Τα Κράτη σε όλη την ανθρώπινη ιστορία ενεργώντας ως ορθολογικοί δρώντες επιζητούν την ασφάλεια και την «εξισορρόπηση της ισχύος». Συνεπώς ο θεμελιώδης σκοπός κάθε κράτους, είναι η ίδια η επιβίωσή του, η κατοχύρωση του μεγέθους της ασφάλειας, η διατήρηση της αυτόνομης υπόστασής του, της εδαφικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας και αυτονομίας του. Κατ' επέκταση κάθε κρατικός σχηματισμός, αποπειράται να προωθήσει τα ιδιαίτερα συμφέροντά του, με τον τρόπο τον οποίον κρίνει αποτελεσματικότερο, υιοθετώντας μέτρα και συμπεριφερόμενο σε διεθνές επίπεδο επί τη βάση των αρχών του ορθολογισμού, καθώς ενδεχόμενη ανορθολογική συμπεριφορά οδηγεί σε μείωση του μεγέθους της ασφάλειας και της ισχύος τους. Τα κράτη σήμερα εισερχόμενα σε μια νέα φάση πολυπολικότητας αναζητούν την ταυτότητά τους και επιδιώκουν πρόσκαιρες και «χαλαρές» μορφές συμμαχιών και συνεργασιών, που θα ικανοποιούν ταυτόχρονα και το αίσθημα της ασφάλειάς τους.

Το διεθνές περιβάλλον έχει σήμερα χαρακτηριστικά ασαφή, ρευστά και μη προσδιορισμένα. Ένα νέο πολυπολικό σύστημα φαίνεται να αναδεικνύεται στο οποίο, μεγάλες δυνάμεις όπως η Ρωσία και η ανερχόμενη Κίνα, θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο. Οι «παίκτες» που κυριαρχούν στο διεθνές σύστημα είναι, πέρα από τις «μεγάλες δυνάμεις», οι συμμαχίες που συνάπτουν τα κράτη, οι οικονομικές συνεργασίες μεταξύ τους, καθώς και οι περιφερειακές οικονομικές οργανώσεις στις οποίες συμμετέχουν. Η αμφισβήτηση του παρόντος διεθνούς συστήματος συνεπάγεται γεωπολιτικές προκλήσεις, ασυνέχεια και μετατροπές.

Τα διλήμματα της παγκόσμιας ασφάλειας κατά τις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα εμφανίζονται διαφορετικά από ποιοτικής απόψεως σε σύγκριση με αυτά του 20^{ου} αιώνα. Ο παραδοσιακός δεσμός μεταξύ της εθνικής κυριαρχίας και της εθνικής ασφάλειας έχει πια διαρραγεί. Είναι γνωστό ότι οι φιλίες βασίζονται κυρίως σε συναισθηματικούς δεσμούς, ενώ οι συμμαχίες βασίζονται πρωτίστως σε συμφέροντα. Έτσι εάν τα μέλη μιας συμμαχίας μοιράζονται σημαντικά αμοιβαία συμφέροντα ασφάλειας, τότε θα είναι αξιόπιστοι σύμμαχοι, ανεξάρτητα από τις διαφωνίες σε άλλα ζητήματα ή στα γενικά συναισθήματά τους, ο ένας προς τον άλλον.

Επιπρόσθετα, καθίσταται πρόδηλο στην παρούσα εργασία ότι, με γνώμονα τη συσσωρευμένη ιστορική εμπειρία, αλλά και μελετώντας τις τωρινές διμερείς σχέσεις και συνεργασίας των δύο χωρών, εξετάζεται και αναλύεται το όλο πλαίσιο αρχιτεκτονικής των συνεργασιών και κατά πόσο αυτό θα επηρεάσει το διεθνές περιβάλλον.

Εν κατακλείδι, μετά την μελέτη της εργασίας γίνεται φανερό, ότι ο ρόλος που διαδραματίζουν σήμερα στις διεθνείς σχέσεις οι συνεργασίες και γενικότερα η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών αυξάνεται διαρκώς, σε σημείο που η «οικονομική διαπλοκή» να υποβαθμίζει τις διακρατικές συγκρούσεις ή ακόμα και τον κίνδυνο ανάφλεξης ενός πολέμου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Σε έναν κόσμο όπου η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας διαβρώνει τη βαρύτητα των «εθνικών δρώντων» στη διεθνή σκηνή, είναι σχεδόν μονόδρομος η «κατεύθυνση» να οδηγηθούμε, έστω και με κάποιες αμφιταλαντεύσεις, σε ένα σύστημα διεθνούς συνεργασίας, αρμονίας των συμφερόντων και ειρηνικής επίλυσης των προβλημάτων, μέσω διαβουλεύσεων στο πλαίσιο των διεθνών συνεργασιών και συμμαχιών.

Λέξεις-κλειδιά: Εξισορρόπηση Ισχύος, Ρωσία, Κίνα, Παγκόσμια Ασφάλεια, Διεθνείς Σχέσεις.

Relations between Russia and China: Cooperation or competition?

Antonios Fournistakis

Abstract

States in all of human history acting as rational actors are seeking security and «balance of power». Therefore, the fundamental purpose of each state is its own survival, the safeguarding of the size of security, the preservation of its autonomous status, its territorial sovereignty and its national independence and autonomy. By extension, any state formation attempts to promote its own interests in the way it deems more effective by adopting measures and behaving internationally on the basis of the principles of rationality, as possible irrational behavior leads to a reduction in the size of security and of their validity. States now entering a new phase of multipolarity seek their identity and pursue temporary and «loose» forms of alliances and partnerships that will simultaneously satisfy their sense of security.

Nowadays the international environment has vague, fluid and unspecified features. A new multipolar system appears to emerge in which, major powers such as Russia and rising China, will play a significant role. The «players» that dominate the international system are, in addition to the «great powers», the alliances that the states conclude, the economic co-operation between them, as well as the regional economic organizations in which they

participate. Doubting the present international system implies geopolitical challenges, discontinuities and conversions.

The dilemmas of global security in the first decades of the 21st century appear differently in terms of quality compared to those of the 20th century. The traditional link between national sovereignty and national security has now been broken. Friendships are known to be based primarily on emotional ties, while alliances are primarily based on interests. So if members of an alliance share important mutual security interests, then they will be reliable allies, regardless of disagreements on other issues or their general feelings, towards each other.

In addition, it is obvious in this dissertation that, in the light of the accumulated historical experience and also studying the current bilateral international relations and cooperation between the two countries, the whole framework of cooperation architecture is analyzed and whether this will affect the international environment.

In conclusion, after studying the work, it is obvious that the role currently played in international relations by cooperation and, more generally, by economic interdependence between states is constantly increasing, to the extent that «*economic interference*» degrades transnational conflicts or even the risk of a war firing between the great powers. In a world where the globalization of the economy erodes the weight of «*national active roles*» on the international stage, it is almost one-way «*direction*» to be led, even with some ambivalences, to a system of international cooperation, harmony of interests and peaceful solution of the problems through consultations in the framework of international partnerships and alliances.

Keywords: Balance of Power, Russia, China, Global Security, International Relations.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Διπλωματική Εργασία

Θέμα: «Σχέσεις Ρωσίας – Κίνας: Συνεργασία ή ανταγωνισμός;»

Εισαγωγή

Τα κράτη σε όλη την ανθρώπινη ιστορία ενεργούν ως ορθολογικοί δρώντες επιζητώντας την εξισορρόπηση της ισχύος, ενώ παρατηρούμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες η ανθρωπότητα διανύει μια μεταβατική περίοδο που χαρακτηρίζεται από την διεθνή ρευστότητα και το μονοπολισμό των ΗΠΑ. Συνεπώς τα κράτη προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις αλλά και το ρόλο τους μέσα στο υπό διαμόρφωση νέο Διεθνές Σύστημα και εισερχόμενα σε μια νέα περίοδο πολυπολικότητας, αναζητούν την ταυτότητά τους και επιδιώκουν μορφές συνεργασιών που θα ικανοποιήσουν το αίσθημα της ασφάλειάς τους. Η δημιουργία αυτών των συνεργασιών έχει ως σκοπό την εξυπηρέτηση των αμοιβαίων συμφερόντων τους και την κατάστροφη «στρατηγικών», περιορισμένου βεληνεκού και πεπερασμένου χρονικού ορίζοντα.

Σε αυτό το ακαθόριστο διεθνές περιβάλλον, εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της Ρωσίας, η οποία κατάφερε (μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης), να ανακάμψει τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά βελτιώνοντας την θέση της στο Διεθνές Σύστημα. Από την άλλη πλευρά έχει παγιωθεί η αντίληψη ότι ο νέος ισχυρός παίχτης του Διεθνούς Συστήματος έρχεται εξ ανατολών και είναι η Κίνα.

Αυτό δικαιολογείται από την θεαματική οικονομική ανάπτυξη που έχει επιτύχει η Κίνα, η οποία έχει επιφέρει καταλυτικές μεταβολές στο παγκόσμιο σύστημα, καθώς ο κινέζικος παράγοντας πρωτοστατεί σε επάρκεια του παραγωγικού συντελεστού έργου, καθώς έχει αποκτήσει πρωταγωνιστικό ρόλο και διεισδύει ολοένα και περισσότερο στις δυτικές αγορές. Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, εάν συνεχιστεί με τον ίδιο ρυθμό, μπορεί να της επιτρέψει να καλύψει τη διαφορά με τις ΗΠΑ και ενδεχομένως να τις ξεπεράσει.

Σε μια προσπάθεια πρόβλεψης, διαφαίνεται ότι ο κόσμος που ξέρουμε περνάει στο παρελθόν, ενώ ένας νέος κόσμος γεννιέται. Ένα περίεργο, ασαφές, θολό, απειλητικό και πολυπολικό διεθνές σύστημα παίρνει την θέση του μονοπολικού κόσμου των περασμένων δεκαετιών. Είναι προφανές ότι, Ρωσία και Κίνα θα κληθούν εξαιτίας του γεωγραφικού, στρατιωτικού και ενεργειακού «συστήματος» τους, να παίξουν ρόλο ρυθμιστή, ως προς την αλληλεπίδραση τους, ιδίως με τις χώρες της Ασίας και της Ευρώπης, αποκτώντας ρόλο δρώντος διεθνούς βεληνεκού στο υπό διαμόρφωση πολυπολικό διεθνές στερέωμα.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει και να ερευνήσει τις σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας, υπό από το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων, καθώς και τις προοπτικές που διαγράφονται για μια συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών ή για άτυπη κούρσα ανταγωνισμού, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωπολιτική θέση και τις στρατηγικές επιδιώξεις αλλά ακόμα και την ισχύ τους, σε συνάρτηση με το διεθνές περιβάλλον.

Προϋποθέσεις

Οι σχέσεις μεταξύ κρατών δεν είναι πάντοτε αμετάβλητες και σταθερές. Αντίθετα επηρεάζονται κατά καιρούς από μη προβλέψιμες πολιτικές εξελίξεις και γενικά από ένα δυναμικό και μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον. Για την όσο το δυνατό καλύτερη και πιο εμπειριστατωμένη ανάλυση των σχέσεων της Ρωσίας με την Κίνα, απαιτείται ο καθορισμός κάποιων σταθερών παραγόντων, πάνω στους οποίους θα βασισθεί η μελέτη των σχέσεων αυτών και οι διαγραφόμενες δυνατότητες συνεργασίας ή ανταγωνισμού τους. Η όποια σημαντική μεταβολή των παρακάτω παραγόντων αναμένεται να επηρεάσει σε τέτοιο βαθμό, που θα έχει σαν αποτέλεσμα την πιθανή εξαγωγή εσφαλμένων συμπερασμάτων. Συνεπώς για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θεωρείται ότι:

1. Για την ανάλυση του θέματος θα ληφθούν υπόψη στοιχεία και γεγονότα που έχουν ήδη λάβει χώρα. Οι μελλοντικές εξελίξεις στον παγκόσμιο χάρτη και οι πιθανές αλλαγές των ισορροπιών δύνανται να επηρεάσουν τις εκτιμήσεις και τα συμπεράσματα της εργασίας.
2. Οι στρατηγικές επιδιώξεις και τα ζωτικά συμφέροντα (κίνητρα), της Ρωσίας και της Κίνας δεν θα αλλάξουν στο εγγύς μέλλον.
3. Δεν θα μεταβληθούν οι συνθήκες που επικρατούν στην σημερινή πολιτική σκηνή της Ρωσία και της Κίνας.
4. Δεν θα μεταβληθούν οι διμερείς σχέσεις που έχουν συνάψει η Ρωσία και η Κίνα με άλλα κράτη.
5. Η αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας θα συνεχίσει για την επόμενη 10ετία.
6. Οι Διεθνείς Σχέσεις διέπονται από τις Αρχές του Νεορεαλισμού.

Κεφάλαιο «Α»

Εξελίξεις στο Παγκόσμιο Σύστημα

1. Τα Κράτη στο Διεθνές Σύστημα

Από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, οι συγκρούσεις στην Ευρασία αποτελούν την κυριότερη πηγή ανησυχίας για την διεθνή ασφάλεια. Πρόκειται για μια περιοχή η οποία συγκεντρώνει περισσότερο από το μισό του παγκοσμίου πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένων των δύο πιο πυκνοκατοικημένων κρατών της υφηλίου¹) και περίπου τα 3/4 των «φτωχών» του κόσμου, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και έναν από τους κυριότερους συντελεστές της παγκόσμιας δημογραφικής έκρηξης και τη μεγαλύτερη πηγή διεθνών μεταναστευτικών ρευμάτων, τα οποία προκαλούνται σε αυξανόμενο βαθμό από τις πολεμικές συγκρούσεις². Ευτυχώς για τον κόσμο και ιδιαίτερα για τις ΗΠΑ, η Ευρασία είναι πολύ μεγάλη για να είναι ενιαία πολιτικά³.

Η παραδοσιακή μελέτη της διεθνούς πολιτικής αναφέρεται κατά κύριο λόγο, στη μελέτη του διακρατικού συστήματος. Λόγω της κυριαρχίας τους, τα κράτη αναλύονταν ως ανεξάρτητες και αυτόνομες οντότητες. Αυτή η «κρατοκεντρική» προσέγγιση έχει συχνά απεικονιστεί μέσω του αποκαλούμενου «μοντέλου της μπάλας του μπιλιάρδου», το οποίο κυριάρχησε στη διεθνολογική σκέψη κατά τη δεκαετία του 1950 και έχει ειδικότερα ταυτιστεί με τη ρεαλιστική θεωρία. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, τα κράτη, όπως και οι μπάλες του μπιλιάρδου, είναι συνεκτικές και αυτόνομες μονάδες, που επηρεάζουν η μία την άλλη μέσω εξωτερικής πίεσης.

Το «Μοντέλο της Μπάλας του Μπιλιάρδου» έχει δύο κύριες συνέπειες:

α. Προτείνει τον σαφή διαχωρισμό μεταξύ, της «εγχώριας» πολιτικής, η οποία ασχολείται με το ρόλο του κράτους στη διατήρηση της τάξης και τη δημιουργία ενός ρυθμιστικού πλαισίου εντός των συνόρων του και της «διεθνούς» πολιτικής, που επικεντρώνεται στις διακρατικές σχέσεις. Υπό αυτή την έννοια, η κυριαρχία αποτελεί το σκληρό κέλυφος της μπάλας του μπιλιάρδου, που διαχωρίζει το «εξωτερικό» από το «εσωτερικό».

β. Οι δομές σύγκρουσης και συνεργασίας εντός του διεθνούς συστήματος καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από την κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατών.

¹ Της Κίνας και της Ινδίας.

² Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 87.

³ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 65.

Για να αντιληφθούμε συνεπώς καλύτερα την συμπεριφορά των κρατών στο Διεθνές Σύστημα, θα ανατρέξουμε στις αρχές του Νεορεαλισμού σύμφωνα με τις οποίες⁴:

α. Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, καθώς δεν διαθέτει κεντρική υπερκρατική ρυθμιστική εξουσία, κατάσταση, η οποία επηρεάζει τη συμπεριφορά των κρατών και τη σταθερότητα ή την αστάθεια του διεθνούς συστήματος.

β. Το διεθνές σύστημα είναι ανταγωνιστικό, αφού η απουσία της κεντρικής υπερκρατικής εξουσίας συνεπάγεται απουσία ρύθμισης του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών και πρόκληση συχνών συγκρούσεων. Κατά συνέπεια η ανταγωνιστική υφή του διεθνούς συστήματος αποτελεί λογική συνέπεια και άμεση προέκταση του άναρχου χαρακτήρα του⁵.

γ. Τα κράτη εντός του διεθνούς συστήματος βασίζονται στην αρχή της αυτοβοήθειας, οφείλουν δηλαδή να μεριμνούν με τις δικές τους δυνάμεις για την διατήρηση της ασφάλειάς τους. Η αρχή της αυτοβοήθειας επομένως, ταυτίζεται από εννοιολογικής άποψης με την ίδια την αρχή της δράσης εντός ενός άναρχου περιβάλλοντος⁶.

δ. Τα κράτη εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος υιοθετούν μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αυτοβοήθειας, με σκοπό την αύξηση του μεγέθους της ασφάλειάς τους⁷.

ε. Κάθε κράτος, κάθε κρατικός σχηματισμός, αποπειράται να προωθήσει τα συμφέροντά του, με τον τρόπο τον οποίον κρίνει αποτελεσματικότερο. Μεταξύ των τρόπων αυτών προώθησης των συμφερόντων, σε διεθνές επίπεδο περιλαμβάνεται και η χρήση βίας ή η απειλή αυτής⁸.

στ. Τα κράτη είναι οι πρωταρχικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα και κατά συνέπεια αποτελούν τη βασική μονάδα ανάλυσης των διεθνών σχέσεων. Το διεθνές σύστημα επομένως, εκτός από άναρχο και ανταγωνιστικό είναι και κρατοκεντρικό. Οι

⁴ Παναγιώτης Ήφαιστος, «Οι Διεθνείς Σχέσεις, ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2004, σελ 35-68, και 359-364.

⁵ Kenneth N. Waltz, «Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ. 221. Όπως παρατηρεί ο Waltz: «Μεταξύ των κρατών η φυσική κατάσταση είναι η εμπόλεμη κατάσταση. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο πόλεμος λαμβάνει χώρα συνεχώς αλλά ότι καθώς το κράτος αποφασίζει από μόνο του εάν θα χρησιμοποιήσει βία ή όχι, ο πόλεμος μπορεί να ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή».

⁶ Στο ίδιο, σελ.238. «Για να πετύχουν τους αντικειμενικούς σκοπούς τους και να διατηρήσουν την ασφάλειά τους, μονάδες που βρίσκονται σε κατάσταση αναρχίας, είτε πρόκειται για ανθρώπους είτε για επιχειρήσεις είτε για κράτη είτε για οτιδήποτε άλλο, θα πρέπει να βασίζονται στα μέσα που μπορούν να κινητοποιήσουν και στους διακανονισμούς που μπορούν να κάνουν για τους εαυτούς τους. Η αυτοβοήθεια είναι κατ' ανάγκη η αρχή της δράσης σε μια άναρχη τάξη».

⁷ Στο ίδιο, σελ.387.

⁸ Στο ίδιο, σελ. 302.

σχέσεις μεταξύ των κρατών και η κατανομή της ισχύος εντός του διεθνούς συστήματος στα επιμέρους κράτη ενέχει σημαντικές επιπτώσεις και εντέλει καθορίζει τις εξελίξεις της διεθνούς πολιτικής⁹.

ζ. Τα κράτη συμπεριφέρονται σε διεθνές επίπεδο με βάση τις αρχές του ορθολογισμού, καθώς ενδεχόμενη ανορθολογική συμπεριφορά οδηγεί σε μείωση του μεγέθους της ασφάλειας και της ισχύος τους. Τα κράτη συμπεριφέρονται κατά τρόπο ορθολογικό και αξιολογούν τη στρατηγική τους κατάσταση με βάση τα δεδομένα του περιβάλλοντός τους και επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τα αναμενόμενα οφέλη από οποιαδήποτε ενέργεια, την οποία αναλαμβάνουν¹⁰. Ενδεχόμενη ανορθολογική συμπεριφορά των κρατών οδηγεί σε μείωση του μεγέθους της ασφάλειας και της ισχύος, σε σημαντικό βαθμό, με ανάλογο κόστος για τα ίδια τα κράτη¹¹.

η. Ο θεμελιώδης σκοπός κάθε κράτους, το βασικό εθνικό του συμφέρον, είναι η ίδια η επιβίωσή του, η κατοχύρωση του μεγέθους της ασφάλειας, δηλαδή η διατήρηση της αυτόνομης υπόστασής του, της εδαφικής κυριαρχίας και της εθνικής ανεξαρτησίας και αυτονομίας του. Εντός του άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς πλαισίου τα κράτη ενεργούν με βασικό γνώμονα της δράσης τους, την ίδια την επιβίωση και διατήρηση της ύπαρξής τους¹².

θ. Ο πρωταρχικός και άμεσος σκοπός του κράτους, της βασικής μονάδας των διεθνών σχέσεων και κύριου δρώντα του διεθνούς περιβάλλοντος, είναι η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της επικράτειας και της ανεξαρτησίας του. Η επίτευξη του στόχου αυτού αποτελεί «*sine qua non*»¹³ προϋπόθεση για την πρόκριση δευτερευόντων σκοπών σε σχέση με τον πρωταρχικό σκοπό¹⁴.

Τα κράτη ως οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος που λειτουργούν σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, προκειμένου να εξασφαλίσουν το εθνικό τους συμφέρον και να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα,

⁹ J.A Vasquez., «*The Power of Power Politics: A Critique*», εκδόσεις Rutgers University Press, New Brunswick, 1983, σελ. 205.

¹⁰ Bach Mans, Y.H. Ferguson & R.W., «*Αναζήτηση της Ουτοπίας: Θεωρία και Διεθνής Πολιτική*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2009, σελ. 75.

¹¹ Kenneth N. Waltz, «*Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ. 205. «Αν και περιορίζεται από το διεθνές σύστημα, μια μονάδα του συστήματος μπορεί να συμπεριφερθεί όπως θέλει. Η κατάσταση δίνει κίνητρα, ώστε οι περισσότεροι δρώντες να συμπεριφέρονται ορθολογικά. Οι δρώντες είναι ευαίσθητοι στο κόστος».

¹² Στο ίδιο, σελ.203.

¹³ «εκ των ων ουκ άνευ».

¹⁴ Kenneth N. Waltz, «*Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ.269. «[...] στην αναρχία η ασφάλεια είναι ο υπέρτερος σκοπός. Μόνο αν η επιβίωση είναι εξασφαλισμένη, μπορούν τα κράτη να επιδιώκουν με ασφάλεια άλλους σκοπούς, όπως η ειρήνη, το κέρδος και η ισχύς».

δύνανται να επιλέξουν πέραν από το να αυξήσουν την ισχύ τους, είτε να προσθέσουν στη δική τους ισχύ αυτή των άλλων κρατών, είτε να στερήσουν την ισχύ των άλλων κρατών από τον αντίπαλο, επιλογές που επιτυγχάνονται μέσω της σύναψης πολιτικών συμμαχιών ή συνεργασιών.

Η συμμετοχή των κρατών σε συμμαχίες αποτελεί μια πρακτική που περιγράφεται για πρώτη φορά από τον «Πατέρα» των Διεθνών Σχέσεων, Θουκυδίδη και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με την αντίληψη του Θουκυδίδη, τα κράτη βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό, επιζητώντας ισχύ και ασφάλεια, η δε ανθρώπινη συμπεριφορά υποκινείται έντονα από το ιδιοτελές συμφέρον και την επιθυμία για κυριαρχία πάνω στους άλλους¹⁵.

2. Το Θέατρο της Παγκόσμιας Κυριαρχίας

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πολλοί αναλυτές έσπευσαν να διακηρύξουν πως μπήκαμε σε μία νέα περίοδο των διεθνών σχέσεων, δημιουργώντας ένα κενό εξουσίας και ισχύος στο διεθνές σύστημα και επέτρεψε να αναδειχθούν οι ΗΠΑ, ως η μοναδική υπερδύναμη του πλανήτη¹⁶. Οι ΗΠΑ, σε συνεργασία με τους συμμάχους τους, ήταν συστημικά μοιραίο να επιχειρήσουν να καλύψουν το κενό της ΕΣΣΔ και να δημιουργήσουν, χωρίς να έχουν ουσιαστικά αντίπαλο, τη «νέα» δική τους παγκόσμια τάξη¹⁷.

Τα τελευταία χρόνια η ανθρωπότητα διανύει μια μεταβατική περίοδο, που χαρακτηρίζεται από τον «ηγεμονισμό» των ΗΠΑ και την διεθνή ρευστότητα. Επομένως τα κράτη, μέσα στο νέο «υπό διαμόρφωση» Διεθνές Σύστημα, προσπαθούν να αναπροσδιορίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις αλλά και τον ρόλο τους¹⁸.

Τα κράτη στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, κατ' ελάχιστον επιδιώκουν την επιβίωσή τους και κατά το μέγιστο την παγκόσμια κυριαρχία¹⁹. Κατά συνέπεια τα κράτη ως οι κυρίαρχες μονάδες του συστήματος, αν και νομικά είναι ισότιμα διαφέρουν ως προς την ισχύ τους, γεγονός καταλυτικό για τον τρόπο που αναπτύσσουν τις

¹⁵ Perez Zagorin, «Θουκυδίδης», Ποιότητα-Princeton University Press, 2006, σελ. 95.

¹⁶ Ηλίας Κουσκουβέλης, «Μετά το 1989: Διεθνές Σύστημα και Ηγεμονία», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Αθήνα, 2009, σελ. 29.

¹⁷ Ηλίας Κουσκουβέλης, «Κοσσυφοπέδιο: Ο πόλεμος της νέας τάξης», Φιλελεύθερη Έμφαση, 4, 1999, σελ. 70.

¹⁸ Σπύρος Μακρής, Ιστοριογραφία και πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα, «Η Μεταθεωρητική Σύζήτηση», Αθήνα - Κομοτηνή, 2013, σελ. 1.

¹⁹ Kenneth N. Waltz, «Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής», Ποιότητα, Αθήνα, 2010. «Το διεθνές σύστημα είναι αποκεντρωμένο και άναρχο και η διεθνής πολιτική είναι πολιτική εν απουσία κυβέρνησης». Οι δομές των κρατών στο εσωτερικό είναι ιεραρχικές και στο διεθνές σύστημα άναρχες. Το διεθνές σύστημα λοιπόν θεωρείται άναρχο, καθώς χαρακτηρίζεται από απουσία κεντρικής εξουσίας σε αντίθεση με το εσωτερικό των κρατών.

μεταξύ τους σχέσεις. Η διατήρηση της τάξης στο άναρχο διεθνές σύστημα διαταράσσεται από τα αίτια πολέμου που κάθε φορά προκύπτουν στις διακρατικές σχέσεις και θέτουν τη σταθερότητά του σε κίνδυνο. Η διάκριση των κρατών βάσει της ισχύος τους, είναι μια πραγματικότητα στις διεθνείς σχέσεις που συνεχώς μεταβάλλεται λόγω της άνισης ανάπτυξης τους.

3. Από τον Ψυχρό Πόλεμο στην Νέα Τάξη Πραγμάτων

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κυριάρχησε στον διεθνή χώρο μία αισιοδοξία σχετικά με το μέλλον των διεθνών σχέσεων²⁰. Αρκετοί πίστεψαν ότι η εποχή των γεωπολιτικών ανταγωνισμών τελείωσε και ότι η «ιστορία έφτασε στο τέλος της» (με την έννοια των μεγάλων συγκρούσεων)²¹, θεωρώντας ότι μπαίνουμε σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί η παγκοσμιοποίηση και η οικονομική αλληλεξάρτηση (ελεύθερη διακίνηση ιδεών – προσώπων – αγαθών – κεφαλαίων), έχοντας ταυτόχρονα την πεποίθησή ότι η απουσία συγκρούσεων, η παγκοσμιοποίηση και η οικονομική αλληλεξάρτηση, θα οδηγήσουν τον κόσμο σε σταθερότητα και συνεργασία²².

Είναι γεγονός ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών δεν γίνεται μόνο μέσω των πολέμων, άλλες φορές γίνεται μέσω της οικονομίας και του εμπορίου. Ο οικονομικός και ο στρατιωτικός ανταγωνισμός αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος²³.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι υποστηρικτές της θεωρίας της «Δημοκρατικής Ειρήνης» πιστεύουν ότι:

α. Με την εξάπλωση της δημοκρατίας μπορεί να εξαλειφθεί το φαινόμενο του πολέμου και να επιτευχθεί η «διαρκής ειρήνη»²⁴.

β. Η ενδυνάμωση των διεθνών θεσμών επίσης θα φέρει την ειρήνη. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, οι διεθνείς θεσμοί αποτελούν τα μέσα μείωσης του άναρχου χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος²⁵.

²⁰ Richard Ned & Risse-Kappen Thomas, «*International Relations Theory and the End of the Cold War*», New York: Columbia University Press, 1995, σελ. 85-108.

²¹ Francis Fukuyama, «*The End of History?*», *The National Interest*, Summer 1989, σελ. 3-18, Fukuyama, Francis, *The End of History and the Last Man*, Harper Perennial, 1993, σελ. 8.

²² Ohmae Kenich, «*The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*». New York: Harper Business, 1999, σελ. 32.

²³ Αθανάσιος Πλατιάς, «*Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*», Αθήνα, Παπαζήσης, 1995, σελ. 36.

²⁴ Michael W Doyle., «*Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs*», *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3, Summer 1983, σελ. 89.

²⁵ Robert Keohane, «*After Hegemony: Cooperation and Discord in World Political Economy*», Princeton N.J.: Princeton University Press, 1984, σελ. 41.

γ. Η παγκοσμιοποίηση και η αύξηση της οικονομικής αλληλεξάρτησης εκτοπίζουν τον πόλεμο και οδηγούν σε συνεργασία και σταθερότητα²⁶.

Δύο είναι οι λόγοι για τους οποίους θεωρείται ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών μπορεί να φέρει την ειρήνη:

α. Όσο τα κράτη γίνονται πιο πλούσια, τόσο περισσότερο είναι ικανοποιημένα με το status quo και δεν έχουν κίνητρα να το αλλάξουν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην διεξάγουν επεκτατικούς πολέμους και γενικότερα να κάνουν ότι είναι δυνατόν για να αποφύγουν την εμπλοκή τους σε κάθε είδους πολεμική δραστηριότητα, που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την οικονομική τους ευμάρεια²⁷.

β. Όσο αυξάνει η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών, τόσο αυξάνει και το κόστος της διάλυσης αυτής της σχέσης από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Επομένως, το κόστος του πολέμου είναι απαγορευτικό²⁸.

Είναι λοιπόν κατανοητό ότι έχει μεταβληθεί η «διεθνής» πολιτική σε μια «παγκόσμια» πολιτική έχοντας συμπεριλάβει σημαντικές αλλαγές οι οποίες περιλαμβάνουν:

- α. Νέους δρώντες στην παγκόσμια σκηνή,
- β. Αυξημένη αλληλεξάρτηση και διασύνδεση,
- γ. Την πορεία προς την παγκόσμια «διακυβέρνηση».

4. Η Εμφάνιση Νέων Δυνάμεων

Η παγκόσμια πολιτική σκηνή αποτελεί μια αρένα συνεχιζόμενων και επιταχυνόμενων αλλαγών. Ο κόσμος έχει βιώσει κοσμογονικές αλλαγές που είχαν ως επίκεντρο, αφενός την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την δημιουργία ανεξαρτήτων κρατών στα εδάφη της, με κύριο και αδιαφιλονίκητα ισχυρό, το κράτος της Ρωσίας και αφετέρου την «Κινεζική Επανάσταση» η οποία αποτελεί θεμέλιο δημιουργίας ενός νέου πολυπολικού παγκόσμιου συστήματος.

Νέες αναδύμενες οικονομικές δυνάμεις ανταγωνίζονται τις ΗΠΑ και σε ορισμένους τομείς υπερτερούν. Πόλοι ισχύος όπως η Ρωσία και η Κίνα, αναμένεται να αυξήσουν τη σχετική επιρροή τους και να αναδιαμορφώνουν μέχρι ενός βαθμού μαζί με τις ΗΠΑ τα δρώμενα στη διεθνή σκηνή. Ως συνέπεια, το διεθνές σύστημα όπως είναι

²⁶ Edward D. Mansfield, *«Power, Trade, and War»*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994, σελ. 65.

²⁷ Arthur Stein, *«Why Nations Cooperate»*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1990, σελ. 28.

²⁸ Robert Keohane & Joseph Nye, *«Power and Interdependence: World Politics in Transition»*, Boston: Little Brown, 1977, σελ. 56.

διαμορφωμένο μετά από τον Ψυχρό Πόλεμο θα είναι σε μερικά χρόνια σχεδόν αγνώριστο λόγω της ανόδου νέων «δυνάμεων», της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, της μεταφοράς του χρήματος και της οικονομικής ισχύος από τη Δύση προς την Ανατολή.

Σε αυτό το ακαθόριστο και υπό διαμόρφωση διεθνές περιβάλλον, εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της Ρωσίας, η οποία κατάφερε μέσω της ενεργειακής ανάπτυξης, να αναπτυχθεί τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά βελτιώνοντας την θέση της στο Διεθνές Σύστημα. Από την άλλη πλευρά έχει παγιωθεί η αντίληψη ότι ο νέος ισχυρός «παίκτης» του Διεθνούς Συστήματος είναι η Κίνα. Αυτό δικαιολογείται από την αύξηση των εμπορικών συναλλαγών, αλλά και της ραγδαίας οικονομικής, τεχνολογικής και εμπορικής της ανάπτυξης.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και με βάση την οικονομική της ανάπτυξη η Κίνα επιχειρεί την επανατοποθέτησή της στη διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή. Επιπλέον, η Ρωσία επανέρχεται στο διεθνές προσκήνιο και διεκδικεί δυναμική παρουσία με βάση την ισχύ που της προσφέρει το πλούσια σε ενεργειακά αποθέματα υπέδαφός της. Αμφότερες προσπαθούν να ενσωματωθούν στην παγκόσμια οικονομία και να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους, προστατεύοντας την εγχώρια παραγωγή. Συναφώς οι στρατηγικοί στόχοι των δύο αυτών χωρών συγκλίνουν αν όχι είναι παρόμοιοι.

Είναι προφανές λοιπόν ότι μέσα στην ρευστότητα και ασάφεια του διεθνούς περιβάλλοντος η Ρωσία και Κίνα θα κληθούν εξαιτίας του γεωγραφικού, στρατιωτικού, οικονομικού και ενεργειακού συστήματος, να παίξουν ρόλο ρυθμιστή ως προς την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, αλλά και με τις χώρες της Ασίας και της Ευρώπης, ανακτώντας ρόλο διεθνούς δρώντος στο υπό διαμόρφωση πολυπολικό διεθνές στερέωμα.

5. Ο Παράγοντας Ισχύς

Η άναρχη και ανταγωνιστική δομή του διεθνούς συστήματος, αναγκάζει τα κράτη να προσπαθούν να διατηρήσουν τη θέση τους σε επίπεδο σχετικής ισχύος («relative power position»), σε σχέση με την ισχύ των άλλων κρατικών δρώντων. Η διατήρηση του μεγέθους της σχετικής ισχύος («relative power») εκ μέρους των κρατών κρίνεται επιτακτική, καθώς ενδεχόμενη μείωση της σχετικής ισχύος ενός κράτους, συνεπάγεται αύξηση της σχετικής ισχύος ενός άλλου κράτους, το οποίο προσλαμβάνεται ως αντίπαλο και κατά συνέπεια εκφράζει την υπονόμηση του θεμελιώδους σκοπού του κράτους, που είναι η ασφάλεια του. Σε κάθε περίπτωση όμως η διατήρηση του αισθήματος της ασφάλειας, είναι σημαντικότερη για έναν κρατικό δρώντα από ότι η αύξηση της ισχύος του, η οποία αποτελεί

δευτερεύοντα σκοπό²⁹.

Η έννοια της ισχύος (*power*) είναι από τις κεντρικές, πλέον πιο πολυσυζητημένες έννοιες των Διεθνών Σχέσεων. Η ενδυνάμωση της συγκριτικής θέσης ισχύος αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο ενός κράτους για να κινηθεί με μεγαλύτερη ευχέρεια, μεγαλύτερη επιρροή, περισσότερες δυνατότητες και λιγότερους κινδύνους στο διεθνές περιβάλλον με κύριο σκοπό την επιβίωσή του.

Η ισχύς (*power*)³⁰ αποτελεί συνδυασμό επιμέρους στοιχείων, όπως του μεγέθους της οικονομικής ανάπτυξης, της στρατιωτικής ισχύος, της πολιτικής σταθερότητας, της έκτασης της εδαφικής επικράτειας, του πληθυσμού, της γεωφυσικής θέσης, των πλουτοπαραγωγικών πόρων και της γενικής ικανότητας ενός κρατικού σχηματισμού να διαχειριστεί κατά τρόπο αποτελεσματικό τα στοιχεία αυτά, ώστε να προωθήσει το εκάστοτε εθνικό του συμφέρον. Η ισχύς ως γενική έννοια ενίοτε διακρίνεται σε δύο περαιτέρω κατηγορίες, αυτές της σκληρής ισχύος και της ήπιας ισχύος.

Η σκληρή ισχύς (*hard power*) ως έννοια των διεθνών σχέσεων ταυτίζεται με την ικανότητα ενός κρατικού δρώντα να επιβάλλει τη θέλησή του κατά τρόπο άμεσο ή έμμεσο σε ένα άλλο κράτος και εφαρμόζεται κυρίως μέσω της στρατιωτικής ισχύος και της οικονομικής ισχύος, η οποία ασκείται από έναν κρατικό δρώντα ή μία συμμαχία κρατών επί ενός ή και περισσοτέρων κρατών.

Η ήπια ισχύς (*soft power*) ως έννοια των διεθνών σχέσεων, αφορά στην δυνατότητα άσκησης επιρροής επί άλλων δρώντων μέσω της έντεχνης διπλωματίας, του πολιτισμού και των αξιών και είναι δυνατόν να ασκηθεί όχι μόνον από τους κρατικούς δρώντες, αλλά και από υπερκρατικούς και μη κρατικούς οργανισμούς.

6. Ισορροπία ισχύος

Η ισορροπία ισχύος³¹ (*balance of power*) ή «*ισορροπία δυνάμεων*» όπως είναι γνωστή στη διπλωματική ιστορία, αποτελεί θεμελιώδη έννοια και θεωρία με την οποία γίνεται αντιληπτό το διεθνές σύστημα στα πλαίσια της αναρχίας. Αναλυτικά εμφανίζεται ως αξίωμα της διεθνούς ζωής, ως πολιτική επιδίωξη των κρατών, ως ισότητα ισχύος και ως

²⁹ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, 2004, σελ. 255-259.

³⁰ Joseph Nye, «*Ηπια Ισχύς, το Μέσο της Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ. 32-45.

³¹ Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, 2004, σελ. 139-181.

υπεροχή ισχύος. Κατά πολλούς ρεαλιστές διεθνολόγους θεωρείται η πλέον σαφής θεωρία της διεθνούς πολιτικής και των Διεθνών Σχέσεων³².

Σε γενικές γραμμές πάντως, η ισορροπία ισχύος «κατανοείται» κυρίως ως:

- α. Μία διεθνής κατάσταση ισορροπίας, ανισορροπίας ή κατανομής ισχύος.
- β. Μία συνειδητή πολιτική στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής με την οποία επιδιώκεται η ισορροπία με κριτήριο τις δυνατότητες ισχύος, ή η ισχυροποίηση ενός κράτους ώστε να βελτιωθεί η θέση του στην ιεραρχία με βάση την ισχύ.
- γ. Ένα διεθνές σύστημα στο οποίο λειτουργούν οι σχέσεις μεταξύ των κρατών στη βάση της ισορροπίας ισχύος.

7. Εξισορρόπηση της Απειλής

Σε γενικές γραμμές πάντως η ισορροπία ισχύος μεταξύ των κρατών, προβλέπει ότι τα κράτη καταφεύγουν σε στρατηγικές εξισορρόπησης (εσωτερικές ή εξωτερικές), προκειμένου να διατηρήσουν τη σχετική τους ισχύ εντός ενός συστήματος αλληλεξάρτησης με άλλους κρατικούς δρώντες και για να αποφύγουν την κυριαρχία από τα ισχυρότερα κράτη. Η επίτευξη δηλαδή, της ισορροπίας ισχύος (κυρίως στρατιωτικής) επιδιώκει να δημιουργήσει μια κατάσταση αμοιβαίας αποτροπής και να περιορίζει δραστικά την πιθανότητα πολέμου³³.

Οι λόγοι που τα κράτη ακολουθούν την επιλογή της «εξισορρόπησης της απειλής» είναι οι ακόλουθοι:

- α. Τα κράτη προσπαθούν να περιορίσουν μια πιθανή ηγεμονική συμπεριφορά μιας ανερχόμενης δύναμης, πριν αυτή γίνει πάρα πολύ ισχυρή, υπονομεύοντας τους συντελεστές αύξησης της ισχύος της, συνάπτοντας στρατηγικές συμμαχίες με άλλους κρατικούς δρώντες ή ακυρώνοντας τις υφιστάμενες διακρατικές συμμαχίες του «υποτιθέμενου» αντίπαλου κράτους.
- β. Τα κράτη υιοθετούν μια στρατηγική εξισορρόπησης των αντιπάλων τους, καθώς το διεθνές σύστημα στηρίζεται σε δεδομένα ανταγωνιστικών μεταξύ των κρατών σχέσεων. Τα κράτη είναι αναγκασμένα να μεριμνούν μόνο τους, με τις δικές τους δυνάμεις, για την ασφάλειά τους στο πλαίσιο της αρχής της αυτοβοήθειας.

³² G. Evans & J. Newnham, «A Dictionary of World Politics», Νέα Υόρκη: Harvester Wheatsheaf, 1990, σελ. 30.

³³ Kenneth N. Waltz, «Theory of International Politics», Νέα Υόρκη: Mc Grow-Hill, 1979, σελ.168.

γ. Η λογική της εξισορρόπησης της απειλής είναι βασισμένη στην παραδοσιακή θεωρία ισορροπίας ισχύος όπου τα κράτη συμμετέχουν σε μια συμμαχία προκειμένου να εξισορροπήσουν μια άλλη δύναμη ή ένα συνασπισμό δυνάμεων, του οποίου η ισχύς απειλεί την ασφάλεια και επιβίωσή τους³⁴.

Κατά συνέπεια, τα κράτη μέσω της εξισορρόπησης, επιλέγουν να μη θέσουν σε κίνδυνο την επιβίωσή τους και να «αναχαιτίσουν» τον εν δυνάμει ηγεμόνα πριν γίνει επικίνδυνα ισχυρός. Τα κράτη που τείνουν στην πολιτική της εξισορρόπησης είναι συνήθως τα ισχυρότερα κράτη, καθώς η επιρροή τους, όπως και η προσφορά τους στους συμμάχους είναι μεγάλη και επιπλέον μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα μιας συμμαχίας αλλά και τη δομή της³⁵. Επίσης, τα αδύναμα κράτη αναμένεται να επιλέξουν την πολιτική της εξισορρόπησης όταν απειλούνται από κράτη με αυστηρά ίσες δυνατότητες³⁶.

Η στρατηγική της εξισορρόπησης ενός αντιπάλου είναι δυνατόν να την διακρίνουμε σε εσωτερική και εξωτερική:

Η «εσωτερική εξισορρόπηση» ενός αντιπάλου συνίσταται στην αξιοποίηση των υφισταμένων πόρων, αγαθών και δεξιοτήτων, τα οποία τα συναντούμε στο εσωτερικό ενός κρατικού δρώντα. Μέτρα εντασσόμενα στο πλαίσιο της εσωτερικής στρατηγικής εξισορρόπησης είναι δυνατόν να είναι:

- α. Η αύξηση των αμυντικών δαπανών του προϋπολογισμού,
- β. Η θέσπιση γενικών κοινωνικών συμπεριφορών
- γ. Η κινητοποίηση του πληθυσμού.

Η «εξωτερική εξισορρόπηση» ενός αντιπάλου πραγματοποιείται σε επίπεδο διεθνών σχέσεων και είναι δυνατόν να περιλαμβάνει τη σύναψη στρατηγικών συμμαχιών με άλλα κράτη ή την υπονόμευση των υφισταμένων διακρατικών συμμαχιών ή ακόμα και επαφών ενός προσλαμβανομένου ως αντιπάλου κρατικού σχηματισμού. Η εξωτερική εξισορρόπηση ενός αντιπάλου αφορά, επομένως, το μέγεθος της σχετικής ισχύος του, αλλά και την δυνατότητα πρόκλησης απειλών για το μέγεθος της ασφάλειας.

³⁴ Stephen M. Walt, «The Origins of Alliances», Cornell University Press, Ithaca, London 1987, σελ. 18-19.

³⁵ Στο ίδιο, σελ. 29, Όπως επισημαίνει ο Walt «τα ισχυρά κράτη μπορούν να μετατρέψουν μια συμμαχία από ηττημένη σε νικήτρια».

³⁶ Στο ίδιο, σελ. 30.

8. Δίλημμα Ασφαλείας (Security Dilemma)

Το δίλημμα ασφαλείας³⁷ συνίσταται στο γεγονός ότι ένα κράτος με στόχο την ασφάλειά του, σε μία προσπάθεια «αυτοπροστασίας» (αύξηση των εξοπλισμών), έχει το αντίθετο (ανεπιθύμητο) αποτέλεσμα να αυξάνει την ανασφάλεια του αντιπάλου του, που θεωρεί την πράξη αυτή απειλητική με αποτέλεσμα να αντιδρά ανάλογα. Το αποτέλεσμα αυτής της δράσης/αντίδρασης είναι η μεγαλύτερη αίσθηση ανασφάλειας και για τις δύο πλευρές σε μία διαφορά, που με τη σειρά της επιφέρει μεγαλύτερο κίνδυνο για παρερμηνείες, παρεξηγήσεις και κρίσεις. Σε οποιαδήποτε περίπτωση πάντως και μόνο το γεγονός ότι το δίλημμα γίνεται αντιληπτό και στα δύο αντίπαλα κράτη (πράγμα όχι εύκολο σε μία αντιπαράθεση) αποτελεί ένα πρώτο βήμα για μία μελλοντική προσπάθεια απεμπλοκής από τον φαύλο κύκλο που προκαλείται, προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος της «χαλάρωσης της έντασης» (ύφεσης) στις σχέσεις των δύο αντιπάλων.

Συνεπώς η έννοια του «διλήμματος ασφαλείας» λαμβάνει κεντρική θέση στην ρεαλιστική θεώρηση περί της λειτουργίας της διεθνούς πολιτικής και της κατανόησης της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών, στις σχέσεις μεταξύ τους ως αποτέλεσμα των μέτρων που λαμβάνουν τα κράτη στην προσπάθεια τους:

α. Να κατοχυρώσουν τα συμφέροντα ασφαλείας τους.

β. Στην αναζήτηση της ισχύος και στην προσπάθεια επίτευξης και διατήρησης της ισορροπίας προκειμένου τα κράτη να μπορέσουν να επιβιώσουν στο άναρχο διεθνές σύστημα.

γ. Στην επιλογή της στρατηγικής της εξισορρόπησης ως αποτέλεσμα ορθολογικής συμπεριφοράς αντιμετώπισης των αναδύομενων απειλών στο διεθνές σύστημα.

Συμπερασματικά, η ρεαλιστική προσέγγιση υποστηρίζει την άναρχη φύση του διεθνούς συστήματος, όπου κυρίαρχη επιδίωξη των κρατών είναι η ίδια τους η επιβίωση. Αυτή η έλλειψη ρυθμιστικής εξουσίας στις σχέσεις και η αβεβαιότητα στις προθέσεις δημιουργεί φόβο και αίσθημα ανασφάλειας στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

*[Αυτή την κατάσταση όπου τα κράτη, χωρίς το καθένα να είναι σίγουρο για τις προθέσεις του άλλου, λαμβάνουν τέτοια μέτρα για την κατοχύρωση της ασφάλειάς τους που ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων, την αποκαλούμε «Security Dilemma»]*³⁸.

³⁷ Παναγιώτης Ήφαιστος, «Οι Διεθνείς Σχέσεις, ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό», Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2004, σελ. 62-68.

³⁸ Ο όρος «Δίλημμα Ασφαλείας» εισήχθη για πρώτη φορά στην βιβλιογραφία των Διεθνών Σχέσεων από τον

Κεφάλαιο «B»

Κίνα

1. Στάδια Οικονομικής Ανάπτυξης της Κίνας

Η Κίνα για την περίοδο από τον 5ο ως το 15ο αιώνα είχε τα μεγαλύτερα κατά κεφαλήν³⁹ εισοδήματα στον κόσμο⁴⁰, ενώ ήταν πρωτοπόρος τόσο στην ανάπτυξη όσο και στην χρήση της τεχνολογίας. Ακολούθησε μια περίοδος αναρχίας, εσωστρέφειας, φεουδαρχίας, εμφυλίων πολέμων και καταπίεσης, όπου οι κυβερνήσεις επέβαλλαν αυστηρούς περιορισμούς στο εξωτερικό εμπόριο, ενώ έλεγχαν πλήρως τη διάδοση της νέας τεχνολογίας.

Το 1960 ο Μάο Τσε Τουγκ (Mao Zedong), με το «Μεγάλο βήμα εμπρός» καθώς και τα 10 χρόνια της «Πολιτιστικής Επανάστασης» (1966-1976), οδήγησε τη χώρα σε πολλά προβλήματα. Η οικονομία παρέλυσε, η αυθαιρεσία των τοπικών αρχών στέρησε από τους αγρότες την παραγωγή τους με αποτέλεσμα, η κοινωνία να αποδιοργανωθεί και να βυθιστεί σε ένα ανεξέλεγκτο χάος. Εκατομμύρια άνθρωποι εξορίστηκαν, προωθήθηκαν σε κέντρα καταναγκαστικής εργασίας, πέθαναν από τις κακουχίες, τις δολοφονίες, την πείνα. Η χώρα απομονώθηκε από το εξωτερικό και η οικονομία της κατέρρευσε.

Μετά το τέλος της «πολιτιστικής επανάστασης» και την άνοδο του Ντεν Ξιάο Πινγκ (Deng Xiaoping) στην εξουσία το 1978, ακολούθησε μια εποχή πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Μία πολιτική σταδιακής ενσωμάτωσης της χώρας στην παγκόσμια οικονομία, διατηρώντας παράλληλα τις μονοπωλιακές πρακτικές και τις κρατικές παρεμβάσεις, που συνοδεύουν ένα απολυταρχικό, μονοκομματικό καθεστώς.

Τη δεκαετία του 1980, η κεντρική ηγεσία προσπάθησε να συνδυάσει μεταρρυθμίσεις που στόχευαν στην αύξηση της παραγωγικότητας και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Ακολούθησαν μεταρρυθμίσεις στη γεωργία, ενώ παράλληλα διευκολύνθηκαν οι απευθείας επαφές μεταξύ Κινέζων και ξένων επιχειρηματιών. Η οικονομία άρχισε να στηρίζεται ολοένα και περισσότερο στις ξένες επενδύσεις και τις εισαγωγές. Οι ξένες επενδύσεις σταμάτησαν απότομα στα τέλη του 1989⁴¹.

Hertz John στο «*Idealist Internationalism and the Security Dilemma*», World Politics, No. 2, 1950, σελ.157.

³⁹ Κατά κεφαλήν εισόδημα, είναι το εισόδημα που αναλογεί κατά μέσο όρο σε κάθε κάτοικο μιας συγκεκριμένης χώρας, ανεξάρτητα από την συμμετοχή του στην παραγωγική διαδικασία.

⁴⁰ Αφορά στην αντιστοιχία αγοραστικής δύναμης.

⁴¹ Σε συνέχεια της καταστολής του φοιτητικού κινήματος και των αιματηρών γεγονότων της Πλατείας Τιεν αν Μεν, που προκάλεσαν την παγκόσμια κατακραυγή, επέβαλαν εμπάργκο πώλησης όπλων και επιδείνωσαν το επενδυτικό κλίμα στη χώρα.

Τη δεκαετία του 1990 η ανάπτυξη της οικονομίας έλαβε νέα ώθηση. Η 14η Σύνοδος του Κινεζικού Κομμουνιστικού Κόμματος (ΚΚΚ) στα τέλη του 1992 στήριξε τις νέες μεταρρυθμίσεις που πρότεινε ο Ντεν Ξιάο Πινγκ και διακήρυξε πως ο κύριος στόχος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας⁴² (ΛΔΚ), για τη δεκαετία θα ήταν η δημιουργία μιας «Σοσιαλιστικής Οικονομίας της Αγοράς». Αυτό στην πράξη μεταφράστηκε με τη διατήρηση του πολιτικού συστήματος με παράλληλη αναδιάρθρωση του οικονομικού συστήματος.

Το 1991 η Κίνα εισήλθε στον Οργανισμό για την «Οικονομική Συνεργασία Ασίας και Κρατών Ειρηνικού» (APEC). Έναν οργανισμό που προωθεί το ελεύθερο εμπόριο και τη συνεργασία σε θέματα οικονομίας, εμπορίου, επενδύσεων και νέας τεχνολογίας. Από το 1993, η αύξηση της παραγωγής και των τιμών πώλησης επιταχύνθηκαν, οι επενδύσεις εκτός του κρατικού προϋπολογισμού σημείωσαν άνοδο, ενώ η οικονομική ανάπτυξη διευκολύνθηκε περαιτέρω όταν δημιουργήθηκαν πάνω από 2.000 «Ειδικές Οικονομικές Ζώνες» (*«Special Economic Zones»*, SEZ).

Στις 11 Δεκεμβρίου 2001, η Κίνα έγινε δεκτή στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου [(ΠΟΕ) (GATT)], έπειτα από 15 χρόνια διαπραγματεύσεων και έντονου πολιτικού παρασκήνιου, τα περισσότερα στην ιστορία της GATT, σηματοδοτώντας μία νέα εποχή για το παγκόσμιο εμπόριο. Είναι χαρακτηριστικό πως μέσα σε τρία μόλις χρόνια, από το 2001 ως το 2004, το εξωτερικό εμπόριο της Κίνας τριπλασιάστηκε, φτάνοντας το 1,15 τρις δολάρια ΗΠΑ⁴³.

Προκειμένου να εξισορροπήσει της παραχωρήσεις που έκανε, ως προς τους δασμούς που δε μπορούσε πια να επιβάλλει σε ξένα προϊόντα, η Κίνα επικέντρωσε τις προσπάθειες της στη μεγαλύτερη δυνατή αύξηση των εξαγωγών της, εκμεταλλεόμενη το χαμηλό κόστος εργασίας και την κατάργηση των δασμών στις εξαγωγές των δικών της προϊόντων. Δύο από τα πέντε λιμάνια με τη μεγαλύτερη κίνηση στον κόσμο βρίσκονται στην Κίνα⁴⁴.

Το κλίμα βελτιώθηκε σταδιακά και το 2007, η κυβέρνηση επέκτεινε τις πολιτικές «εναρμόνισης» σε νέους τομείς, όπως αυτός των ατόμων τρίτης ηλικίας⁴⁵. Ιδιαίτερη έμφαση

⁴² Όπως είναι η επίσημη ονομασία της χώρας.

⁴³ Το εμπορικό πλεόνασμα πάντως παρέμεινε σταθερό, κυμαινόμενο γύρω στα 30 δις US \$.

⁴⁴ Σύμφωνα με το *«American Association of Port Authorities»*, τα λιμάνια με τη μεγαλύτερη κίνηση στον κόσμο σε αναλογία αριθμού εμπορευματοκιβωτίων είναι: 1. Χονγκ Κονγκ (Κίνα), 2. Σιγκαπούρη, 3. Σαγκάη (Κίνα), 4. Shenzhen (Κίνα), 5. Busan (Ν. Κορέα), στο www.aapa-ports.org, (Έγινε πρόσβαση στις 15 Δεκεμβρίου 2017).

⁴⁵ Όπως καταγράφεται στην Λευκή Βίβλο που κυκλοφόρησε στα τέλη του 2006, με επισημάνσεις για τις επιπτώσεις της ραγδαίας πληθυσμιακής γήρανσης, στον τομέα κοινωνικής ασφάλισης και στο σύστημα υγείας.

είχε προγραμματισθεί να δοθεί στον αγροτικό χώρο, καθώς σήμερα τα 2/3 των ηλικιωμένων στην ύπαιθρο δεν λαμβάνουν κανένα ευεργέτημα από το σύστημα κοινωνικής και υγειονομικής περίθαλψης, ενώ πάνω από 150 εκ. κινέζοι διαβιούν με λιγότερο από \$1 την ημέρα.

Το μοντέλο για την ανάπτυξη της οικονομίας που ακολουθεί η Κίνα στηρίζεται σε μία συνδυασμένη προσέγγιση οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, η οποία οδηγεί στην οικοδόμηση μίας «σοσιαλιστικής κοινωνικής αρμονίας». Οι αρχές αυτού του μοντέλου επιδιώκουν την σταθερή και συγκριτικά γρήγορη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής συνοψίζονται:

α. Στην αύξηση της απασχόλησης, προκειμένου να μειωθούν οι κοινωνικές ανισότητες και να εξαλειφθούν οι μακροοικονομικές ανισοροπίες.

β. Στη δημοσιονομική πειθαρχία και στην νομισματική αυστηρότητα.

Παρόλα αυτά οι «συγκρούσεις», τις οποίες δημιουργούν οι περιφερειακές ανισότητες, θα μπορούσαν να αρχίσουν να αλληλεπιδρούν με την οργή που προκαλεί η κοινωνική ανισότητα. Η ταχεία οικονομική μεγέθυνση της Κίνας διευρύνει το κοινωνικό χάσμα στην κατανομή του πλούτου. Κάποια στιγμή, είτε επειδή η κυβέρνηση μπορεί να επιδιώξει να περιορίσει αυτές τις διαφορές, είτε λόγω της κοινωνικής μνησικακίας από τα «κάτω στρώματα», οι περιφερειακές ανισότητες και το χάσμα του πλούτου, θα μπορούσαν με τη σειρά τους να έχουν επιπτώσεις στην πολιτική σταθερότητα της χώρας⁴⁶.

Η Κίνα, ακόμα και αν επιτύχει να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και να συγκρατήσει την εσωτερική πολιτική της σταθερότητα (πράγμα που μόνο σίγουρο δεν είναι), θα παραμείνει στην καλύτερη περίπτωση μια περιφερειακή δύναμη, η οποία θα περιορίζεται από έναν εξαθλιωμένο πληθυσμό, απαρχαιωμένη υποδομή και μικρή ακτινοβολία στον υπόλοιπο κόσμο. Γι' αυτό και η Κίνα είναι ταυτόχρονα μια αναπτυσσόμενη οικονομία και ένα κοινωνικό ηφαίστειο που εγκυμονεί πολιτικό κίνδυνο⁴⁷.

2. Η Ένταξη της Κίνας στην Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου

Η Κίνα το 1980, έγινε μέλος του «Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου» και προχώρησε στην ενεργοποίηση των σχεδίων της περί συλλογικών/ κοινοτικών επιχειρήσεων, που λειτουργούν εκτός κεντρικού σχεδιασμού. Η δυναμική είσοδος της Κίνας

⁴⁶ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 277.

⁴⁷ Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 186.

στον Οργανισμό αυτόν προκάλεσε και την ανατροπή της ερμηνείας ότι συνεχίζει να αποτελεί, «οικονομία και κοινωνία διαστάσεων μη πλήρους ανάπτυξης»⁴⁸.

Η Κίνα το 1986, υπέβαλε αίτηση ένταξης στον προκάτοχο του «Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου» [(ΠΟΕ) GATT]⁴⁹. Τα γεγονότα όμως της Τιενανμέν (1989) δεν επιτρέπουν την ολοκλήρωση αυτής της επιλογής. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις θα επαναληφθούν το 1994. Το 1996 ξεκινά η περίοδος ενισχυμένων διμερών σχέσεων μεταξύ ΕΕ και Κίνας. Από το 1997, η Κίνα εκχωρεί πλήρη εμπορικά δικαιώματα σε ξένα φυσικά και νομικά πρόσωπα, σε μια προοπτική τριετούς ολοκλήρωσης της σχετικής διαδικασίας. Το 1997 εγκαινιάζεται η περίοδος μεταρρυθμιστικών διαδικασιών από το ΚΚΚ που στοχεύει στην ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων.

Από το 1998 αρχίζει να εφαρμόζεται μια νέα πολιτική τιμών, δασμών και αμοιβών υπηρεσιών. Το 1999 αποτελεί μια χρονιά, όπου αρχίζουν διμερείς διαπραγματεύσεις με ισχυρούς οικονομικούς εταίρους (ΕΕ, ΗΠΑ, Ιαπωνία), με αντικείμενο τη γεωργική παραγωγή, τα εμπορεύσιμα αγαθά, τις υπηρεσίες και την εφαρμογή των σχετικών κανόνων δικαίου.

Η ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ⁵⁰ θεωρείται μια τυπική επιδοκιμασία του αυξανόμενου δυναμισμού των κινεζικών εξαγωγών παγκοσμίως. Σήμανε επίσης τη μείωση των εισαγωγικών δασμών και άλλων περιορισμών μη δασμολογικού χαρακτήρα. Πρόκειται για μια επιλογή που φαίνεται να παγιώνει τις προσπάθειες της Κίνας για προαγωγή της διαφάνειας, της ίσης μεταχείρισης και του ανοίγματος σε όλους τους τομείς του εμπορικού και οικονομικού καθεστώτος της χώρας.

Η κινεζική είσοδος στον ΠΟΕ προσέφερε μια νέα βάση εσωτερικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Οι κινεζικές επιχειρήσεις αποκτούν την δυνατότητα ένταξης στο παγκόσμιο σύστημα εμπορικών συναλλαγών, γεγονός που αναβαθμίζει την αποτελεσματικότητά τους και τις καθιστά παγκοσμίως ανταγωνιστικές.

Μέσα από αυτές τις εξελίξεις, δημιουργούνται προϋποθέσεις άρσης των φραγμών πρόσβασης στην κινεζική αγορά, που λειτουργούσαν σε βάρος των εμπορικών συναλλαγών και των επενδυτικών ροών. Στα προβλήματα αυτά πρέπει ίσως να προστεθεί

⁴⁸ ΑΕΠ κατά κεφαλή 228 δολάρια ΗΠΑ/1986, 30% του πληθυσμού να απασχολείται στην γεωργία, κατανάλωση πετρελαίου 485 λίτρων/κεφαλή/ 1984, παιδική θνησιμότητα 39/1000 το 1985, προσδόκιμο ζωής 69 χρόνια.

⁴⁹ Penelope - Thunberg Hartland, «China's Modernization: a challenge for the GATT», in Washington Quarterly, τόμος 10/ αρ. 2/, Άνοιξη, 1987, σελ. 81-87.

⁵⁰ ΙΣΤΑΜΕ, «Ο Πολιτικός, Στρατιωτικός και Οικονομικός Ρόλος της Κίνας στις Παγκόσμιες Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Εξελίξεις», Οκτώβριος 2002.

και η μη ικανοποιητική κατάσταση προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στην Κίνα, που προκαλεί ακόμη ανησυχίες στους κύκλους της βιομηχανικής παραγωγής (προαγωγή αθέμιτου ανταγωνισμού). Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ακόμη και το κινεζικό Σύνταγμα του 1982, αναγνώριζε τον κυρίαρχο ρόλο του κράτους στο σχεδιασμό και τη διαχείριση όλων ανεξαιρέτως των κλάδων της εθνικής οικονομίας.

Η ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ⁵¹ αποτέλεσε το αποκορύφωμα μιας μακρόχρονης πορείας εσωτερικών μεταρρυθμίσεων και διαπραγματεύσεων επί των εξωτερικών εμπορικών σχέσεων της Κίνας. Ως αφετηρία αυτής της εξελικτικής πορείας θεωρείται η πρώτη δεκαπενταετής μεταρρυθμιστική πολιτική που υιοθετήθηκε από το Ντενγκ Ξιαοπίνγκ γύρω από την αγροτική ιδιοκτησία⁵² και την ιδιωτική εμπορική επιχείρηση⁵³.

3. Η Οικονομική Άνοδος της Κίνας και οι Επιπτώσεις για τις ΗΠΑ

Η Κίνα συγκαταλέγεται στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες⁵⁴ στον κόσμο, με ετήσιο ρυθμό αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) 9,5% έως το 2017, ένας ρυθμός που περιεγράφηκε από την Παγκόσμια Τράπεζα ως *«η ταχύτερη διαρκής ανάπτυξη από μια μεγάλη οικονομία στην ιστορία»*. Η ανάπτυξη αυτή έδωσε την δυνατότητα στην Κίνα, να διπλασιάσει το ΑΕΠ της και να βοηθήσει στην απεγκλώβιση περίπου 800 εκατομμυρίων ανθρώπων από το όριο της φτώχειας. Η Κίνα συνεπώς έχει καταστεί η μεγαλύτερη οικονομία⁵⁵, ο μεγαλύτερος κατασκευαστής, έμπορος και κάτοχος συναλλαγματικών αποθεμάτων στον κόσμο.

Αυτό με τη σειρά του έκανε την Κίνα ένα σημαντικό *«εμπορικό εταίρο»* των ΗΠΑ, την μεγαλύτερη πηγή εισαγωγών και την τρίτη μεγαλύτερη αμερικανική αγορά εξαγωγών. Η Κίνα είναι επίσης ο μεγαλύτερος ξένος κάτοχος τίτλων του αμερικανικού δημοσίου, οι οποίοι βοηθούν στη χρηματοδότηση του ομοσπονδιακού χρέους και διατηρούν χαμηλά τα επιτόκια των ΗΠΑ.

Η κεντρική τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών (Fed) και η κινεζική κεντρική τράπεζα αποτελούν τους παράγοντες-κλειδιά της αμερικανικής οικονομίας. Και οι δύο παίζουν περίπου τον ίδιο ρόλο, δηλαδή διοχετεύουν μέρος των τεράστιων ρευστών

⁵¹ Η ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ, έγινε επίσημα στις 11 Δεκεμβρίου 2001.

⁵² Εμφάνιση πρώτων ατομικών αγροτικών ιδιοκτησιών.

⁵³ Εμφάνιση πρώτων δώδεκα μικρομεσαίων ιδιωτικών επιχειρήσεων.

⁵⁴ Wayne M. Morrison, *«China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States»*, Specialist in Asian Trade and Finance, February 5, 2018.

⁵⁵ Σε βάση ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης.

διαθεσίμων τους στο οικονομικό κύκλωμα, κάνοντας βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες τοποθετήσεις.

Η Fed επεμβαίνει συνήθως στις βραχυπρόθεσμες αγορές. Όταν η Κίνα αγοράζει αμερικανικά κρατικά ομόλογα, διατηρεί τα αμερικανικά επιτόκια σε πολύ χαμηλά επίπεδα, χωρίς να προκαλεί πληθωρισμό. Επομένως, δεν υπάρχει λόγος να φοβάται κανείς την πυροδότηση πληθωριστικού φαύλου κύκλου στην περίπτωση που η Fed έπαιρνε τη θέση της κινεζικής κεντρικής τράπεζας.

Μέχρι τώρα οι αγορές αμερικανικών ομολόγων, επέτρεπαν στην Κίνα να κρατά τεχνητά την ισοτιμία του γουάν σε χαμηλά επίπεδα. Εάν το Πεκίνο σταματούσε να αγοράζει αμερικανικά κρατικά ομόλογα και κινητές αξίες σε δολάρια, με τα μεγάλα ποσά συναλλάγματος που συγκεντρώνει από το εμπορικό του πλεόνασμα, τότε το αποτέλεσμα θα ήταν να αρχίσει να ανατιμάται το γουάν σε σχέση με το δολάριο.

Υπό αυτήν την έννοια λοιπόν, η κινεζική απειλή δεν σημαίνει τίποτε άλλο, από μια πιθανή ανατίμηση του γουάν. Ένα ακριβότερο γουάν θα προκαλούσε βέβαια την άνοδο του πληθωρισμού στις ΗΠΑ, αλλά πρόκειται για δευτερεύουσα επίπτωση η οποία αναμένεται εδώ και αρκετό καιρό. Η πολιτική του φθηνού γουάν αποτελεί για την Κίνα ένα μέσο επιδότησης των εξαγωγών της στην αμερικανική αγορά και γενικότερα, στην παγκόσμια αγορά, αφού την ίδια νομισματική στρατηγική ακολουθεί απέναντι σε όλα τα νομίσματα και όχι μόνο απέναντι στο δολάριο. Εάν η Κίνα αρχίσει να απαλλάσσεται από τα αμερικανικά κρατικά ομόλογα και αφήσει το νόμισμά της να ανατιμηθεί, το σύστημα επιδότησης των εξαγωγών της θα αποκτήσει σημαντικό πρόβλημα.

Καθώς όμως η οικονομία της Κίνας έχει ωριμάσει, η πραγματική της αύξηση του ΑΕΠ έχει επιβραδυνθεί σημαντικά, από 14,2% το 2007 σε 6,9% το 2017 και αυτή η αύξηση προβλέπεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) να μειωθεί στο 5,8% μέχρι το 2022. Η κινεζική κυβέρνηση αποδέχτηκε την επιβράδυνση της οικονομικής της ανάπτυξης, θεωρώντας την ως *«κάτι φυσιολογικό»* και αναγνωρίζοντας την ανάγκη της, να υιοθετήσει ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης που θα βασίζεται λιγότερο στις σταθερές επενδύσεις και στις εξαγωγές και περισσότερο στην ιδιωτική κατανάλωση, στις υπηρεσίες και στην καινοτομία, ώστε αυτά να την οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές είναι απαραίτητες προκειμένου η Κίνα να αποφύγει να βιώσει απότομους ρυθμούς μείωσης της οικονομικής της ανάπτυξης.

Κατά συνέπεια, η κινεζική κυβέρνηση κατέστησε την καινοτομία σημαντική προτεραιότητα στον οικονομικό σχεδιασμό της, μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών υψηλού επιπέδου, όπως το «*Made in China 2025*», ένα σχέδιο που ανακοινώθηκε το 2015 για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής της Κίνας, σε 10 βασικούς τομείς μέσω μιας εκτεταμένης κυβερνητικής βοήθειας, προκειμένου να καταστεί η Κίνα ένας σημαντικός παγκόσμιος παράγοντας σε αυτούς τους τομείς. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά αυξάνουν όλο και περισσότερο τις ανησυχίες, ότι η Κίνα προτίθεται να χρησιμοποιήσει βιομηχανικές πολιτικές για να μειώσει την εξάρτηση της χώρας από ξένες τεχνολογίες (συμπεριλαμβανομένου του κλεισίματος ξένων εταιρειών στην Κίνα) και τελικά να κυριαρχήσει στις παγκόσμιες αγορές⁵⁶.

4. Η Διάνοιξη Ενός Νέου «Δρόμου του Μεταξιού»

Η ιστορία της Κίνας είναι ιστορία εθνικού μεγαλείου. Αυτός ο τρόπος σκέψης έχει βαθιές ιστορικές ρίζες. Η ιστορία προδιαθέτει την κινεζική ελίτ να θεωρεί την Κίνα ως το κέντρο του κόσμου. Αυτή η οπτική συνεπάγεται επίσης μια σφαίρα επιρροής που εξελίσσεται σε ακτινωτή, ιεραρχική διάταξη από το κέντρο προς την περιφέρεια και έτσι η Κίνα, που είναι το κέντρο της, προσδοκά τον σεβασμό των άλλων⁵⁷.

Από το 2013, υπό την προεδρία του Xi Jinping, η Κίνα αναπτύσσει σταδιακά μια παγκόσμιας εμβέλειας επενδυτική στρατηγική που ονομάστηκε «*Belt and Road Initiative (BRI)*»⁵⁸. Η πρωτοβουλία αυτή εκτείνεται σε διάφορες ηπείρους με επίκεντρο επενδύσεις σε τομείς όπως λιμενικές υποδομές, εξαγορά συγκεκριμένων επιχειρήσεων εξειδικευμένης τεχνολογίας και εξασφάλιση σημαντικών παροχών ενέργειας.

Η κατασκευή ενός σύγχρονου κινεζικού «*Δρόμου του Μεταξιού*» στη Νοτιοανατολική Ευρώπη παίρνει όλο και περισσότερο σάρκα και οστά. Επιχειρήσεις, τράπεζες και τουρίστες από το Πεκίνο, τη Σαγκάη και το Χονγκ Κονγκ έχουν κάνει πλέον αισθητή την παρουσία τους. Η Αθήνα, το Βελιγράδι και το Σαράγιεβο βλέπουν αυτή την εξέλιξη ως ευκαιρία εξεύρεσης νέων πηγών χρηματοδότησης από την Άπω Ανατολή για τα έργα υποδομής τους. Οι κίνδυνοι που πιθανώς να συνεπάγεται αυτή η οικονομική «*διείσδυση*», καθώς και οι συνέπειες της συνεργασίας με την Κίνα, όπως για παράδειγμα η αυξανόμενη δανειακή εξάρτηση από Κινεζικές τράπεζες, είναι πιθανόν να υποτιμηθούν. Για

⁵⁶ Ο αντιπρόσωπος του εμπορίου στις ΗΠΑ, Robert Lighthizer, περιέγραψε την πρωτοβουλία «*Made in China 2025*», ως «πολύ σοβαρή πρόκληση όχι μόνο για τις ΗΠΑ, αλλά για την Ευρώπη, την Ιαπωνία και το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα».

⁵⁷ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 271-272.

⁵⁸ ΕΛΙΑΜΕΠ, Κείμενο Εργασίας 82/2017, Οκτώβριος 2017.

την Κίνα όμως η Νοτιοανατολική Ευρώπη αποτελεί πρόσφορο έδαφος δοκιμής όσον αφορά την υλοποίηση της πρωτοβουλίας *«Belt and Road Initiative»*, αφού της επιτρέπει να δημιουργήσει πύλες εισόδου στην Ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η επένδυση αυτή ήταν καταλύτης για την προσέλκυση και άλλων κινεζικών εξαγορών. Στον ενεργειακό τομέα, η κινεζική κρατική Εταιρία Ηλεκτρισμού απέκτησε τον Δεκέμβριο του 2016 ένα μειοψηφικό μερίδιο μετοχών της τάξεως του 24% του ελληνικού Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ). Επιπλέον, προκειμένου να διευκολύνει τις πολλαπλασιαζόμενες εμπορικές αντιπροσωπείες και τους τουρίστες που καταφθάνουν στην Ελλάδα, εγκαινιάστηκαν στο τέλος Σεπτεμβρίου του 2017, απευθείας πτήσεις μεταξύ Πεκίνου και Αθήνας.

Στον αναδυόμενο αυτό σύγχρονο δρόμο του μεταξίου, η Ελλάδα αποτελεί πύλη εισόδου για την Ευρώπη. Αυτή την ορολογία επέλεξε το 2014 ο κινέζος πρωθυπουργός Li Keqiang, προκειμένου να αναδείξει τη στρατηγική σημασία της Ελλάδας για την Κίνα. Αποτέλεσμα αυτού ήταν τον Αύγουστο του 2016, η κινεζική *«China Ocean Shipping Company»* (COSCO), απέκτησε την πλειοψηφία των μετοχών στον *«Οργανισμό Λιμένος Πειραιώς»* (ΟΛΠ), προσφέροντας περισσότερα από 280 εκατομμύρια ευρώ.

Ο στρατηγικός στόχος που επιδιώκει η Κίνα είναι η διάνοιξη ενός νέου *«Δρόμου του Μεταξίου»* στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η δημιουργία αυτής της μεταφορικής οδού βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Κατά συνέπεια όσο περισσότερο οι επενδυτικές πρωτοβουλίες της Κίνας εστιάζουν στην περιοχή αυτή, τόσο περισσότερο χρειάζεται να εδραιώσει την οικονομική της διπλωματία με την Μόσχα, ιδιαίτερα στον ενεργειακό τομέα. Τα τελευταία χρόνια οι δύο αυτές χώρες διεύρυναν σημαντικά τις διμερείς τους σχέσεις. Η Κίνα επικουρεί τη Ρωσία στην κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέει τη Μόσχα με το Καζάν, ενώ ταυτόχρονα χρηματοδοτεί την κατασκευή λιμένων βαθέων υδάτων στην Αρκτική περιοχή της Σιβηρίας.

5. Ανταγωνισμοί Στρατιωτικής Ισχύος

Η Νοτιοανατολική Ασία (τμήμα της οποίας είναι και η Άπω Ανατολή) εκτείνεται από την ινδική χερσόνησο στα δυτικά μέχρι το νησιωτικό σύμπλεγμα της Ιαπωνίας ανατολικά και νότια έως την Ινδονησία, με την πολυπληθή Κίνα να καταλαμβάνει την κεντρική θέση και να ορίζει συγχρόνως και τα βόρεια σύνορα της περιοχής. Χαρακτηριστικό όμως της περιοχής, είναι η ύπαρξη ικανού αριθμού κρατών με δυναμικά χαρακτηριστικά και

σημαντικές ικανότητες προβολής «σκληρής» και «ήπιας» ισχύος σε τοπικό, για την ώρα επίπεδο.

Αναμφισβήτητα όμως, η Κίνα αποτελεί μια ανερχόμενη «δύναμη» που ήδη προκαλεί σιωπηλά τις ΗΠΑ, με την αξίωση της να καταστεί ο περιφερειακός ηγεμόνας της περιοχής. Συνεπώς η Κίνα είναι το κλειδί για την κατανόηση της μελλοντικής κατανομής ισχύος στην Βορειοανατολική Ασία. Σαφώς δεν είναι παγκόσμιος ηγεμόνας σήμερα, όμως εάν η οικονομία της συνεχίσει να επεκτείνεται με τον ίδιο ή παραπλήσιο ρυθμό και λόγω του τεράστιου μεγέθους του πληθυσμού της, έχει το δυναμικό να γίνει πιο πλούσια ακόμα και από τις ΗΠΑ⁵⁹.

Η αξιολογη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια αντίστοιχη ανάπτυξη της στρατιωτικής ισχύος της. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι επί του συνόλου των 10 ισχυρότερων στρατιωτικών δυνάμεων του κόσμου για το έτος 2016, οι 4 εξ αυτών⁶⁰, ευρίσκονται στη Νοτιοανατολική Ασία και 3 χώρες της περιοχής ήδη διαθέτουν και πυρηνικά όπλα⁶¹ (Κίνα, Ινδία, Βόρειος Κορέα).

Η Κίνα συνεχίζει με αμείωτο ρυθμό την αύξηση των ετήσιων αμυντικών δαπανών της⁶². Είναι γεγονός ότι οι τεράστιοι αριθμοί του προσωπικού και των οπλικών συστημάτων που διαθέτουν οι Ένοπλες Δυνάμεις, δεν ανταποκρίνονται αντίστοιχα και στη μαχητική της ισχύ. Κύριοι λόγοι είναι η τεχνολογική υστέρηση αλλά και η εσωστρέφεια, που σε συνδυασμό με τη μακρόχρονη «πολεμική απειρία» δεν έχουν επιτρέψει την ανάπτυξη τακτικών και ικανοτήτων διεξαγωγής συγχρόνων πολεμικών επιχειρήσεων. Η εμπειρία των απελευθερωτικών πολέμων αλλά και των συγκρούσεων με την Ινδία (1962) και με το Βιετνάμ (1979), έχει ατονήσει και έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις της στρατιωτικής τεχνολογίας.

Επιπλέον, ο ασφυκτικός κομματικός έλεγχος των Ενόπλων Δυνάμεων, δημιουργεί βάσιμες υποψίες αναξιοκρατίας και προσανατολισμού σε καθήκοντα διατήρησης του καθεστώτος, σε βάρος των επιχειρησιακών ικανοτήτων. Η περικύκλωση της χερσαίας κινέζικης επικράτειας από δυνητικούς αντιπάλους (Ινδία, Βιετνάμ, Κορέα), με παρελθόν τριβών και συγκρούσεων, αναγκάζει τη διατήρηση πολυάριθμων και δυσκίνητων

⁵⁹ John J. Mearsheimer, «*Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*», [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 766.

⁶⁰ Κίνα 3^η θέση, Ινδία 4^η θέση, Νότιος Κορέα 9^η θέση, Ιαπωνία 10^η θέση.

⁶¹ Στοιχεία από την Global Fire Power για το έτος 2016.

⁶² Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το 2016, 188 δις USD, ετήσια αύξηση δαπανών 7.4%.

σηματισμών κατάλληλων όμως, μόνο για διεξαγωγή κλασικών επιχειρήσεων σε εκτεταμένα πολεμικά πεδία και με αντιπάλους σχετικά χαμηλής μαχητικής ισχύος.

Οι συντριπτικοί όμως αριθμοί σε συνδυασμό με το αντίστοιχο τεχνολογικό και μαχητικό επίπεδο των πιθανών αντιπάλων (Ινδία, Βιετνάμ), εξασφαλίζουν όχι μόνο αξιόπιστη αποτροπή, αλλά θέτουν έντονη και την κινεζική απειλή επί των γειτόνων. Ανάλογη είναι και η κατάσταση των αεροπορικών δυνάμεων που βασίζονται σε αγορές ρωσικού υλικού και σε πολυάριθμες (περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένες) αντιγραφές τους.

Εντυπωσιακή προσπάθεια όμως έχει δοθεί και στην οικοδόμηση ισχυρού πολεμικού ναυτικού. Η ενεργοποίηση (2012), του εκπαιδευτικού αεροπλανοφόρου Liaoning και πυραυλοφόρων σκαφών επιφανείας, σηματοδοτεί την προσπάθεια προβολής της κινέζικης ισχύος στις γύρω θαλάσσιες οδούς, που διασφαλίζουν το εμπόριο της χώρας. Παράλληλα, αποτελούν και το μοχλό πίεσης προς την Ταϊβάν με στόχο την εκπλήρωση της επανένωσης της με την «Μητέρα Πατρίδα». Η διατήρηση ισχυρού (αλλά τεχνολογικά ξεπερασμένου) στόλου υποβρυχίων⁶³, αποσκοπεί στον εκφοβισμό (πιθανώς) του αμερικανικού στόλου και την απομάκρυνση του από τις κινεζικές ακτές και τη θαλάσσια δίοδο προς την Ταϊβάν.

Παρόμοιο ρόλο έχει και η ανάπτυξη κατευθυνόμενων βλημάτων εδάφους-επιφανείας, επιφανείας-επιφανείας και αέρος-επιφανείας με κύριο στόχο το αμερικανικό ναυτικό⁶⁴. Η κινέζικη ηγεσία έχει διαπιστώσει ότι οι μελλοντικές προκλήσεις της χώρας και η προβολή της ισχύος της, θα λάβουν χώρα στις ανοικτές θάλασσες και η οικοδόμηση ισχυρών αεροναυτικών δυνάμεων είναι μονόδρομος⁶⁵. Διαχρονικά έχει αποδειχθεί όμως, ότι η οικοδόμηση ισχυρών θαλασσιών δυνάμεων, πλέον του κόστους, απαιτεί και σημαντικό χρόνο για την ανάπτυξη ναυτικών επιδεξιοτήτων, καθώς και ναυτικής παράδοσης, που η χρόνια απομονωτική συμπεριφορά της Κίνας έχει απωλέσει.

Η πυρηνική ισχύς της Κίνας είναι αξιόλογη παρά την υστέρηση των μέσων εκτόξευσης των πυρηνικών όπλων και της τρωτότητας των εγκαταστάσεων της,

⁶³ Συμπεριλαμβανομένων και 12 πυρηνικών υποβρυχίων.

⁶⁴ Η Κίνα μέχρι πρόσφατα ακολουθούσε τη σοβιετική ναυτική σκέψη ότι ένας κατευθυνόμενος πύραυλος αξίας ενός εκατομμυρίου USD δύναται να εξουδετερώσει ένα αεροπλανοφόρο αξίας ενός δισεκατομμυρίου USD (συμπεριλαμβανομένων των οπλικών συστημάτων που μεταφέρει). Σήμερα το κόστος ενός νέου αεροπλανοφόρου υπολογίζεται στα δώδεκα δισεκατομμύρια USD.

⁶⁵ John J. Mearsheimer, «*The Tragedy of Great Power Politics*» εκδόσεις University of Chicago, 2001. Στο βιβλίο περιγράφονται οι προσπάθειες της Κίνας να αναδειχτεί περιφερειακή ηγέτιδα δύναμη στη Νοτιοανατολική Ασία και η σημασία που αυτή αποδίδει στον έλεγχο των θαλασσών που την περιβάλλουν μέσω και της υποβόσκουσας προσπάθειας διατύπωσης ενός κινέζικου «Monroe Doctrine».

συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες αμερικανικές και ρωσικές. Τα πυρηνικά της όμως όπλα αποτελούν ικανή αποτρεπτική δύναμη. Συμπερασματικά, βλέπουμε σήμερα τη συντριπτική στρατιωτική (συμβατική και πυρηνική) ισχύ της Κίνας στην περιοχή της Νοτιανατολικής Ασίας.

Η Κίνα είναι ήδη μια σημαντική περιφερειακή δύναμη και είναι πιθανό να τρέφει ευρύτερες βλέψεις, με δεδομένη την ιστορία της ως μεγάλης δύναμης και την αντίληψή της για το κινεζικό κράτος, το οποίο θεωρεί ως κέντρο του κόσμου. Οι επιλογές που κάνει η Κίνα αρχίζουν ήδη να επηρεάζουν την γεωπολιτική κατανομή ισχύος στην Ασία, ενώ η οικονομική ωστική δύναμή της, θα της δώσει μεγαλύτερη φυσική δύναμη και αυξανόμενες φιλοδοξίες. Ο διαμελισμός της Ρωσίας δημιούργησε στο δυτικό άκρο της Κίνας μια σειρά κρατών απέναντι στα οποία οι κινέζοι ηγέτες δεν μπορούν να είναι αδιάφοροι. Έτσι, από την πιο δραστήρια εμφάνιση της Κίνας στην παγκόσμια σκηνή θα επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό η Ρωσία⁶⁶.

Η Ρωσία προσπαθεί με διπλωματικά μέσα και κινήσεις να συγκροτήσει μια πολυεπίπεδη συμμαχία-συνεργασία με την Κίνα, αλλά παρά τις βάσεις και τις δυνάμεις που διαθέτει στην Ανατολική Σιβηρία, δεν έχει σοβαρές δυνατότητες προβολής στρατιωτικής ισχύος στη Νοτιανατολική Ασία. Η λεκάνη του Ειρηνικού αποκτά δεσπίζουσα σημασία για τον 21^ο αιώνα, καθώς το παγκόσμιο εμπόριο και η παγκόσμια ανάπτυξη μεταφέρονται ανατολικά. Συνεπώς, ο έλεγχος των θαλασσίων οδών είναι σημαντικός και οι ΗΠΑ δεν θα επιτρέψουν σε καμία δύναμη να τις αντικαταστήσει⁶⁷.

Η ανάδυση της Κίνας σε σημαντική δύναμη θέτει ένα γεωστρατηγικό ζήτημα κρίσιμης σημασίας. Η ελκυστικότερη έκβαση θα ήταν να περιλάβουμε την «εκδημοκρατισμένη» Κίνα, με ελεύθερη αγορά σε ένα ευρύτερο ασιατικό περιφερειακό πλαίσιο συνεργασίας. Όμως, εάν υποθέσουμε ότι η Κίνα δεν εκδημοκρατίζεται, αλλά η οικονομική και στρατιωτική της ισχύ συνεχίζουν να αυξάνονται. Μπορεί να αναδυθεί μια «Μεγάλη Κίνα», όποιες και εάν είναι οι επιθυμίες και οι υπολογισμοί των γειτόνων και οποιαδήποτε προσπάθεια να εμποδιστεί. Μια τέτοια εξέλιξη θα συνεπαγόταν εντεινόμενη σύγκρουση με την Κίνα⁶⁸.

Φυσικά, οι προοπτικές της Κίνας να εξελιχθεί σε δυνητικό ηγεμόνα, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το εάν η οικονομία της θα συνεχίζει να αυξάνεται με γρήγορο ρυθμό.

⁶⁶ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 85-86.

⁶⁷ Αρκετά στοιχεία αναφορικά με τον ανταγωνισμό ΗΠΑ και Κίνας έχουν βασιστεί στη μελέτη του David C. Gompert του RAND Corporation, με τίτλο: «*Sea Power and American Interests in the Western Pacific*», 2013.

⁶⁸ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 101.

Αν συμβεί κάτι τέτοιο και η Κίνα γίνει, όχι μόνο ένας κορυφαίος παραγωγός τεχνολογιών αιχμής, αλλά και η πλουσιότερη μεγάλη δύναμη του κόσμου, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα χρησιμοποιήσει τον πλούτο της για να οικοδομήσει μια πανίσχυρη στρατιωτική μηχανή. Επιπλέον, για ορθούς στρατηγικούς λόγους, σίγουρα θα επιδιώξει την περιφερειακή ηγεμονία, όπως ακριβώς έκαναν οι ΗΠΑ στο δυτικό ημισφαίριο. Έτσι, θα αναμένουμε από την Κίνα να προσπαθήσει να κυριαρχήσει πάνω στην Ιαπωνία και την Κορέα, καθώς και πάνω σε άλλους περιφερειακούς δρώντες, οικοδομώντας στρατιωτικές δυνάμεις τόσο ισχυρές ώστε τα άλλα κράτη να μην τολμήσουν να τις αμφισβητήσουν⁶⁹.

6. Η Κίνα, μια Διαφορετική Υπερδύναμη

Η εξέλιξη της Κίνας σε παγκόσμια δύναμη, λόγω του τεράστιου πληθυσμού της (περίπου 1,4 δισεκατομμυρίων ατόμων), ο οποίος απειλεί με υπερβολικές πιέσεις τις δομές του κυβερνητικού συστήματος, δεν θα ακολουθήσει το «πρότυπο» των Ευρωπαϊκών χωρών του 15^{ου} αιώνα. Ο μόνιμος κίνδυνος άσκησης υπερβολικών πιέσεων στις εσωτερικές πολιτικές δομές της χώρας, είναι μάλλον απίθανο να επιτρέψει την υιοθέτηση μιας εξωτερικής πολιτικής «αυτοκρατορικού τύπου». Καθώς έτσι είναι μέχρι στιγμής η κατάσταση, οι ΗΠΑ δεν θα χάσουν τον ρόλο της κυρίαρχης δύναμης, παρά μόνον αν το θελήσουν οι ίδιες.

Για αυτό το σκοπό, η γεωστρατηγική της Κίνας πρέπει να επιδιώξει ταυτόχρονα δύο στόχους, όπως τους όρισε πλαγίως ο Ντενγκ Χσιάο – Πινγκ, τον Αύγουστο του 1994, «Πρώτο, να αντιταχθούμε στον ηγεμονισμό και στις πολιτικές ισχύος και να διαφυλάξουμε την παγκόσμια ειρήνη. Δεύτερο, να οικοδομήσουμε μια νέα διεθνή πολιτική και οικονομική τάξη». Ο πρώτος στόχος αφορά εμφανώς τις ΗΠΑ και πρόθεση του είναι να μειωθεί η αμερικανική υπεροχή, αποφεύγοντας προσεκτικά μια στρατιωτική σύγκρουση, που θα έβαζε τέλος στην ώθηση της Κίνας για οικονομική ισχύ. Ο δεύτερος, επιδιώκει να αναθεωρήσει την κατανομή της παγκόσμιας ισχύος, αξιοποιώντας τη δυσαρέσκεια που προκαλεί σε μερικά βασικά κράτη η τωρινή παγκόσμια ιεραρχική τάξη πραγμάτων. Ο δεύτερος στόχος ωθεί την Κίνα να ακολουθεί μια περιφερειακή γεωστρατηγική που προσπαθεί να αποφύγει οποιαδήποτε σοβαρή σύγκρουση με τους άμεσους γείτονές του, ενώ παράλληλα επιδιώκει την περιφερειακή υπεροχή⁷⁰.

⁶⁹ Mearsheimer J. John, «*Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*», [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 772.

⁷⁰ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 290-291.

Καθώς η Κίνα έχει γίνει η σημαντικότερη αγορά του μέλλοντος, θα παίζει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της, όχι μόνον το τι θα παράγει, τι θα εξάγει και θα καταναλώνει, αλλά και το πώς. Συνεπώς, η Κίνα θα προσπαθήσει να προστατεύσει την εγχώρια μεταμόρφωσή της, εξασφαλίζοντας πλουτοπαραγωγικές πηγές και πρόσβαση στις ξένες αγορές. Για την κινεζική κυβέρνηση, η διατήρηση ενός ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης που θα ανέρχεται σε περίπου 10%, θα είναι απαραίτητη για μεγάλο χρονικό διάστημα. Διαφορετικά, η ταχεία και εκ βάθρων μεταμόρφωση της χώρας από μια ως επί το πλείστον αγροτική, σε μια υπερσύγχρονη βιομηχανοποιημένη κοινωνία, δεν θα μπορούσε να συντελεστεί χωρίς αποσταθεροποίηση του συστήματος.

Τα ζωτικά συμφέροντα που καθορίζουν την κινεζική πολιτική είναι «ο εσωτερικός εκσυγχρονισμός, η πολιτική σταθερότητα, η επιβίωση του καθεστώτος καθώς και η ενότητα της χώρας», στην οποία περιλαμβάνουν και την Ταϊβάν. Τα κίνητρα αυτά είναι απίθανο να αλλάξουν στο εγγύς μέλλον. Συνεπώς από στρατιωτικής απόψεως, η Κίνα θα επικεντρωθεί πρωτίστως στην «εξασφάλιση της υπεροχής σε περιφερειακό επίπεδο», καθώς από αυτήν εξαρτάται η ενότητα της χώρας.

Έτσι, η μελλοντική πρόοδος της Κίνας, καθώς και η μελλοντική ανάδειξή της σε σημαντική δύναμη, θα εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το πόσο επιδέξια θα χειριστεί η κυρίαρχη κινεζική ελίτ, τα δύο συνδεδεμένα μεταξύ τους προβλήματα εξουσίας, δηλαδή το πρόβλημα της διαδοχής της σημερινής γενιάς ηγετών από κάποια νεότερη ομάδα και το πρόβλημα της αντιμετώπισης της αυξανόμενης έντασης μεταξύ του οικονομικού και του πολιτικού συστήματος της χώρας⁷¹.

Για να πραγματοποιηθεί ο λεγόμενος «ελεγχόμενος εκδημοκρατισμός», θα πρέπει η κινεζική ελίτ να δράσει με εξαιρετική επιδεξιότητα, να έχει ως οδηγό την πραγματιστική λογική και να παραμείνει σχετικά ενωμένη και πρόθυμη να παραχωρήσει μέρος του μονοπωλίου της στην εξουσία (και των προσωπικών προνομίων της), ενώ ο πληθυσμός γενικά θα πρέπει να είναι υπομονετικός και μη απαιτητικός. Μπορεί να αποδειχθεί δύσκολο να επιτευχθεί αυτός ο συνδυασμός ευτυχών περιστάσεων (συγκυριών). Κατά συνέπεια είναι σχεδόν απίθανο να μπορέσει η Κίνα να αποφύγει μια φάση πολιτικής αναταραχής⁷².

⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 279.

⁷² Στο ίδιο, σελ. 280.

7. Η Παρουσία της Κίνας στους Διεθνείς και Περιφερειακούς Οργανισμούς

Μια αντικειμενική προσέγγιση της σημερινής κινεζικής εσωτερικής πραγματικότητας αλλά και της προβολή της στο διεθνές περιβάλλον, έχει σαν αποτέλεσμα να προβάλλει ως άξονές της, την εφαρμοζόμενη «*πολιτική εξόδου*» από ένα μακροχρόνιο απομονωτισμό, τη «*βούληση εφαρμογής*» της πολιτικής ανοικτού διαλόγου με ολόκληρο το φάσμα της διεθνούς κοινότητας και τέλος, την προτίμηση ανάπτυξης «*διμερών σχέσεων*» με χώρες που έχουν να παρουσιάσουν σημαντική πολιτισμική προϊστορία.

Η Κίνα, επί χρόνια απέδειξε το ενδιαφέρον της για την ενεργό συμμετοχή στις οργανωμένες (διακυβερνητικές και μη κυβερνητικές) δομές της διεθνούς κοινότητας και ιδιαίτερα σε εκείνες που εκφράζουν τα εξωτερικά συμφέροντα των πλέον αναπτυγμένων χωρών⁷³.

Αντίθετα, οι δομές που κυριαρχήθηκαν από την προώθηση των συμφερόντων των αναπτυσσομένων χωρών, τράβηξαν κατά έμμεσο τρόπο το κινεζικό ενδιαφέρον⁷⁴. Οι σχέσεις της Κίνας με τις αναπτυσσόμενες χώρες πέρασαν διάφορα στάδια, όπως τη μετά την ασιατοαφρικανική περίοδο «*Συνδιάσκεψη της Μπαντούνγκ*» (1955), την περίοδο της «*Συνύπαρξης πολλών Τρίτων Κόσμων*», την περίοδο της «*Νέα Διεθνούς Οικονομικής Τάξης*» (δεκαετία 1970) και την περίοδο εφαρμογής των «*Πέντε Αρχών της Ειρηνικής Συνύπαρξης*» (δεκαετία 1980).

Η κινεζική εξωτερική πολιτική επιδεικνύει ένα ζοηρό ενδιαφέρον για τα διάφορα θεσμικά περιφερειακά πειράματα οικονομικού και κοινωνικού περιεχομένου (τύπου ΕΕ). Προβληματίζεται λοιπόν σοβαρά στην ενδεχόμενη σκέψη να προκληθεί μια μετάλλαξη της οργάνωσης των σχέσεων των μελών της διεθνούς κοινότητας από οικουμενικής σε πολυ-περιφερειακή⁷⁵.

Πρόκειται για μια συνολική προσπάθεια της Κίνας να ενταχθεί στο πλαίσιο λειτουργίας των μηχανισμών λήψης αποφάσεων της διεθνούς κοινότητας με κεντρικό ζητούμενο την αύξηση της επιρροής της, στις προβλεπόμενες από τον ΟΗΕ πολυμερείς διαδικασίες. Πρόκειται για μια προτεραιότητα, που προκύπτει από την κατεύθυνση που προσδιορίζει η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και των εμπορικών συναλλαγών.

⁷³ Ηνωμένα Έθνη, Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Διεθνές Γραφείο Ατομικής Ενέργειας, Παγκόσμια Οργάνωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή.

⁷⁴ Ομάδα Αδεσμεύτων Χωρών, Ομάδα των 77, Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών.

⁷⁵ Προοπτική εξέλιξης ASEM.

Σημαντική όμως είναι και η δυνατότητα που αφορά στην ανάπτυξη ενός πολυμερούς διαλόγου για τη διεθνή ασφάλεια⁷⁶, που αποβλέπει στην αποτελεσματική διαχείρισης, διατήρησης και πρόληψης κρίσεων διεθνούς ή περιφερειακής εμβέλειας.

Η ενεργοποίηση όμως της κινεζικής παρουσίας στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών μπορεί να σημάνει και εξελίξεις για το εσωτερικό της χώρας, ειδικότερα στη διαμόρφωση συνθηκών λειτουργίας κράτους δικαίου, στην πλήρη εγκαθίδρυση δημοκρατικού πολιτεύματος και στην προώθηση εκτεταμένων θεσμικών και νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, που συνδέονται με την προστασία πολιτιστικών, πολιτικών, κοινωνικών, αστικών και οικονομικών δικαιωμάτων.

Οι εσωτερικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που εισήχθησαν στην Κίνα τα τελευταία χρόνια, εντάχθηκαν στο πλαίσιο πολιτικών μετριασμού ορισμένων μορφών κρατικού ελέγχου στην κοινωνική σφαίρα προκαλώντας έναν αυξημένο βαθμό αυτοδιάθεσης των κινέζων πολιτών. Έτσι λοιπόν, δικαιολογείται και η πρωτοβουλία της Κίνας να προχωρήσει σε υπογραφή δύο Πρωτοκόλλων των Ηνωμένων Εθνών που διέπουν την προστασία των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (1997) και των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων (Οκτώβριος 1998).

Βέβαια, οι πρόοδοι που σημειώθηκαν στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του κράτους δικαίου στην Κίνα δεν παρατηρήθηκαν στον ίδιο βαθμό και στην περίπτωση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Συνεχίσθηκαν λοιπόν να εφαρμόζονται πρακτικές σε βάρος των πολιτικών αντιρρήσεων, ενώ η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη συνεχίσθηκαν να υπάρχουν σε αμείωτο βαθμό. Δεν εξαλείφθηκαν λοιπόν από την καθημερινή σχέση κράτους – πολίτη στην Κίνα η εκτεταμένη εφαρμογή της θανατικής ποινής, οι αυθαίρετοι όροι κράτησης, η καταπίεση των εθνοτικών μειονοτήτων, οι περιορισμοί δικαιωμάτων όπως της θρησκευτικής ελευθερίας, του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, της ελεύθερης έκφρασης, κλπ.

Προβληματισμός, επίσης, διατυπώνεται από τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας) ως προς το σεβασμό των διεθνώς συμφωνημένων βασικών προτύπων στον τομέα της εργασίας.

⁷⁶ Σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών, ASEM.

8. **Ανάλυση Περιφερειακών Οργανισμών και Συνεργασιών που Συμμετέχει η Κίνα**

α. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) (Ένωση Κρατών ΝΑ Ασίας)

Η Ένωση Κρατών της ΝΑ Ασίας, ιδρύθηκε στις 8 Αυγ 1967 στη Μπανγκόκ (πρωτεύουσα Ταϊλάνδης) με την υπογραφή της «Διακήρυξης ASEAN» από την Ινδονησία, την Μαλαισία, τις Φιλιππίνες, την Σιγκαπούρη και την Ταϊλάνδη. Στις 7 Ιαν 1984 εντάχθηκε το Μπρούνεϊ, στις 28 Ιουλ 1995 το Βιετνάμ, στις 23 Ιουλ 1997 το Λάος και η Μιανμάρ και στις 30 Απρ 1999 η Καμπότζη, φθάνοντας τον αριθμό των χωρών στις 10.

Στόχοι – Σκοποί ASEAN:

(1) Επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής προόδου και πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής μέσω κοινών προσπαθειών στο πνεύμα της ισότητας και της εταιρικής σχέσης προκειμένου να ενισχυθούν τα θεμέλια για μια ευημερούσα και ειρηνική κοινότητα στη ΝΑ Ασία.

(2) Προώθηση της περιφερειακής ειρήνης και σταθερότητας με σεβασμό στη δικαιοσύνη του κράτους, στη σχέση μεταξύ των χωρών της περιοχής και την τήρηση των αρχών των Ηνωμένων Εθνών.

(3) Προώθηση της ενεργού συνεργασίας και αμοιβαίας συνδρομής σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, τεχνικό, επιστημονικό και διοικητικό τομέα.

(4) Παροχή αμοιβαίας συνδρομής με τη μορφή κατάρτισης και έρευνας σε εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, επαγγελματικές, τεχνικές και διοικητικές σφαίρες.

(5) Συνεργασία για μεγαλύτερη αξιοποίηση της γεωργίας και της βιομηχανίας, επέκταση των συναλλαγών, συμπεριλαμβανομένων των προβλημάτων διεθνούς εμπορίου προϊόντων, βελτίωση των μεταφορών και επικοινωνιών και άνοδο του βιοτικού επιπέδου των λαών τους.

(6) Προώθηση μελετών της ΝΑ Ασίας.

(7) Διατήρηση στενής και επωφελούς συνεργασίας με τις διεθνείς περιφερειακές οργανώσεις με παρόμοιους σκοπούς και στόχους, καθώς και διερεύνηση όλων των οδών για ακόμη στενότερη συνεργασία μεταξύ τους.

Η «ASEAN + 3», έχει συσταθεί από τις 10 χώρες μέλη της ένωσης Κρατών της ΝΑ Ασίας (ASEAN) με την Κίνα, την Ιαπωνία και τη Νότια Κορέα μετά τη συμφωνία των αρχηγών της ASEAN +3 στη Σύνοδο Κορυφής στο Μπρουνεί το Νοέμβριο του 2001. Ο στόχος της ASEAN +3 είναι η βελτίωση των επιχειρηματικών σχέσεων των εν λόγω χωρών, με τον υπόλοιπο κόσμο.

Συμπληρωματικά είναι φανερό, πως η ειρηνική ανέλιξη της Κίνας έχει συντελέσει στη μεταστροφή του πνεύματος δυσπιστίας του παρελθόντος και της εικόνας της ως απειλής που επικρατούσε παλαιότερα στη Ν-Α Ασία, και εκτιμάται πως οι διμερείς σχέσεις θα συνεχίσουν να βαίνουν πιο ανοικτές στο διάλογο και τη συνεργασία, ακόμη και σε δυνητικές περιπτώσεις κρίσεων. Όσο αυξάνεται η ροή αγαθών, κεφαλαίου, τουριστών και όσο πυκνώνουν οι επαφές των λαών, η αλληλεξάρτηση αυτή θα καταστεί καίρια για την επίλυση διμερών και περιφερειακών οικονομικών ζητημάτων, πολιτικών προβλημάτων και κοινωνικών διαφορών.

β. Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης (Asian Development Bank)⁷⁷

Η Ασιατική Τράπεζα ανάπτυξης ιδρύθηκε το 1966 και η έδρα της είναι η Μανίλα. Μέλη της είναι 67 χώρες, εκ των οποίων 48 είναι χώρες που ανήκουν στην Ασία και τον Ειρηνικό, ενώ 19 είναι από άλλα μέρη της υφηλίου.

Σκοπός της είναι η μείωση της φτώχειας στην Ασία και στον Ειρηνικό, μία περιοχή που περιλαμβάνει τα δύο τρίτα των φτωχότερων ανθρώπων στον κόσμο. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην παροχή βοήθειας των 1.9 δισεκατομμυρίων ανθρώπων που ζουν στην περιοχή με λιγότερο από 2 δολάρια τη μέρα. Συμβάλει με την παροχή δανείων χαμηλού επιτοκίου, με εγγυήσεις, με επιχορηγήσεις, με επενδύσεις στον ιδιωτικό τομέα και με γνώση και συμβουλές για την κατασκευή υποδομών και τη βελτίωση των απαραίτητων υπηρεσιών όπως η υγεία και η εκπαίδευση.

γ. Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης (Shanghai Cooperation Organization)⁷⁸.

Ο παραπάνω οργανισμός είναι ένας διακυβερνητικός διεθνής οργανισμός, που ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2001 στη Σαγκάη από τη Δημοκρατία του Καζακστάν, τη

⁷⁷ «Our vision: an Asia and Pacific free of poverty», Asian Development Bank, www.adb.org, (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

⁷⁸ «Brief Introduction to the Shanghai Cooperation Organization», Shanghai Cooperation Organization, www.sectsc.org, (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, τη Δημοκρατία του Κιργιστάν, τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Δημοκρατία του Τατζικιστάν και τη Δημοκρατία του Ουζμπεκιστάν.

Οι κύριοι στόχοι του είναι οι εξής:

(1) Ενδυνάμωση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και των καλών γειτονικών σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών.

(2) Προώθηση ικανοποιητικής συνεργασίας στους τομείς πολιτικής, εμπορίου, οικονομίας, επιστήμης, τεχνολογίας, πολιτισμού, εκπαίδευσης, ενέργειας, μεταφορών, τουρισμού, περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς και άλλους.

(3) Κοινές προσπάθειες για τη διατήρηση και τη διασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητας στην περιοχή και για την εγκαθίδρυση μίας νέας, δημοκρατικής, δίκαιης και λογικής διεθνούς τάξης.

δ. Περιφερειακό Φόρουμ της Οργάνωσης ΝΑ Ασιατικών Κρατών (Asean Regional Forum)⁷⁹.

Στο 26^ο Υπουργικό Συμβούλιο της ASEAN που έγινε στη Σιγκαπούρη στις 23 με 25 Ιουλίου του 1993 αποφασίστηκε η ίδρυση της ARF. Τα μέλη είναι 25, μεταξύ των οποίων και η Κίνα.

Οι σκοποί της δημιουργίας της είναι οι εξής:

(1) Η προώθηση εποικοδομητικού διαλόγου και συμβουλευτικής σε θέματα πολιτικής και ασφάλειας κοινού ενδιαφέροντος για τα μέλη.

(2) Η παροχή ικανοποιητικής συμβολής προς την κατεύθυνση της οικοδόμησης εμπιστοσύνης στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού.

ε. Οικονομική Συνεργασία Ασίας και Ειρηνικού (Asia and Pacific Economic Cooperation)⁸⁰.

Η APEC δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 1989 ως ένα ανεπίσημο φόρουμ μεταξύ δώδεκα χωρών του ειρηνικού, όμως στη συνέχεια εξελίχθηκε σε έναν από

⁷⁹ «The ASEAN Regional Forum», www.aseanregionalforum.org, (Έγινε πρόσβαση στις 29 Δεκεμβρίου 2017).

⁸⁰ Πηγή από την ιστοσελίδα www.apec.org, (Έγινε πρόσβαση στις 29 Δεκεμβρίου 2017).

τους κυριότερους περιφερειακούς οργανισμούς με εικοσιένα μέλη⁸¹ μεταξύ των οποίων και η Κίνα.

Οι χώρες μέλη της APEC συνεργάζονται ώστε να διατηρήσουν την οικονομική τους ανάπτυξη μέσω δεσμεύσεων για απελευθέρωση του εμπορίου και επενδυτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Με τη σταδιακή μείωση των δασμών και των υπόλοιπων εμποδίων στο εμπόριο τα μέλη της APEC έχουν γίνει πιο αποδοτικά και οι εξαγωγές έχουν αυξηθεί δραματικά. Οι χώρες μέλη της συνεισέφεραν στο 70 % της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης και η APEC διαρκώς επισκίαζε τον υπόλοιπο κόσμο, ακόμα και κατά τη διάρκεια της ασιατικής κρίσης.

Οι ΗΠΑ συνεργάζονται στενά με την APEC και τη θεωρούν ένα σημαντικό μέρος των δεσμεύσεών τους στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού. Κατά την οπτική των ΗΠΑ, η APEC είναι το πιο ελπιδοφόρο μέσο για την επίτευξη μεγαλύτερου ανοίγματος της περιφερειακής οικονομίας, ενθαρρύνοντας την οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση της ευημερίας και τις ευκαιρίες που προσφέρονται σε ολόκληρη την περιοχή. Η APEC παραμένει το πρωτεύον μέσο για τις ΗΠΑ για τη βελτίωση της οικονομικής συνεργασίας και του εμπορίου, καθώς και για την επενδυτική απελευθέρωση στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού.

στ. Διάσκεψη Ασίας και Ευρώπης (Asia and Europe Meeting)⁸²

Το Νοέμβριο του 1994, η Σιγκαπούρη και η Γαλλία πρότειναν τη διεξαγωγή συνδιάσκεψης κορυφής μεταξύ ΕΕ και Ασίας, με σκοπό την εξεύρεση νέας μορφής συνεργασίας μεταξύ των δύο περιοχών. Ως αποτέλεσμα αυτής της πρότασης το Μάρτιο του 1996 διεξήχθη στην Μπανγκόγκ η πρώτη διάσκεψη της ASEM.

Η πρώτη ASEM συνένωσε τις δεκαπέντε χώρες μέλη της ΕΕ και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με δέκα ασιατικές χώρες⁸³, μεταξύ των οποίων και την Κίνα. Με τη διεύρυνση της ΕΕ το Μάιο του 2004, η ASEM του αντίστοιχου έτους διευρύνθηκε ώστε να περιλαμβάνει τα δέκα νέα κράτη μέλη της ΕΕ⁸⁴, καθώς επίσης και τρεις νέες ασιατικές

⁸¹ Αυστραλία, Μπρούναι, Καναδάς, Χιλή, Κίνα, Χονγκ Κονγκ, Ινδονησία, Ιαπωνία, Κορέα, Μαλαισία, Μεξικό, Ν. Ζηλανδία, Ν. Γουινέα, Περού, Φιλιππίνες, Ρωσία, Σιγκαπούρη, Ταϊπέι, Ταϊλάνδη, ΗΠΑ και Βιετνάμ.

⁸² Πηγή από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης http://ec.europa.eu/external_relations/ asem, (Έγινε πρόσβαση στις 06 Δεκεμβρίου 2017).

⁸³ Μπρούναι, Κίνα, Ινδονησία, Ιαπωνία, Ν. Κορέα, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη και Βιετνάμ.

⁸⁴ Τα δέκα νέα μέλη μετά από τη διεύρυνση του 2004 ήταν: Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία, Σλοβακία, Σλοβενία, Κύπρος, Μάλτα.

χώρες⁸⁵. Στην ASEM του 2006 αποφασίστηκε η προσχώρηση στη συνδιάσκεψη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας από την ευρωπαϊκή πλευρά και της Ινδίας, της Μογγολίας, του Πακιστάν και της Γραμματείας της ASEAN από την ασιατική.

Από το 1996 συνδιασκέψεις κορυφής πραγματοποιούνται κάθε δύο χρόνια. Στην πρώτη ASEM αποφασίστηκε οι συζητήσεις στα πλαίσια της συνδιάσκεψης να γίνονται μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών και των Υπουργών Οικονομικών, ανάλογα με το θέμα συζήτησης. Οι υπουργικές συνδιασκέψεις υποστηρίζονται από τακτικές συνδιασκέψεις ανωτάτων αξιωματούχων.

Οι δραστηριότητες της ASEM περιλαμβάνουν τα εξής:

- (1) Προώθηση της οικονομικής πολυμέρειας.
- (2) Προώθηση του εμπορίου και των επενδύσεων.
- (3) Ενίσχυση του διαλόγου σε χρηματοοικονομικά θέματα.
- (4) Διαχείριση κρίσεων.
- (5) Προώθηση του διαλόγου με τον επιχειρηματικό τομέα.
- (6) Στενότερη οικονομική συνεργασία.
- (7) Ενδυνάμωση της κοινωνικής διάστασης της παγκο-

σμιοποίησης.

ζ. Διάσκεψη Κορυφής Ανατολικής Ασίας (East Asian Summit)⁸⁶

Η «Συνδιάσκεψη Κορυφής της Ανατολικής Ασίας» ιδρύθηκε το 2005 και είναι ένα Forum που διεξάγεται σε ετήσια βάση από τις χώρες μέλη της ASEAN. Σε αυτή συμμετέχουν δεκαέξι χώρες⁸⁷ της Ανατολικής Ασίας και της ασιατικής περιφέρειας, με την ASEAN σε ηγετική θέση.

Αποτελεί ένα Forum διαλόγου για ευρύτερα στρατηγικά θέματα, που αφορούν όχι μόνο την Ανατολική Ασία, αλλά και διάφορες χώρες παγκοσμίως. Εστιάζει κυρίως σε περιφερειακά και διεθνή θέματα κοινού ενδιαφέροντος και ανησυχίας, όπως είναι η διεθνής τρομοκρατία, η ενέργεια, οι μολυσματικές ασθένειες, η βιώσιμη ανάπτυξη, η μείωση της φτώχειας και πολλά άλλα.

⁸⁵ Καμπότζη, Λάος και Μιανμάρ.

⁸⁶ Πηγή από την ιστοσελίδα http://news.xinhuanet.com/english/200711/21/content_7120513.htm, (Εγινε πρόσβαση στις 12 Φεβρουαρίου 2018).

⁸⁷ Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Μπρούναι, Βιετνάμ, Λάος, Μιανμάρ, Καμπότζη, Κίνα, Ιαπωνία, Ν. Κορέα, Ινδία, Αυστραλία και Ν. Ζηλανδία.

η. Συμφωνία για Στενότερη Οικονομική Συνεργασία (Closer Economic Partnership Arrangement)⁸⁸.

Τον Ιούνιο του 2003 η Κυβέρνηση της ΛΔΚ και η Ειδική Διοικητική Περιοχή του Χονγκ Κονγκ υπέγραψαν τη «Συμφωνία Στενής Οικονομικής Συνεργασίας». Όταν οι διαδικασίες για την ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ προχωρούσαν προς το τελικό στάδιο, μερικές μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στο Χονγκ Κονγκ φοβήθηκαν ότι θα χάσουν την ανταγωνιστικότητά τους σε σχέση με άλλες ξένες από τη στιγμή που θα ανοιγόταν πλήρως η αγορά της Κίνας.

Η Συμφωνία για «Στενότερη Οικονομική Συνεργασία» περιλαμβάνει το κυρίως κείμενο, έξι παραρτήματα και ένα χρονοδιάγραμμα, ενώ καλύπτει τρεις θεματικές ενότητες που είναι το εμπόριο αγαθών, το εμπόριο υπηρεσιών και το εμπόριο και η διευκόλυνση των επενδύσεων. Όσον αφορά τη διευκόλυνση των επενδύσεων τα δύο μέρη της συμφωνίας αποφάσισαν να προωθήσουν τη συνεργασία σε επτά περιοχές που είναι οι εξής:

- (1) Εμπόριο και προώθηση επενδύσεων.
- (2) Διευκόλυνση αφαίρεσης των δασμών.
- (3) Επιθεώρηση προϊόντων και τυποποίησή τους.
- (4) Ηλεκτρονικές επιχειρηματικές δραστηριότητες.
- (5) Διαφάνεια στους νόμους και στις ρυθμίσεις.
- (6) Συνεργασία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων.
- (7) Συνεργασία στην κινεζική βιομηχανία φαρμάκων.

⁸⁸ Henry S. Gao, «*The Closer Economic Partnership Arrangement between Mainland China and Hong Kong: Legal and economic analyses*», Trading Arrangements in the Pacific Rim: ASEAN and APEC, Εκδόσεις Oceana, Σεπτέμβριος 2004.

Κεφάλαιο «Γ»

Ρωσία

1. Η Ρωσική Εθνική Στρατηγική

Η Ρωσία ήταν ένα κράτος που συνειδητά δεν θεωρούσε τον εαυτό του καθαρά εθνικό εργαλείο, κατά την δυτικοευρωπαϊκή παράδοση, αλλά προσδιόριζε τον εαυτό του ως τον εκτελεστή μιας ειδικής υπερεθνικής αποστολής, ορίζοντας ποικιλοτρόπως τη «ρωσική ιδέα» με θρησκευτικούς, γεωπολιτικούς ή ιδεολογικούς όρους⁸⁹.

Η Ρωσική Εθνική Στρατηγική⁹⁰, όπως διατυπώθηκε, καθιστά σαφή τον τρόπο με τον οποίο η Ρωσία αντιλαμβάνεται τις εξελίξεις, σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο, αλλά και τη στάση της απέναντι στους παράγοντες που διαμορφώνουν το διεθνές περιβάλλον. Μέσα από την μελέτη του, γίνεται κατανοητό, ότι η Ρωσία, αντιλαμβάνεται την παγκόσμια τάξη, σε κατάσταση αναταραχής και στο πλαίσιο διαμόρφωσής της ως πολυπολική και πολυκεντρική. Οι διεργασίες αυτές, που λαμβάνουν χώρα, αποτελούν καταστάσεις αστάθειας σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η Ρωσία, αντιλαμβανόμενη την ισχύ της και τα ιστορικά της δικαιώματα, ωθείται να διεκδικήσει το ρόλο της «Μεγάλης Δύναμης» και του διαμορφωτή των εξελίξεων. Η συρρίκνωση της αμερικάνικης επιρροής και η ταυτόχρονη ανάδυση νέων πόλων και κέντρων αποτελούν το «παράθυρο ευκαιρίας», ώστε η Ρωσία να επιδιώξει επέκταση της επιρροής της.

Κατά συνέπεια, η ρωσική στρατηγική αναλύει τις απειλές για την ασφάλειά της, σε πρώτο βαθμό ανάλογα με την προέλευσή τους σε δύο επίπεδα, το εξωτερικό και το εσωτερικό περιβάλλον. Με βάση αυτά προσδιορίζεται η προέλευση των απειλών και προς αυτά κατευθύνονται οι στρατηγικές πολιτικές και οι επιλογές της Ρωσίας. Αν και ξεχωριστά ως επίπεδα, δεν είναι ανεξάρτητα και ασύνδετα μεταξύ τους. Η μεταξύ τους σύνδεση λειτουργεί αμφίδρομα, καθώς απειλές με προέλευση από το εξωτερικό περιβάλλον αναδύονται από εσωτερικούς δρώντες, ενώ απειλές σχετιζόμενες με το εσωτερικό πεδίο επιδρούν στις δυνατότητες λειτουργίας της χώρας στο εξωτερικό περιβάλλον. Σε δεύτερο βαθμό, οι απειλές ταξινομούνται, ανάλογα με τη φύση τους, σε:

α. Στρατιωτικές απειλές οι οποίες, προερχόμενες από το εξωτερικό περιβάλλον και καθορίζονται στην:

⁸⁹ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις LIBANH, 1998, σελ. 171.

⁹⁰ «*Russian National Security Strategy*», Κείμενο στις 31 Δεκεμβρίου 2015, <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, (Έγινε πρόσβαση: 26 Ιανουαρίου 2018).

(1) Προσπάθεια επέκτασης του NATO στα νότια και δυτικά σύνορά της Ρωσίας⁹¹.

(2) Πρόθεση των ΗΠΑ, για εγκατάσταση αντιπυραυλικής ασπίδας στα σύνορά της, πράξη η οποία συνεπάγεται την εξασθένιση της δυνατότητας της Ρωσίας να επιφέρει πλήγμα ανταπόδοσης σε περίπτωση που δεχτεί πρώτη επίθεση, με άμεση συνέπεια την απώλεια στρατηγικής ισορροπίας.

(3) Η διάδοση και η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, η ανάδυση υπερεθνικών εγκληματικών και τρομοκρατικών δικτύων και οργανώσεων.

β. Πολιτικές απειλές, προερχόμενες από το εξωτερικό που καθορίζονται στην:

(1) Προσπάθεια των ΗΠΑ και της ΕΕ, να ανατρέψουν νόμιμα καθεστώτα, προκειμένου να επεκτείνουν την επιρροή τους, δημιουργώντας αστάθεια στην περιφέρεια της Ρωσίας (Συρία, Ουκρανία) και να πλήξουν τα γεωπολιτικά της συμφέροντα.

(2) Προσπάθεια απομόνωσης και πολιτικής εκμηδένισης οντοτήτων του πρώην Σοβιετικού «μπλοκ» που στηρίζονται από τη Ρωσία, όπως η Νότια Οσετία, η Αμπχαζία, κλπ.

(3) Προσπάθεια πολιτικής αποσταθεροποίησης της ίδιας της Ρωσίας, από μια σειρά εσωτερικών δρώντων, οι οποίοι υποκινούνται από εξωτερικούς παράγοντες⁹².

γ. Οικονομικές απειλές, οι οποίες υποβιβάζουν τη θέση της Ρωσίας στο παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και αποσταθεροποιούν την κοινωνία όπως:

(1) Η επίδραση πολιτικών παραγόντων στις οικονομικές διαδικασίες και η χρήση οικονομικών μεθόδων, προκειμένου να εκπληρωθούν γεωπολιτικές επιδιώξεις⁹³, θέτουν σε κίνδυνο τη σταθερότητα του συστήματος των διεθνών οικονομικών σχέσεων.

(2) Η παγκόσμια οικονομική αστάθεια.

(3) Ο «παρασιτικός» ρωσικός καπιταλισμός, που χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό διαφθοράς, εγκληματικών δικτύων και παραοικονομίας.

(4) Η τρωτότητα της ρωσικής οικονομίας, καθώς εξαρτάται σε μεγάλο ποσοστό από την εξαγωγή πρώτων υλών.

⁹¹ Σε αυτό προφανώς, εμπίπτει και η απόφαση εγκατάστασης στρατευμάτων του NATO στις Βαλτικές χώρες, στην Πολωνία και στη Ρουμανία.

⁹² Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, άτομα, ακραία κοινωνικά δίκτυα, οικονομικές δομές, κλπ.

⁹³ Μεταξύ των οποίων και οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας από τις ΗΠΑ και την ΕΕ.

δ. Κοινωνικές απειλές, οι οποίες υπονομεύουν την ενότητα της ρωσικής κοινωνίας καθώς και τη σταθερότητα του ρωσικού κράτους και είναι:

(1) Η απώλεια της ρωσικής ταυτότητας, λόγω της δημογραφικής συρρίκνωσης και της αύξησης των μουσουλμανικών πληθυσμών, εντός του ρωσικού εδάφους.

(2) Η άνιση οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των διαφόρων περιοχών του κράτους.

(3) Η εξάπλωση των προτύπων και των προϊόντων «δυτικής κουλτούρας».

(4) Η εξασθένηση της ενότητας της πολυεθνικής Ρωσικής Ομοσπονδίας.

(5) Η άνοδος του φαινομένου της φυλετικής, εθνικής και θρησκευτικής μισαλλοδοξίας.

(6) Οι απειλές κατά των ρωσόφωνων πληθυσμών εκτός συνόρων.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, προσδιορίζονται οι στρατηγικές προτεραιότητες της Ρωσίας, οι οποίες αναπτύσσονται σε πέντε βασικούς τομείς:

α. Την προαγωγή του βιοτικού επιπέδου (βελτίωση συστήματος υγείας, εκπαίδευση, επιστήμη, τεχνολογία).

β. Την διαφύλαξη εθνικής ενότητας με συνεκτικό κρίκο τη γλώσσα.

γ. Την οικονομική ανάπτυξη.

δ. Την κρατική και δημόσια ασφάλεια.

ε. Την εθνική άμυνα.

Τα παραγόμενα πολιτικά αποτελέσματα των στρατηγικών επιλογών αυτών θα υποστηρίξουν τα αντίστοιχα μακροπρόθεσμα στρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας, τα οποία προσδιορίζουν την Εθνική Στρατηγική ως:

α. Την διαφύλαξη της συνταγματικής τάξης, κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας.

β. Την πολιτική και κοινωνική σταθερότητα, με βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και ταυτόχρονη ενίσχυση και διαφύλαξη της κουλτούρας και των παραδοσιακών ρωσικών αξιών.

γ. Την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ρωσικής οικονομίας.

δ. Την ανάδειξη της Ρωσίας, ως μιας εκ των ηγετικών δυνάμεων σε ένα πολυπολικό παγκόσμιο περιβάλλον, με στόχο τη διαφύλαξη της σταθερότητας.

2. Η Εξωτερική Πολιτική Ρωσίας - Ενέργειες ΗΠΑ

Κεντρική ιδέα της «νέας στρατηγικής» του Προέδρου Πούτιν, όταν ανήλθε στην εξουσία τον Δεκέμβριο του 1999, κρίνοντας ότι έπρεπε να αλλάξει την εξωτερική πολιτική της χώρας του, γιατί τόσο η στρατηγική του Γέλτσιν⁹⁴, όσο και του Πριμακόφ⁹⁵, είχαν αποτύχει εφαρμόζοντας μια νέα πιο ρεαλιστική εξωτερική πολιτική όπως:

- α. Την ανάκτηση του χαμένου κύρους της Ρωσίας.
- β. Την τόνωση του ηθικού του ρωσικού λαού, με την ταυτόχρονη χρησιμοποίηση της τεράστιας ενεργειακής δυνάμεως της Ρωσίας.
- γ. Την δημιουργία νέων αγορών για την πώληση των συμβατικών όπλων, που παράγει σε μεγάλο αριθμό η Πολεμική Βιομηχανία της χώρας του.
- δ. Την αλλαγή της στάσεως απέναντι των πρώην Σοβιετικών δημοκρατικών με ταυτόχρονη εγκατάλειψη του μεγαλοϊδεατισμού και αντιμετώπισεώς τους ως ισότιμους εταίρους.

Συνεπώς εφαρμόζοντας ο Πρόεδρος Πούτιν αυτή τη στρατηγική πέτυχε:

α. Την επανάκτηση, σε μεγάλο βαθμό, του χαμένου κύρους και της επιρροής της χώρας του στο διεθνές προσκήνιο, με ενέργειες όπως:

(1) Την οικονομική και στρατιωτική συνεργασία με την Κίνα με στόχο την σύμπληξη ενός αξιόπιστου πολιτικού, στρατιωτικού και ενεργειακού άξονα, ικανού να αποτελέσει το «αντίπαλο δέος» των ΗΠΑ στην παγκόσμια σκηνή.

(2) Την σύναψη ενεργειακής συνθήκης με την Ευρώπη, που τον κατέστησε στρατηγικό ενεργειακό της εταίρο.

(3) Την διείσδυσή της Ρωσίας, στις αγορές συμβατικών οπλικών συστημάτων⁹⁶.

β. Την οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας με ταυτόχρονα τον έλεγχο από το κράτος του εθνικού ενεργειακού πλούτου, ο οποίος βρισκόταν στα χέρια των

⁹⁴ Στρατηγική συμμαχία και υπακοή στις ΗΠΑ, ώστε να διατηρηθεί η Ρωσία στο προσκήνιο ως υπερδύναμη, εκμεταλλευομένη το πυρηνικό της οπλοστάσιο.

⁹⁵ Δημιουργία «αντιαξόνων», με την δυνατότητα σύναψης συμμαχιών, με όσες χώρες είχαν κοινά συμφέροντα με τη Ρωσία, εναντίον των ΗΠΑ.

⁹⁶ Είναι ήδη ο κύριος προμηθευτής της Κίνας, των Ινδίων, του Ιράν και άλλων χωρών.

ισχυρών ιδιωτικών συμφερόντων, που «διαπλέκονταν» με τους περιφερειακούς κυβερνήτες, και τη ρωσική μαφία. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα στη Ρωσία:

(1) Να έχει το οικονομικό ανάστημα να συμμετέχει, πλέον, ως ενεργό μέλος της ομάδας G8.

(2) Να εισχωρεί σε ευρωπαϊκούς κολοσσούς πολεμικών βιομηχανιών όπως η EADS, η οποία, μεταξύ άλλων, κατασκευάζει τα α/φ Eurofighters,

(3) Να αναπληρώνει γρήγορα το χρέος 23 των δις ευρώ της ΕΣΣΔ προς τη λεγομένη Λέσχη των Παρισίων.

Η ραγδαία αυτή αναβάθμιση της Ρωσίας στη διεθνή σκηνή ως μεγάλης, και πάλι δύναμης, ανησύχησε τις ΗΠΑ, οι οποίες αποφάσισαν να αντιδράσουν με την εγκατάσταση ενός δικτύου αμερικανικών στρατιωτικών εγκαταστάσεως από τις ακτές της Βαλτικής μέχρι τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας. Κατά συνέπεια εκτιμάται ότι οι ενέργειες αυτές των ΗΠΑ αποβλέπουν:

α. Στην γεωστρατηγική απομόνωση της Ρωσίας και στην αποτροπή της προσπάθειάς της, να ανακτήσει την επιρροή της, στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες.

β. Στην κατοχύρωση μιας περιοχής ως βάσεως, για επεμβάσεις στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και μάλιστα χωρίς τις αντιαμερικανικές διαδηλώσεις των Ευρωπαίων ή και αυτής ακόμη της Τουρκίας, όπως έγινε πριν από την εισβολή στο Ιράκ, το 2003.

γ. Στην υποτίμηση της εντύπωσης που καλλιεργεί η Μόσχα, ότι διατηρεί ακόμη την «ισορροπία του τρόμου» σε στρατηγικά πυρηνικά όπλα και να δώσουν το μήνυμα στη Ρωσία ότι δεν θα μπορέσει, να περιορίσει τις δραστηριότητες και τις επιλογές της μόνης υπερδύναμης.

Στην μέχρι τώρα αντιπαράθεση ΗΠΑ και Ρωσίας για τον έλεγχο των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών, φαίνεται να κερδίζει έστω και στα σημεία η Ρωσία. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι τελικά η Μόσχα θα κυριαρχήσει σε αυτές τις χώρες, γιατί η ενδυνάμωση της Ρωσίας οικονομικά θα προσελκύσει τις κοινωνίες των γειτονικών χωρών, όχι μόνο λόγω των πατροπαράδοτων δεσμών αλλά, κυρίως, γιατί οι οικονομίες τους θα καταρρεύσουν αν τους χρεώσει το φυσικό αέριο στις διεθνείς τιμές.

Κατά συνέπεια, το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει, από την αξιολόγηση και ερμηνεία, της μέχρι τώρα κατάστασης, είναι ότι η Ρωσία αργά αλλά σταθερά θα επανέλθει

δυναμικά στο διεθνές προσκήνιο και θα διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο, λόγω της ενεργειακής της δύναμη. Είναι δε βέβαιο ότι η Ευρώπη που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό στον ενεργειακό τομέα από τη Ρωσία, όχι μόνο θα διατηρήσει καλές σχέσεις μαζί της (παρά τις αμερικανικές αντιδράσεις), αλλά θα αναγκαστεί να συνεργαστεί μαζί της και σε όλα τα θέματα, ίσως ακόμη και τα πολιτικά.

3. Αξιολόγηση της Ρωσικής Εθνικής Στρατηγικής

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε ένα κενό εξουσίας στην καρδιά της Ευρασίας, αναδεικνύοντας μια αδυναμία και σύγχυση στα κράτη που ανεξαρτητοποιήθηκαν, αλλά και στην ίδια τη Ρωσία. Η αναταραχή αυτή παρήγαγε πολύ ισχυρή συστημική κρίση, ιδιαίτερα επειδή η πολιτική αναστάτωση συνοδεύεται από ταυτόχρονη προσπάθεια αναίρεσης του παλαιού σοβιετικού κοινωνικο-οικονομικού προτύπου. Η έκταση της κοινωνικής κρίσης στη Ρωσία διεύρυνε το γεωπολιτικό κενό. Τα 3/4 αιώνα κομμουνιστικής κυριαρχίας προκάλεσαν στον ρωσικό λαό μία «βιολογική βλάβη» χωρίς προηγούμενο⁹⁷. Η εσωτερική κρίση της Ρωσίας και η απώλεια της διεθνούς θέσης της, δεν ήταν μόνο δυσάρεστα συγκλονιστική, ιδιαίτερα για την ρωσική ελίτ, αλλά επίσης επηρέασε δυσμενώς και τη γεωπολιτική κατάσταση της Ρωσίας⁹⁸.

Οι ιστορικές μνήμες της Ρωσίας, έχουν ήδη δημιουργήσει μια «στρατηγική κουλτούρα⁹⁹», αυτή της ανατροπής του πολιτικού καθεστώτος και της αποτροπής εισβολής από εξωτερικούς παράγοντες. Όσον αφορά το πολιτικό καθεστώς, η ιστορία της Ρωσίας διέπεται, από την αυταρχική τσαρική παράδοση και τις δύο μεγάλες πολιτικές αναταραχές και ανακατατάξεις σε διάστημα μικρότερο των εκατό ετών¹⁰⁰. Το πολιτικό σύστημα της Ρωσίας, στηρίζει την επιβίωσή του σε δύο βασικούς και συνεκτικούς μεταξύ τους πυλώνες:

α. Στον ισχυρό στρατό και στους οργανισμούς εσωτερικής ασφαλείας (KGB, SAV).

β. Σε νομιμοποιητικά αφηγήματα με βάση τον θρησκευτικό εθνικισμό (Ορθόδοξη Εκκλησία) ή την κοσμική θρησκεία (Μαρξισμός-Λενινισμός). Σήμερα, στη Ρωσική Εθνική Στρατηγική είναι φανερό η ανάγκη εσωτερικής σταθερότητας, με «ενωτικά

⁹⁷ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 158-159.

⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 161.

⁹⁹ «*Russian National Security Strategy*», Κείμενο στις 31 Δεκεμβρίου 2015, <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, (Έγινε πρόσβαση: 26 Ιανουαρίου 2018).

¹⁰⁰ Το 1917, με την ανατροπή του τσαρικού καθεστώτος και την εγκατάσταση του κομμουνιστικού συστήματος και το 1989, με την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και την εγκατάσταση ενός ημιαυταρχικού/ημιδημοκρατικού καθεστώτος.

στοιχεία» τη γλώσσα και την αίσθηση ότι οι ρώσοι διαθέτουν, μια ιδιαίτερη κουλτούρα. Η αίσθηση δε της «Μεγάλης Ρωσίας» λειτουργεί ως νομιμοποιητικό αντίβαρο έναντι των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

Όσον αφορά την περίπτωση της εξωτερικής εισβολής, η «ρωσική μνήμη»¹⁰¹, δημιούργησε την αίσθηση της «αναμονής της επόμενης εισβολής». Η αντίληψη αυτή, λειτουργώντας από κοινού με το αίσθημα της «Μεγάλης Ρωσίας», παρακινεί την εκάστοτε ρωσική κυβέρνηση, στην προσπάθεια εξασφάλισης ή διατήρησης μιας ουδέτερης ζώνης («buffer zone») στα νότια και δυτικά της χώρας, ταυτόχρονα με την προσπάθεια άσκησης της μεγίστης δυνατής επιρροής, σε περιοχές, πέραν της ζώνης αυτής. Η στρατηγική αυτή, αναπτύσσεται σε τρεις ομόκεντρους κύκλους, (τριζωνική Στρατηγική¹⁰²):

α. Τον εσωτερικό κύκλο, που περιλαμβάνει όλη τη Ρωσική επικράτεια όπου η Ρωσία ασκεί την πλήρη κυριαρχία.

β. Τον ενδιάμεσο κύκλο, που περιλαμβάνει τα παρακείμενα κράτη, καθολικής ή αυξημένης εξάρτησης από τη Ρωσία.

γ. Τον εξωτερικό κύκλο, στον οποίο επιδιώκεται η μέγιστη δυνατή επιρροή.

Η θεώρηση αυτή είναι προϊόν αντίληψης μιας Ρωσίας, η οποία αναγνωρίζει την αδυναμία της να εισέλθει σε μια «νέα ψυχροπολεμική κλιμάκωση» και παραμένει προσηλωμένη στην εγγύς περιφέρειά της, ενώ οι σχέσεις της με τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις (ΗΠΑ, Κίνα, ΕΕ), διαμορφώνονται υπό τους όρους εξασφάλισης των συμφερόντων της.

4. Η Ενεργειακή Στρατηγική της Ρωσίας

Για να κατανοήσουμε την ρωσική άποψη για τις παγκόσμιες ενεργειακές πηγές, πρέπει πρώτα να αντιληφθούμε την «Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική»¹⁰³. Η στρατηγική αυτή, βασίζεται στον τρόπο που αντιλαμβάνεται η Ρωσία, τη δική της αλλά και την παγκόσμια ανάγκη για ενέργεια.

Συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι οι στόχοι της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής, όσον αφορά τις ξένες χώρες, περιλαμβάνουν την ανάγκη να ενισχυθεί η θέση της

¹⁰¹ Εισβολές των Τατάρων, του Ναπολέοντα και των Γερμανών στον Α' και Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

¹⁰² Ανάλογη της ναυτικής στρατηγικής του Ναυάρχου Gorshkov κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

¹⁰³ Michael Fredholm, *«The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual-Dependence?»*. Conflict Studies Research Centre. September 2005. Published By: Defence Academy of United Kingdom Σελ.2 [https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05\(41\)-MF.pdf/view](https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05(41)-MF.pdf/view), (Εγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

Ρωσίας στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά, καθώς και την μεγιστοποίηση των εξαγωγικών δυνατοτήτων του ρωσικού ενεργειακού τομέα, με ταυτόχρονη την εξασφάλιση, ότι οι ρωσικές εταιρίες θα έχουν πρόσβαση τόσο στις ξένες αγορές, όσο στην τεχνολογία και στην χρηματοδότηση.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, η εξαγωγική υποδομή πρέπει να διαφοροποιηθεί επαρκώς για να επιτρέψει τις εξαγωγές προς όλες τις κατευθύνσεις. Η Ρωσία επιδιώκει να εκμεταλλευθεί την μοναδική γεωγραφική και γεωπολιτική της θέση. Ο ενεργειακός τομέας, είναι ένα βασικό στοιχείο που εμπεριέχεται στη ρωσική διπλωματία, για την υλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής στην «Στρατηγική της Ενέργειας», τη διπλωματική υποστήριξη των συμφερόντων των ρωσικών ενεργειακών εταιριών στο εξωτερικό και ενός διαλόγου στο ενεργειακό πεδίο, με μέλη της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ), της Ευρασιατικής Οικονομικής Κοινότητας, της Βορειοανατολικής Ασίας, της ΕΕ, των ΗΠΑ και άλλων κρατών και Διεθνών Οργανισμών¹⁰⁴.

Οι διεθνείς δραστηριότητες της Ρωσίας στον ενεργειακό τομέα, σύμφωνα με την ενεργειακή στρατηγική επικεντρώνονται στα παρακάτω σημεία¹⁰⁵:

- α. Στην εξαγωγή των ενεργειακών πόρων.
- β. Στην εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων σε άλλα κράτη.
- γ. Στην αύξηση συμμετοχής στις εσωτερικές ενεργειακές αγορές κρατών του εξωτερικού, με παράλληλη κατοχή του ελέγχου των ενεργειακών πόρων και της ενεργειακής υποδομής στα κράτη αυτά.
- δ. Στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων στον ρωσικό ενεργειακό τομέα.
- ε. Στην συνεργασία με ενεργειακές εταιρίες γειτονικών κρατών.
- στ. Στον έλεγχο της μεταφοράς των εξαγομένων ενεργειακών πόρων.
- ζ. Στην τεχνική και νομική συνεργασία σε διεθνές επίπεδο.

5. Οι Προοπτικές Αναστροφής της Ρωσικής Παρακμής

Για να εκτιμηθούν ορθά οι διαγραφόμενες προοπτικές αναστροφής της ρωσικής παρακμής¹⁰⁶, θα πρέπει κανείς να έχει επίγνωση της πολυπλοκότητας των αιτιών που

¹⁰⁴ Michael Fredholm, «*The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual-Dependence?*». Conflict Studies Research Centre. September 2005. Published By: Defence Academy of United Kingdom Σελ.3 [https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05\(41\)-MF.pdf/view](https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05(41)-MF.pdf/view) (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

¹⁰⁵ Στο ίδιο, Σελ.4.

οδήγησαν σε αυτή την παρακμή, ώστε να είναι σε θέση να εκτιμήσει κατά πόσον, η μετακομμουνιστική ρωσική πολιτική είναι ικανή να την αναστρέψει.

Εκ του αποτελέσματος είναι σαφές, ότι η πρώην Σοβιετική Ένωση άρχισε να *«μένει αισθητά πίσω»* από τη Δύση (τόσο τεχνολογικά όσο και παραγωγικά) κατά τη δεκαετία του '70. Ένας λόγος ήταν οι πετρελαϊκές κρίσεις, που στη Δύση δημιούργησαν την ώθηση για αυξημένη παραγωγικότητα, ενώ στην Σοβιετική Ένωση παρείχαν πόρους για τις επιδοτήσεις των σοβιετικών βιομηχανιών. Το σοβιετικό σύστημα όμως κατέληξε σε κρίση στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80, όταν οι τιμές του πετρελαίου *«έπεσαν»* χαμηλά αποστερώντας από τη Σοβιετική Ένωση τη σημαντικότερη πηγή *«σκληρού συναλλάγματος»*. Οι μεταρρυθμίσεις που προσπάθησε να εφαρμόσει ο Γκορμπατσόφ δεν μπόρεσαν να σώσουν τη Σοβιετική Ένωση από την κατάρρευση, κληροδοτώντας στη μετασοβιετική Ρωσία ένα απαρχαιωμένο και υποπαραγωγικό βιομηχανικό σύστημα.¹⁰⁷

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η δημιουργία της Ρωσικής Ομοσπονδίας, καθώς και η μετάβαση της στη δημοκρατία και στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς υπήρξε προβληματική, για τρεις βασικούς λόγους:

α. Συνοδεύθηκε από την διασάλευση της έννομης τάξης και ασφάλειας, με άμεσα αποτελέσματα σε πολλούς οικονομικούς κλάδους, καθώς και την επικρατήσει του οργανωμένου εγκλήματος¹⁰⁸.

β. Η Ρωσική Ομοσπονδία που δημιουργήθηκε, δεν κατόρθωσε να παρέχει ένα σταθερό νομικό πλαίσιο¹⁰⁹, για την ανάπτυξη μιας υγιούς και νόμιμης ιδιωτικής πρωτοβουλίας¹¹⁰.

γ. Η κυβέρνηση Γιέλτσιν υλοποίησε ένα εξαιρετικά βεβιασμένο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων, με αποτέλεσμα ένας μικρός αριθμός προνομιούχων αξιωματούχων στελεχών, να αποκτήσει πολλές ρωσικές βιομηχανίες έναντι ευτελούς αντιτίμου¹¹¹.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία μιας ρωσικής ευνοούμενης οικονομικής ολιγαρχίας. Η συνέπεια της δημιουργίας της νέας οικονομικής ολιγαρχίας, ήταν

¹⁰⁶ Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, *«Στρατηγικό Προφίλ της Ρωσίας»*, Μάρτιος 2014.

¹⁰⁷ Stephen Kotkin, *«Armageddon Averted: The Soviet Collapse, 1970-2000»*, Oxford University Press, 2001.

¹⁰⁸ Το φαινόμενο της λεγόμενης «μαφιοκρατίας» εμπόδισε την ανάπτυξη υγιών, νόμιμων και διεθνώς ανταγωνιστικών μονάδων σε αντίθεση με τη μετακομμουνιστική εμπειρία στην Τσεχία, την Ουγγαρία και την Πολωνία.

¹⁰⁹ Pekka Sutela, *«The Economic Transition, Russia in the International System»*, National Intelligence Council, ΗΠΑ, Ιούνιος 2001.

¹¹⁰ Το ομοσπονδιακό σύστημα παρείχε πολλές εξουσίες στους τοπικούς κυβερνήτες, με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλες τοπικές διαφοροποιήσεις στο νομικό πλαίσιο.

¹¹¹ David Hoffman, *«The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia»*, Public Affairs, 2001.

η μαζική εκροή των κερδών τους από τη Ρωσία προς ασφαλέστερες επενδυτικές αγορές, με άμεσο αποτέλεσμα την χρηματοοικονομική κρίση της Ρωσίας το 1998¹¹².

Ο Βλαντιμίρ Πούτιν, προσπάθησε να αντιστρέψει τη ρωσική παρακμή προσφεύγοντας στην πιο διαχρονική παράδοση της ρωσικής πολιτικής, την συγκέντρωση δηλαδή όλων των εξουσιών στα χέρια της κεντρικής κυβέρνησης. Το γεγονός αυτό σταθεροποίησε την κατάσταση. Η ανάπτυξη συνεπώς της ρωσικής οικονομίας, βασίστηκε σε «κρατικά ελεγχόμενες εταιρίες», οι οποίες διευθύνονται από άμεσους συνεργάτες του. Ιδιαίτερο βάρος, έχει δοθεί στις εταιρίες εξόρυξης και παραγωγής υδρογονανθράκων Rosneft και Gazprom¹¹³.

Οι κινήσεις του Πούτιν, κατά της ρωσικής ευνομούμενης οικονομικής ολιγαρχίας¹¹⁴ οδήγησαν στον κρατικό έλεγχο αλλά και την άμεση κρατικοποίηση των ΜΜΕ (ιδίως όσον αφορά την τηλεόραση), με αποτέλεσμα να έχει περιορισθεί η δυνατότητα άσκησης κριτικής στην κυβέρνηση¹¹⁵.

Στα πλαίσια του ομοσπονδιακού συστήματος, ο Πούτιν αποδυνάμωσε δραστικά τους περιφερειακούς κυβερνήτες και την τοπική αυτοδιοίκηση προς όφελος της κεντρικής κυβέρνησης¹¹⁶. Όσον αφορά την οικονομία, ο Πούτιν πέρασε μεγάλη φορολογική μεταρρύθμιση, απλοποιώντας τη φορολογία εισοδήματος με την επιβολή ενιαίου φόρου 13% χωρίς κλιμάκια. Επιπλέον, ακολούθησε αποτελεσματική σταθεροποιητική πολιτική θέτοντας τον πληθωρισμό υπό έλεγχο.

Παρά την ανάκαμψη αυτή, οι μακροπρόθεσμες προοπτικές για τη ρωσική οικονομία δεν είναι ιδιαίτερα ευοίωνες. Η Ρωσία σήμερα, εξάγει κυρίως πετρέλαιο, φυσικό αέριο και άλλες πρώτες ύλες, αντλώντας κατ' αυτόν τον τρόπο πόρους, που της επιτρέπουν να αναβάλλει τις σοβαρές αλλά βραχυπρόθεσμα κοινωνικά επίπονες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στην απαρχαιωμένη βιομηχανία της, που είναι απαραίτητες για να την καταστήσουν διεθνώς ανταγωνιστική¹¹⁷.

¹¹² Η παράλληλη κατάρρευση του ρωσικού χρηματιστηρίου, του ρουβλίου και του ΑΕΠ επέφερε την περαιτέρω αποδυνάμωση της Ρωσίας στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

¹¹³ Κώστας Μαργαρίτου, «*Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*», Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2015, σελ. 75.

¹¹⁴ Το ρωσικό κράτος κινήθηκε αποφασιστικά κατά των ολιγαρχών σε ζητήματα οικονομικών ατασθαλιών, με αποτέλεσμα δύο από τους ισχυρότερους ολιγάρχες, ο περιβόητος Μπόρις Μπερεζόβσκι και ο Βλάντιμιρ Γκουζίνσκι, να έχουν αυτοεξοριστεί για να αποφύγουν δικαστικές διώξεις.

¹¹⁵ Robert Cottrell, «*Big Money in the New Russia*», New York Review, 13 Ιουνίου 2002.

¹¹⁶ Pain Emil, «*Ethnic Nationalism and Russia's Republics, Russia in the International System*», National Intelligence Council, ΗΠΑ, Ιούνιος 2001.

¹¹⁷ Pekka Sutela, «*The Economic Transition, Russia in the International System*», National Intelligence Council, ΗΠΑ, Ιούνιος 2001.

Μια συνολική εικόνα για την κατάσταση της ρωσικής οικονομίας δεν μπορεί να σχηματιστεί μόνο μέσα από τα οικονομικά αποτελέσματα και τους μακροοικονομικούς δείκτες, που ούτως ή αλλιώς, σημειώνουν εν γένει θετικά πρόσημα. Αυτό το οποίο προέχει είναι μια περισσότερο αναλυτική παρατήρηση της μακροχρόνιας απόδοσης των δημοσιονομικών μεγεθών και της αποκρυστάλλωσης της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής κατά την τελευταία δεκαετία, από την οποία αντλούνται οι προσδοκίες για την ανάληψη του ηγετικού ρόλου στη ευρασιατική ολοκλήρωση¹¹⁸.

6. Δυνατότητες - Προοπτικές Ρωσικής Επαναφοράς

Μετά την άνοδο στην εξουσία του Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν, η κεντρική ιδέα της νέας στρατηγικής της Ρωσίας, ήταν να επανακτήσει το «χαμένο κύρος» της, ενισχύοντας συγχρόνως το ηθικό του ρωσικού λαού, αλλά ταυτόχρονα να αναβαθμίσει την ρωσική οικονομία με την εξαγωγή των τεράστιων ποσοτήτων της ενεργειακής δύναμης της χώρας, αλλά και τη ταυτόχρονη δημιουργία νέων αγορών για την πώληση των συμβατικών όπλων, τα οποία παράγει σε μεγάλο αριθμό η πολεμική βιομηχανία της Ρωσίας.

Εφαρμόζοντας αυτή τη στρατηγική ο Πούτιν, μαζί με μια αλλαγή στην «στάση» της Ρωσικής Ομοσπονδίας, απέναντι στα κράτη «δορυφόρους» της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, με την ταυτόχρονη εγκατάλειψη του μεγαλοϊδεατισμού και την αντιμετώπισή τους, ως ισότιμους εταίρους κατάφερε να επιτύχει:

α. Να επανακτήσει, σε μεγάλο βαθμό, το χαμένο κύρος και την επιρροή που είχε η Ρωσία στη διεθνή σκηνή, με ενέργειες όπως:

(1) Με την οικονομική και στρατιωτική συνεργασία με την Κίνα, προκειμένου να δημιουργηθεί ένας αξιόπιστος πολιτικός, στρατιωτικός και ενεργειακός άξονα, ικανός να αποτελέσει το «αντίπαλο δέος» των ΗΠΑ στην διεθνή σκηνή. Ένας σημαντικός ρόλος στην προσπάθεια αυτή διαδραματίζει ο «Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO)», με την συμμετοχή της Ρωσίας, της Κίνας, του Καζακστάν, του Ουζμπεκιστάν, του Τατζικιστάν και της Κιργισίας¹¹⁹.

(2) Την σύναψη ενεργειακής συνθήκης με την ΕΕ, η οποία κατέστησε την Ρωσική Ομοσπονδία, στρατηγικό ενεργειακό της εταίρο.

¹¹⁸ Κώστας Μαργαρίτου, «*Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*», Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2015, σελ. 64.

¹¹⁹ Ιδρύθηκε το 2002, με πρωτοβουλία της Κίνας και με στόχο την ανάσχεση της διεισδύσεως των ΗΠΑ στην Ασία.

(3) Την διείσδυσή της Ρωσικής Ομοσπονδίας, στις αγορές συμβατικών οπλικών συστημάτων. Είναι ήδη ο κύριος προμηθευτής της Κίνας, των Ινδιών, του Ιράν και άλλων χωρών¹²⁰.

β. Την οικονομική ανάκαμψη της Ρωσικής Ομοσπονδίας με την απόκτηση από το κράτος, της διαχείρισης του εθνικού ενεργειακού πλούτου, ο οποίος βρισκόταν στα χέρια μερικών ισχυρών ιδιωτικών συμφερόντων, με την ταυτόχρονη απεμπλοκή του από περιφερειακούς κυβερνήτες, καθώς και τη ρώσικη μαφία. Αυτό έδωσε στην Ρωσική Ομοσπονδία τη δυνατότητα:

(1) Να αποκτήσει το οικονομικό ανάστημα να συμμετέχει, πλέον, ως ενεργό μέλος της ομάδος G8.

(2) Να εισχωρεί σε ευρωπαϊκούς κολοσσούς πετρελαϊκών και πολεμικών βιομηχανιών.

(3) Να ανακάμψει με το χρέος της ΕΣΣΔ προς τη λεγομένη «Λέσχη των Παρισίων».

Από το 2000 και μετά, από την ανάληψη δηλαδή της προεδρίας από τον Βλαντιμίρ Πούτιν, η υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας αναπτύσσεται πληρέστερα ως προς τις ερμηνείες των Hart και Luttwak, μέσω της στρατιωτικής «πλαισίωσης» οικονομικής φύσεως συνεργασιών¹²¹. Συνεπώς αναλύοντας την μέχρι τώρα κατάσταση, αντιλαμβανόμαστε ότι η Ρωσία αργά αλλά σταθερά θα επανέλθει δυναμικά στο διεθνές προσκήνιο και θα διαδραματίζει πάλι πρωτεύοντα ρόλο και αυτό το οφείλει κατά κύριο λόγο στην «ενεργειακή της δύναμη», αλλά και στις έξυπνες κινήσεις του Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν.

7. Οι Απειλές για την Ρωσική Ασφάλεια

Το «Δίλημμα Ασφαλείας» της σύγχρονης Ρωσίας, δεν είναι αμιγώς στρατιωτικό, αλλά πρωτίστως γεωπολιτικό, αφού πιθανή επέκταση της ΕΕ, κατά μήκος των δυτικών και καυκάσιων συνόρων της, θα την αποκόψει εντελώς από την άλλοτε «σφαίρα επιρροής» της θέτοντας σε κίνδυνο τα οικονομικά της συμφέροντα και κυρίως την ασφάλειά της¹²².

¹²⁰ Σήμερα είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πολεμικού υλικού στον κόσμο, κατέχοντας το 31% της παγκόσμιας αγοράς, έναντι του 30% των ΗΠΑ παρόλο που οι αμερικανικές βιομηχανίες κατέχουν το 63% της παγκόσμιας παραγωγής.

¹²¹ Κώστας Μαργαρίτου, «*Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας*», Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2015, σελ. 40-41.

¹²² Στο ίδιο, σελ. 42.

Η Ρωσία, λόγω της ιδιαίτερης γεωστρατηγικής της θέσης¹²³, αντιμετωπίζει πολλές απειλές που αφορούν την ασφάλειά της. Κάποιες από αυτές προέρχονται από το εσωτερικό της, άλλες από το εξωτερικό και άλλες είναι παγκόσμιες απειλές, που καλείται να τις αντιμετωπίσει από κοινού μαζί με τα άλλα κράτη. Για να κατανοήσουμε λοιπόν την συμπεριφορά και τις προθέσεις της Ρωσίας, πρέπει να ξεκινήσουμε από τη βασική αδυναμία της Ρωσίας, που είναι τα σύνορα της.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της Ρωσίας είναι ότι πρόκειται για μια μεγάλη χώρα με αρκετά φτωχό οδικό δίκτυο. Συνεπώς, εάν η Ρωσία δεχόταν ταυτόχρονη επίθεση κατά μήκος ολόκληρης της περιφέρειας της, παρά το μεγάλο μέγεθος της στρατιωτικής δύναμης της, θα ήταν «ανίκανη» να προστατεύσει επαρκώς τα σύνορά της. Θα αντιμετώπιζε σημαντικές δυσκολίες να μετακινήσει έγκαιρα επαρκείς δυνάμεις και να τις αποστείλει στα διάφορα μέτωπα, έτσι αναγκάζεται να διατηρεί έναν μεγάλο στρατό ακίνητο. Αυτή η πίεση δημιουργεί ένα μεγάλο «ψυχολογικό βάρος» στη Ρωσία, υπονομεύοντας ταυτόχρονα και την οικονομία της. Αυτό ακριβώς συνέβη στην πρώην Σοβιετική Ένωση, η οποία δεν μπόρεσε να αντέξει το οικονομικό βάρος της εξοπλιστικής αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ.

Το μοναδικό φυσικό πλεονέκτημα που μπορεί να διαθέτει η Ρωσία είναι το μεγάλο βάθος. Όσο πιο δυτικά μπορούν να επεκταθούν τα σύνορα της μέσα στην Ευρώπη, τόσο πιο μακριά θα πρέπει να κινηθούν οι επίδοξοι «εχθροί» της, για να φθάσουν στη Μόσχα. Αντίστοιχα, τα σύνορα της με την Κίνα μπορεί να είναι μεγάλο και ευάλωτο, αλλά μια εισβολή από την Σιβηρία δεν θα έχει μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας. Η Σιβηρία είναι ένας μεγάλος και αχανής ερημότοπος. Επομένως, η Ρωσία, κατά την διάρκεια της ιστορίας της, αισθανόταν πάντα έντονη ανασφάλεια, ως προς τα σύνορά της με την Δύση.

Οι απειλές που αντιμετωπίζει η Ρωσία από το εξωτερικό περιβάλλον είναι κυρίως οι ΗΠΑ (με οργανωτικό βραχίονα) και το ΝΑΤΟ. Όσον αφορά το ΝΑΤΟ, η συνεχιζόμενη επέκτασή του και η προσπάθεια να εγκαταστήσει στρατιωτικές βάσεις κοντά στα σύνορα με την Ρωσία, απειλούν τη ρωσική ασφάλεια και την ηγεμονία της στις περιοχές αυτές. Επίσης η αντιπυραυλική τεχνολογία που έχει ανάπτυξη, θα οδηγήσει στην συνεχιζόμενη στρατικοποίηση της Ευρώπης. Οι ΗΠΑ ήταν και εκτιμώ ότι θα συνεχίσει να είναι η νούμερο ένα απειλή για τη Ρωσία. Το αίσθημα της απειλής είναι αμφίδρομο και για τις δύο αυτές μεγάλες χώρες. Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι και οι δύο χώρες, κυρίως πριν από τα γεγονότα στην Ουκρανία, είχαν κάνει σημαντικά βήματα συνεργασίας.

¹²³ Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, «*Στρατηγικό Προφίλ της Ρωσίας*», Μάρτιος 2014.

Αυτό που δεν μπορεί να «ανεχθεί» η Ρωσία είναι τα στενά σύνορα, χωρίς ουδέτερες ζώνες, καθώς και όλους τους γύρο «γείτονες» της ενωμένου εναντίων της. Κατά συνέπεια η στρατηγική της Ρωσίας περιλαμβάνει τη δημιουργία βαθέων ουδέτερων ζωνών κατά μήκος της «ευρωπαϊκής πεδιάδας», ενώ ενδέχεται να προβεί σε διχασμό, αλλά και την χειραγώγηση των γειτόνων της, δημιουργώντας μια «νέα τοπική ισορροπία ισχύος» στην Ευρώπη.

Όσον αφορά τώρα, τις απειλές που αντιμετωπίζει η Ρωσία από το εσωτερικό περιβάλλον, μπορούν να καταγραφούν ως οι παρακάτω:

α. Η μουσουλμανική περιοχή της Ρωσίας στο Βόρειο Καύκασο, όπου είναι μια περιοχή η οποία μετά της διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, παρουσίασε σημαντικές αναταραχές οι οποίες επηρεάζουν μέχρι και σήμερα το ρωσικό κράτος¹²⁴.

β. Η εσωτερική κατασκοπεία, είναι ακόμα μια από τις απειλές που καλείται να αντιμετωπίσει η ρωσική ασφάλεια.

γ. Η διεθνής τρομοκρατία.

δ. Η ρώσικη μαφία.

Η «Αγίλλειος πτέρνα» όμως της Ρωσίας είναι η οικονομία της. Κατά την ανάλυση της τεχνικής διάστασης του ζητήματος, η Deutsche Bank, στην έρευνά της για την εξέλιξη του δημοσιονομικού χρέους, προχώρησε στην πρόβλεψη ότι, η ρωσική κυβέρνηση τα προσεχή χρόνια, θα βρεθεί αντιμετώπι με ένα διαρκώς διογκωμένο δημόσιο χρέος το οποίο περίπου το 2020 θα υπερβεί το 30% του ΑΕΠ. Η κεφαλαιακή ανεπάρκεια και η διαρκής αναζήτηση εξωτερικών πηγών χρηματοδότησης για τις τράπεζες και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις θα εκτοξεύσει το ιδιωτικό χρέος στο 80% του συνολικού εξωτερικού χρέους, με αποτέλεσμα να ασκηθούν ισχυρές πιέσεις στη γενικότερη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας¹²⁵.

Δεν χρειάζεται να αναφέρουμε ότι η Ρωσία ακόμα παραμένει γεωστρατηγικός παίκτης, παρά την αποδυνάμωσή της και την πιθανή παράταση των δυσκολιών της. Η παρουσία της και μόνο έχει μεγάλη επίπτωση στα κράτη που ανεξαρτητοποιήθηκαν

¹²⁴ Το Εμιράτο του Καυκάσου, έχει αναλάβει την ευθύνη για σωρεία τρομοκρατικών επιθέσεων με πολλά θύματα. Ο Αμερικανός αναλυτής Gordon Hahn έχει προειδοποιήσει ότι το Εμιράτο του Καυκάσου, αποτελεί κέντρο της Ισλαμικής τρομοκρατίας και λαμβάνει ουσιαστική υποστήριξη από το διεθνές τρομοκρατικό δίκτυο. Προειδοποιεί επίσης ότι το δίκτυο αυτό έχει εξαπλωθεί σε Βέλγιο, Γερμανία, Τσεχία, Γαλλία και Αζερμπαϊτζάν.

¹²⁵ Κώστας Μαργαρίτου, «Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας», Εκδόσεις ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2015, σελ. 73-74.

πρόσφατα στον ευρύ ευρασιατικό χώρο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Τρέφει φιλόδοξους γεωπολιτικούς στόχους, έτσι η Ρωσία θα πρέπει να κάνει μια γεωστρατηγική επιλογή. Πολλά εξαρτώνται από το πώς θα εξελιχθεί η εσωτερική πολιτική της και ιδιαίτερα, από το αν η Ρωσία θα γίνει ευρωπαϊκή δημοκρατία ή ξανά ευρασιατική αυτοκρατορία. Πάντως, παρότι έχασε μερικά «πιόνια», καθώς και μερικούς βασικούς χώρους στην ευρασιατική σκακιέρα, παραμένει σαφώς ένας σημαντικός παίκτης¹²⁶.

8. Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική

Ο ρόλος της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά ενέργειας, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και τη γεωπολιτική της επιρροή, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Ως εκ τούτου, ο ενεργειακός τομέας αποτελεί βασική πτυχή της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς αποτελεί σημαντικό πυλώνα της στρατηγικής της.

Με την άνοδο του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν στην εξουσία, η ρωσική ενεργειακή επιρροή έφτασε σε νέα πρωτοφανή και θεαματικά επίπεδα. Αυτό οφείλεται σε συγκεκριμένους λόγους, όπως:

α. Ευνοήθηκε από τις υψηλές τιμές πετρελαίου και φυσικού αερίου την περίοδο 2000 - 2008.

β. Η ρωσική κυβέρνηση ανέλαβε, μετά από μια περίοδο άκρατων ιδιωτικοποιήσεων, τον έλεγχο του ενεργειακού τομέα και κατάφερε να τον αναγάγει, σε μοχλό διατήρησης της πολιτικής της ισχύος.

γ. Κινήθηκε επιθετικότερα στο εξωτερικό, φιλοδοξώντας να αποκτήσει τον έλεγχο αλλά και το λόγο επί των «ενεργειακών προγραμμάτων», δίνοντας προτεραιότητα στους αγωγούς μεταφοράς των ενεργειακών αποθεμάτων.

Ως αποτέλεσμα, η ενεργειακή πολιτική αποτελεί για τη Ρωσία βασικό πυλώνα της εξωτερικής της πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι, τα ετήσια έσοδα από τον ενεργειακό τομέα καλύπτουν περίπου το 50% των συνολικών κρατικών εσόδων¹²⁷.

Ωστόσο, η Ρωσία, μετά την επιβολή κυρώσεων από τις ΗΠΑ και την ΕΕ (λόγω της Ουκρανίας), στράφηκε στην επέκταση της αναζήτησης «ενεργειακών πελατών» προς την

¹²⁶ Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 84-85.

¹²⁷ Τα έσοδα από την εξαγωγή ενέργειας, αλλά και τη φορολόγησή της, τροφοδοτούν τα δύο ρωσικά κρατικά ταμεία: Το Αποθεματικό ταμείο («The Reserve Fund») και το Εθνικό Ταμείο Πλούτου («National Wealth Fund»).

Ανατολή. Η ευημερούσα αγορά της Ανατολικής Ασίας ανοίγει νέες ευκαιρίες¹²⁸. Συνεπώς μακροπρόθεσμα, οποιαδήποτε επέκταση του «ρωσικού άξονα» προς την Ανατολή, θα διευκόλυνε τη Ρωσία να μετατρέψει την ενεργειακή σχέση αλληλεξάρτησης με την ΕΕ σε ασύμμετρη, ανατρέποντας τα δεδομένα.

Βέβαια οι χώρες της Άπω Ανατολής, βλέποντας τον τρόπο με τον οποίο «εκμεταλλεύεται» πολιτικά, το ρόλο του ενεργειακού προμηθευτή η Ρωσία, αναμένεται να αποφύγουν την εκτεταμένη ενεργειακή τους εξάρτηση, ιδιαίτερα μετά την «άνοδο» του Ιράν ως δυνητική «ενεργειακή πηγή».

Οι προκλήσεις όμως για την βιωσιμότητα της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής, τέθηκε υπό αμφισβήτηση κατόπιν δύο κύριων και κατά πάσα πιθανότητα αναπάντεχων γεγονότων [η αμερικάνικη επανάσταση σχιστολιθικού αερίου (2011), καθώς και η ξαφνική πτώση των τιμών του πετρελαίου (2014)]. Τα γεγονότα ήρθαν σε άμεση αλληλουχία, με διαχρονικά ζητήματα, όπως η σταδιακή μετάβαση προς τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας (ΑΠΕ) και οι εσωτερικές παθογένειες του ρωσικού κρατικού ολιγοπωλίου, επιτείνουν την κυβερνητική ανασφάλεια.

Η αμερικάνικη επανάσταση σχιστολιθικού αερίου αναμένεται να μεταμορφώσει την παγκόσμια αγορά ενέργειας, διαμορφώνοντας έτσι και το γεωπολιτικό τοπίο και καθιστώντας τις ΗΠΑ ενεργειακά αυτοδύναμες, με υπαρκτό το ενδεχόμενο του παράλληλου εφοδιασμού και της ΕΕ.

Με γνώμονα, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη συμφωνία του Παρισιού, σε μια εποχή όπου η διεθνής κοινότητα εντατικοποιεί τις προσπάθειές της στην χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας και την μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η Ρωσία οφείλει να επενδύσει περισσότερο σε αυτές τις μορφές ενέργειας, διαφοροποιώντας παράλληλα, την εξαρτημένη της οικονομία της από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός, ότι η Ρωσία έχει ήδη επενδύσει και στην πυρηνική ενέργεια, με ιδιαίτερη έμφαση στη Μέση Ανατολή, έχοντας ήδη διαπραγματευτεί συμφωνίες με την Αλγερία, την Ιορδανία, τη Σαουδική Αραβία και την Αίγυπτο. Παράλληλα, σχεδιάζεται και ο πρώτος πυρηνικός αντιδραστήρας στην Τουρκία, έργο ιδιαίτερης γεωπολιτικής βαρύτητας για την περιοχή και για την Ελλάδα.

¹²⁸ Υπό αυτό το πρίσμα υπεγράφη μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, συμφωνία 30ετούς διάρκειας για την κατασκευή του αγωγού «*Power of Siberia*», συνολικού κόστους 400 δισεκατομμυρίων ευρώ. Υπολογίζεται να μεταφέρει περίπου 100 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως.

Κεφάλαιο «Δ»

Σινο – Ρωσική Συνεργασία

1. Ρωσία και Κίνα στο Σημερινό Διεθνές Περιβάλλον

Στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον η Κίνα, αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες οικονομίες παγκοσμίως, καθώς βρίσκεται ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΕ. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η Κίνα λειτουργούσε απομονωμένη από την παγκόσμια οικονομία, εφαρμόζοντας μια κλειστή οικονομική πολιτική, κεντρικά ελεγχόμενη, η οποία επέφερε και τη στασιμότητα. Το 1979, η Κίνα προχώρησε σε «βαθιές» μεταρρυθμίσεις με σκοπό την απελευθέρωση της αγοράς και την είσοδό της στην παγκόσμια οικονομία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αποτελεί σήμερα η Κίνα έναν από τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους των περισσότερων κρατών. Ταυτόχρονα, η οικονομική της ισχύ την κατέστησε μία από τις βασικότερες δυνάμεις του παγκόσμιου συστήματος, ενώ έχει αρχίσει να επιδιώκει συμμαχίες και να διεκδικεί γεωπολιτικά συμφέροντα στη Δύση.

Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία προσπαθεί με κάθε τρόπο να ξεπεράσει τα εσωτερικά της προβλήματα, να βελτιώσει την οικονομία της και να ανακτήσει την αίγλη της «χαμένης» υπερδύναμης. Η οικονομία της Ρωσίας δέχτηκε ένα σοβαρό πλήγμα μετά τις εμπορικές κυρώσεις που της επέβαλαν οι ΗΠΑ και η ΕΕ, λόγω της προσάρτησης της Κριμαίας και τη στάση της απέναντι στην Ουκρανία. Η πτώση στις τιμές του πετρελαίου ενίσχυσαν την ήδη τεταμένη κατάσταση και την πολιτικο-οικονομική απομόνωση που είχε δεχτεί η Ρωσία. Τα γεγονότα αυτά ώθησαν τη Ρωσία να απομακρυνθεί από τη Δύση, παρακάμπτοντας τις κυρώσεις και να αναζητήσει εναλλακτικές αγορές σε άλλες περιοχές του κόσμου.

Η Ρωσία έχει καταστεί ο κορυφαίος εγγυητής ασφάλειας στην περιοχή της Κ. Ασίας ιδρύοντας την «Οργανωτική Συνθήκη για τη Συλλογική Ασφάλεια¹²⁹» (CSTO), μια επίσημη συμμαχία με ρήτρα αμοιβαίας αυτοάμυνας, αλλά και με την οικοδόμηση στρατιωτικών βάσεων στο Κιργιστάν και το Τατζικιστάν. Η Ρωσία έχει επίσης ενσωματώσει το Καζακιστάν στο σύστημα αεράμυνάς της. Στον αντίποδα, η Κίνα αναδύεται γρήγορα ως η κορυφαία δύναμη ενέργειας και υποδομών στην περιοχή. Η πρωτοβουλία «Μια Ζώνη - Ένας δρόμος» της χώρας βρίσκεται σε εξέλιξη και αρκετοί αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου που συνδέουν την Κίνα με τους γείτονές της στην Κεντρική Ασία ήδη λειτουργούν.

¹²⁹ Στην CSTO μετέχουν η Ρωσία, η Αρμενία, το Καζακιστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν.

Αμφότερες οι χώρες, συμμετέχουν στην ασφάλεια και στην οικονομική ολοκλήρωση της περιοχής, όπως αποδεικνύεται από την παρουσία της Ρωσίας στην «Ευρασιατική Οικονομική Ένωση», καθώς και στην συμμετοχή των δύο χωρών στον «Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης» με ηγέτιδα την Κίνα. Το γεγονός ότι και οι δυο χώρες δεν αισθάνονται την ανάγκη να επισημοποιήσουν περαιτέρω τη «συμμαχία» τους, δείχνει ότι αυτή η συνεργασία θα χρησιμεύσει όλο και περισσότερο ως πρότυπο, για τις διακρατικές στρατηγικές σχέσεις άλλων κρατών στο μέλλον.

Τα κράτη της Βορειανατολικής Ασίας που έχουν σήμερα επαρκή πληθυσμό και πλούτο για να είναι μεγάλες δυνάμεις είναι η Κίνα, η Ρωσία και η Ιαπωνία¹³⁰. Είναι δύσκολο να μπορέσει να φανταστεί κανείς την Ρωσία να οικοδομεί μια οικονομία ισχυρή μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, οπότε η πιθανότητα να εξελιχθεί η Ρωσία σε «δύνητικό ηγεμόνα» στην Βορειανατολική Ασία μέχρι το 2023, ελαχιστοποιείται. Ακόμα και αν η Ρωσία σημειώσει θεαματική οικονομική ανάπτυξη, εξακολουθεί να έχει απέναντί της την Κίνα, η οποία έχει πάνω από οκτώ φορές περισσότερο πληθυσμό μεγαλώνοντας έτσι το μεταξύ τους χάσμα, το οποίο αναμένεται να αυξηθεί παραπάνω τα επόμενα χρόνια. Τα προβλήματα της Ρωσίας ενισχύονται ακόμα περισσότερο λόγω του γεγονότος ότι έχει σημαντικές ανησυχίες για την ασφάλεια της στην περιοχή της Ευρώπης, αλλά και στα νότια σύνορά της, οι οποίες περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τους στρατιωτικούς πόρους που μπορεί να αφιερώσει στη Βορειοανατολική Ασία¹³¹.

Το Πεκίνο επιμένει στο θέμα «ενός αρμονικού κόσμου». Οι συνεργασίες της Κίνας με άλλες μεγάλες δυνάμεις (ΗΠΑ,ΕΕ, Ρωσία, Ινδία ακόμα και την Ιαπωνία), διακηρύσσουν την δέσμευσή της για ειρηνική και εποικοδομητική δέσμευση. Τέτοιες συνεργασίες, της επιτρέπουν να παίζει έναν πιο δραστήριο και ενεργητικό ρόλο στις διεθνείς σχέσεις¹³².

Η Κίνα είναι το «κλειδί» για την κατανόηση της μελλοντικής κατανομής ισχύος στη Βορειοανατολική Ασία. Σαφώς και δεν είναι «δύνητικός ηγεμόνας» σήμερα. Όμως, αν η οικονομία της Κίνας συνεχίζει να επεκτείνεται κατά την επόμενη δεκαετία, με τον ίδιο ή παραπλήσιο ρυθμό, έχει το δυναμικό να γίνει πιο πλούσια χώρα ακόμα και από τις ΗΠΑ¹³³.

¹³⁰ John J. Mearsheimer, *«Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων»*, [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 764.

¹³¹ Στο ίδιο, σελ. 766.

¹³² Lo Bobo, *«Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics»*, Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 41.

¹³³ John J. Mearsheimer, *«Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων»*, [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 766-767.

Συνεπώς, μία Κίνα που επιθυμεί να αποκτήσει πρόσβαση στις αγορές της Δύσης και μία Ρωσία που προσπαθεί να βρει εμπορικούς εταίρους στην Ανατολή, με κοινό ανταγωνιστή και των δύο χωρών τις ΗΠΑ, είναι σχεδόν αδύνατο να μην συνάψουν μία συμμαχία.

2. Η Ιστορία των Σινο – Ρωσικών Σχέσεων

Μετά το 1968 οι σχέσεις με την πρώην Σοβιετική Ένωση των πρώτων δεκαετιών της επιβολής του κομμουνιστικού καθεστώτος στην Κίνα, αντικαταστάθηκαν από ένα κλίμα ψυχρών, έως σχεδόν εμπόλεμων σχέσεων. Η αναθέρμανση των διμερών σχέσεων ξαναρχίζει το 1982, αλλά μέχρι το τέλος της περιόδου Γκορμπατσόφ, η Κίνα θεωρούσε τη Σοβιετική Ένωση ως τον υπ' αριθμό ένα κίνδυνο εξωτερικής απειλής για την εδαφική της ακεραιότητα¹³⁴.

Η δεκαετία του 1970 σημαδεύθηκε από σειρά σοβαρών επεισοδίων μεταξύ των δύο χωρών που οφειλόταν κυρίως στις σχέσεις συνεργασίας που διαμόρφωσε η Κίνα με το Αφγανιστάν και το Βιετνάμ¹³⁵. Το 1979, η Κίνα γνωστοποίησε την άρνησή της να ανανεώσει την ισχύ της διμερούς τριακονταετούς συμφωνίας φιλίας και καλής γειτονίας, που είχε συνάψει το 1950 με τη Μόσχα¹³⁶. Μέχρι τα τέλη του 1970 οι δύο χώρες είχαν μεγάλες διαφορές, όπως και άλυτα γεωπολιτικά ζητήματα που δεν τους είχαν επιτρέψει να προσεγγίσουν η μία την άλλη. Συνεπώς οι σινο-ρωσικές σχέσεις, χαρακτηρίζονταν την περίοδο αυτή, κυρίως από πολιτικές διαμάχες, αντιπαλότητα και συγκρούσεις μικρής κλίμακας.

Στα τέλη του 1990 οι σχέσεις τους σημείωσαν πρωτόγνωρη πρόοδο, ενώ ψυχράνθηκαν πάλι το 2003, καθώς η Ρωσία είχε κατηγορήσει την Κίνα για προσπάθεια αντιγραφής της στρατιωτικής τεχνολογίας των οπλικών της συστημάτων. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια οι δύο χώρες έχουν προχωρήσει στη σύναψη αρκετών συμφωνιών, τόσο οικονομικών όσο και στρατηγικών, προκαλώντας αναταραχή στη μέχρι πρότινος παγκόσμια ισορροπία.

Παράλληλα, παρατηρήθηκε και μια σημαντική αλλαγή στη διάθεση των δύο χωρών να διευθετήσουν τις διαφορές τους για την κοινή μεθοριακή τους γραμμή¹³⁷, σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου και την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία¹³⁸.

¹³⁴ ΙΣΤΑΜΕ, «Ο πολιτικός, στρατιωτικός και οικονομικός ρόλος της Κίνας στις παγκόσμιες γεωπολιτικές και γεωοικονομικές εξελίξεις», Άρθρο Γρηγορίου Π., Οκτώβριος 2002, σελ. 14.

¹³⁵ Σύναψη διμερών συμφωνιών φιλίας, συνεργασίας και αμοιβαίας στήριξης.

¹³⁶ Joseph Cheng, «Sino-Soviet relations in the 1980's in Asia Pacific Community», Τόκιο, τ. 27, 1985, σελ. 44.

¹³⁷ Περίπου 4370 χλμ.

¹³⁸ Οι σφοδρότερες συγκρούσεις μεταξύ των δύο στρατευμάτων έγιναν το 1969 στο ποταμό Ουσούρι στη

Έτσι λοιπόν υπογράφηκαν δύο Συμφωνίες για τη δυτική και ανατολική μεθόριο των δύο χωρών¹³⁹. Στις 9 Δεκεμβρίου 1999 οι δύο χώρες υπέγραψαν και σχετικά Πρωτόκολλα για την διευθέτηση της κοινής οριογραμμής και την από κοινού χρήση ορισμένων τμημάτων της σινο-ρωσικής μεθορίου¹⁴⁰.

Το Δόγμα της λεγόμενης «Στρατηγικής Σινο-ρωσικής Συνεταιρικής Σχέσης» (strategic partnership) χρονολογείται από το 1996¹⁴¹ και επιβεβαιώνεται με τη «Διακήρυξη του Πεκίνου», που υπογράφηκε από τους Jiang Zemin και Vladimir Putin¹⁴². Η Ρωσία και η Κίνα προέβησαν επίσης σε μια προφανή και αμοιβαία ωφέλιμη συνδιαλλαγή, η μεν Ρωσία υποστήριξε την «Πολιτική της Ενιαίας Κίνας» («One China Principle»), η δε Κίνα αναγνώρισε το δικαίωμα της Ρωσίας να χειριστεί την κρίση στην Τσετσενία ως «εσωτερικό ζήτημα».

Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι δύο χώρες συμφωνούν στην αντίθεσή τους, προς την πρωτοβουλία των ΗΠΑ για την ανάπτυξη αντιπυραυλικής ασπίδας (NMD), την οποία θεωρούν κατάφωρη παραβίαση της «Συνθήκης για τους Αντιβαλλιστικούς Πυραύλους» (ABM Treaty) του 1972 και επικίνδυνη για την παγκόσμια ισορροπία. Την ίδια περίοδο, οι δυο πλευρές συνυπέγραψαν τη «Διμερή Διακήρυξη του Πεκίνου» σχετικά με τις συνέπειες της χρήσης αντι-βαλλιστικών πυραύλων.

Στις 16 Ιουλίου 2001, οι Πρόεδροι της Κίνας και της Ρωσίας, Jiang Zemin και Vladimir Putin, υπόγραψαν στη Μόσχα ακόμα μια διμερή συνθήκη «Καλής Γειτονίας και Φιλικής Συνεργασίας». Η προαναφερθείσα διμερής συνθήκη κατοχύρωσε την αμοιβαία υποχρέωση σεβασμού των αρχών της εθνικής κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας, της μη επίθεσης ο ένας εναντίον του άλλου, της μη επέμβασης του ενός στις υποθέσεις του άλλου, της ειρηνικής συνύπαρξης και της ισότιμης μεταχείρισης.

Η Κίνα συνέχισε να παραμένει ένας από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Ρωσίας και ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin, συμφώνησε με τον Κινέζο ομόλογό του στο Πεκίνο τον Μάρτιο του 2006, για την κατασκευή αγωγών μεταφοράς ρωσικού πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Κίνα. Παράλληλα, συμφωνήθηκε και η ολοκλήρωση υποδομών μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος από την Ρωσία καθώς και η αρωγή της προς την Κίνα για την κατασκευή πυρηνικών μονάδων ενέργειας. Οι δύο Πρωθυπουργοί

νησίδα Νταμάσκι ή Ζενμπάο.

¹³⁹ 6 Μαΐου 1991 και 3 Σεπτεμβρίου 1994 αντίστοιχα.

¹⁴⁰ Η τελευταία διευθέτηση έγινε στις 2/6/2005, κλείνοντας ένα μεγάλο ζήτημα μιας 40ετούς διαμάχης.

¹⁴¹ Επί προεδρίας Yeltsin.

¹⁴² Στις 18 Ιουλίου 2000.

εγκαινίασαν από κοινού το φιλόδοξο «Πολιτιστικό Έτος της Ρωσίας στην Κίνα» με περισσότερα από 200 προγράμματα¹⁴³.

Τα πρώτα βήματα για την οικοδόμηση όμως της σημερινής σινο-ρωσικής φιλίας, πραγματοποιήθηκαν ουσιαστικά το 2014, όταν οι δυο χώρες υπέγραψαν το «Σύμφωνο Στρατηγικής Συνεργασίας», το οποίο περιείχε κυρίως μεγάλες οικονομικές συμφωνίες. Η συνεργασία του Ρώσου προέδρου Putin και του Κινέζου ομόλογου του Xi Jinping, αμέσως μετά την επιβολή των κυρώσεων στη Ρωσία από τις ΗΠΑ και την ΕΕ, ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τη σημασία της νεοσύστατης αυτής φιλίας, με την Κίνα να αντιτίθεται ευθέως στις προσαγές και τις επιθυμίες της Δύσης.

Οι σχέσεις των δύο χωρών ήταν αρχικά οικονομικές, με παραδείγματα τόσο τη συμφωνία κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου με το όνομα «Δύναμη της Σιβηρίας»¹⁴⁴, όσο και το μερίδιο της Κίνας στον ρωσικό πετρελαϊκό γίγαντα Rosneft και τη συμφωνία¹⁴⁵ μεταξύ της Λαϊκής Τράπεζας της Κίνας (PBOC) και της Κεντρικής Τράπεζας της Ρωσίας, για ανταλλαγή νομισμάτων ύψους 150 δισ. γουάν και 815 δισ. ρουβλίων¹⁴⁶. Οι κινήσεις αυτές φαίνεται να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο «Στρατηγικό Πλάνο», ώστε να μειώσουν την εξάρτησή τους, όσον αφορά τις εμπορικές συναλλαγές, τις επενδύσεις και την ενέργεια, από τις περιοχές υπό τον έλεγχο και την επιρροή των ΗΠΑ.

Με τις ισχυρές αμυντικές βιομηχανίες και τα τεράστια αποθέματα ενέργειας, η Ρωσία και η Κίνα ικανοποιούν μεταξύ τους τις βασικές απαιτήσεις, ώστε να αποτελούν μια διαρκή πρόκληση για τις ΗΠΑ, έχοντας και οι δυο αρχίσει να πιέζουν για μεγαλύτερη οικονομική και νομισματική αυτονομία, καθώς απομακρύνονται από τις αγορές εμπορίου και χρηματοδότησης που κυριαρχεί το δολάριο. Η Κίνα έχει ήδη αποχωρήσει από το σύστημα «SWIFT» των παγκόσμιων τραπεζικών συναλλαγών, δημιουργώντας το δικό της σύστημα (CIPS). Η Ρωσία ακολουθεί το παράδειγμα της Κίνας καθώς έχει επίσης αρχίσει να δημιουργεί ένα εναλλακτικό δίκτυο. Επιπλέον, το κινεζικό γουάν μπήκε πρόσφατα στα νομίσματα των «Ειδικών Τραπεζικών Δικαιωμάτων» του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Σήμερα τα περισσότερα ασιατικά νομίσματα, ακολουθούν πολύ πιο στενά το γουάν από ότι το δολάριο σε αξία. Η Κίνα σχεδιάζει να εισαγάγει ένα συμβόλαιο μελλοντικής συναλλαγής πετρελαίου σε γουάν, το οποίο μπορεί να μετατραπεί πλήρως και σε χρυσό. Αυτό, μαζί με την απόφαση της Ρωσίας και της Κίνας να ενισχύσουν τα

¹⁴³ Μεταξύ των οποίων και ορισμένα στρατιωτικού περιεχομένου.

¹⁴⁴ Ενός από τα μεγαλύτερα κατασκευαστικά έργα μέχρι σήμερα.

¹⁴⁵ Υπογράφηκε το 2014.

¹⁴⁶ 24 δισ. δολάρια περίπου.

αποθέματά τους σε χρυσό, δείχνει ότι μπορεί να ετοιμάζονται να στραφούν στο εγγύς μέλλον, σε ένα πρότυπο βασισμένο στην ισοτιμία του χρυσού¹⁴⁷. Η σοβαρότητα της προσπάθειάς τους δείχνει την αποφασιστικότητά τους, να απομακρυνθούν από το σύστημα που ελέγχουν οι ΗΠΑ.

Στη συνέχεια, η υποστήριξη των δυο χωρών επεκτάθηκε και σε έργα τα οποία δεν υπάγονταν άμεσα στις διμερείς τους σχέσεις. Για παράδειγμα, η Κίνα συνέβαλλε επικουρικά στην κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέει τη Μόσχα με το Καζάν, χρηματοδοτώντας ταυτόχρονα και την κατασκευή λιμένων βαθέων υδάτων στην Αρκτική περιοχή της Σιβηρίας. Από την άλλη, η Ρωσία έχει αποτελέσει έναν από τους μεγαλύτερους αποδέκτες επενδύσεων, λόγω του κινεζικού έργου «*Belt and Road Initiative*» (BRI), του νέου δρόμου του μεταξιού που θα συνδέει την Ασία με την Ευρώπη.

Η στενή οικονομική συνεργασία των δύο χωρών, αναπόφευκτα, επεκτάθηκε και στην πολιτικοστρατιωτική τους ατζέντα. Η κοινή αμυντική τους δράση κορυφώθηκε με την αντίθεση των δύο χωρών στην ανάπτυξη του αντιπυραυλικού συστήματος THAAD¹⁴⁸. Οι δυο κυβερνήσεις τόνισαν ότι μία τέτοια κίνηση θα οδηγήσει στην πυροδότηση ανταγωνισμού στρατιωτικών δυνάμεων στην Ασία και τον Ειρηνικό, η οποία πιθανόν δυνητικά να προκαλέσει αποσταθεροποίηση στην περιοχή. Τέλος, Putin και Xi Jinping υπογράμμισαν από κοινού το δικαίωμα του Ιράν στην ανάπτυξη πυρηνικής δραστηριότητας, έπειτα από την υπογραφή διεθνούς συμφωνίας, στην οποία αντιτάσσεται σθεναρά ο Πρόεδρος των ΗΠΑ (Trump). Επιπροσθέτως, ανακοίνωσαν ότι θα επανεξετάσουν την ένταξη του Ιράν¹⁴⁹ στον «*Οργανισμό Συνεργασίας της Σαγκάης*», αποδεικνύοντας έμπρακτα ότι το Ιράν έχει συμμάχους κατά της πολιτικής των ΗΠΑ.

Με μια πρώτη ματιά, Πεκίνο και Μόσχα έχουν κατακτήσει το πρώτο επίπεδο συνεννόησης, ωστόσο η πλουσιότερη Κίνα (πλουσιότερη, με εξαίρεση τα πυρηνικά), δεν δείχνει διατεθειμένη να αναλάβει οικονομικά ρίσκα προς χάρη της Ρωσίας. Με άλλα λόγια, οι δύο δυνάμεις δεν είναι «*εχθροί*», είναι όμως «*αληθινοί φίλοι*»;

¹⁴⁷ Η μετατρεψιμότητα του χρυσού είναι ένα σημαντικό ενδιάμεσο βήμα προς την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επενδυτών, σε ένα νόμισμα όπως το γουάν, το οποίο εξακολουθεί να υποφέρει από πολλούς περιορισμούς, όπως η έλλειψη ρευστότητας και μεγάλο ρίσκο.

¹⁴⁸ Απόφαση που λήφθηκε στα μέσα του 2016.

¹⁴⁹ Από τον Ιούνιο του 2010 συμφωνήθηκε η αποδοχή νέων μελών, όπως για παράδειγμα του Ιράν που έκανε αίτηση εισόδου ως πλήρες μέλος, αλλά οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τη διεθνή κοινότητα δεν έκαναν εφικτή την ένταξή του. Εντούτοις, το 2016 στην Τασκένδη και πάλι παρά τις υψηλές προσδοκίες η αποδοχή του Ιράν δεν επετεύχθη. Βασικό εμπόδιο για την πλήρη ένταξή του αποτελούσαν οι κυρώσεις του ΟΗΕ, καθώς ένα από τα έξι κριτήρια για την ένταξη μιας χώρας στον Οργανισμό, που τέθηκαν το 2010 στη Σύνοδο της Τασκένδης, είναι η υπό ένταξη χώρα να μην βρίσκεται σε καθεστώς κυρώσεων από τον ΟΗΕ.

Οι ηγέτες των δύο χωρών συνεχίζουν να μιλούν περί αμοιβαίας εμπιστοσύνης και σταθερότητας της εταιρικής σχέσης τους όμως, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι, Κίνα και Ρωσία είναι ετεροβαρείς ως προς τους τομείς ισχύος και ότι αυτή η «ασυμμετρία» εγκυμονεί κινδύνους.

Αυτό μπορεί να μεταφραστεί σε αμοιβαία κατανόηση σε ανώτατο πολιτικό επίπεδο, σε μεγαλύτερη πρόσβαση των κινεζικών εταιρειών στα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας και του κινεζικού στρατού στη ρωσική στρατιωτική τεχνολογία, καθώς και σε περισσότερες ευκαιρίες για την Κίνα να υλοποιήσει επί ρωσικών εδαφών τα φιλόδοξα σχέδια της για τους νέους «Δρόμους του Μεταξιού» που ανοίγει προς την Ευρώπη.

Είναι γεγονός λοιπόν ότι, η Κίνα και η Ρωσία συνεργάζονται τόσο διμερώς όσο και στη διεθνή σκηνή, αλλά η αυξανόμενη «ασυμμετρία» στις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της Μόσχας με το Πεκίνο, πρέπει να είναι στις άμεσες προτεραιότητες της ρωσικής διπλωματίας για το «κλείσιμο της ψαλίδας».

Σήμερα η Μόσχα θεωρεί τη «στρατηγική εταιρική σχέση» με την Κίνα, ως την πιο αξιόπιστη εγγύηση της, εναντίον μιας αναδυόμενης και ενδεχομένως επιθετικής Κίνας. Η προσέγγιση αυτή έρχεται σε πλήρη αρμονία το γνωμικό «κράτα τους φίλους σου κοντά, και τους εχθρούς σου κοντύτερα». Αν και η Κίνα στην παρούσα χρονική στιγμή σίγουρα δεν είναι εχθρός, το μήνυμα είναι σαφές¹⁵⁰.

Εν κατακλείδι, με μια πρώτη «ματιά» της κατάστασης, φαίνεται ότι η Ρωσία και η Κίνα, βρίσκονται σε τροχιά στρατηγικής προσέγγισης και στενής εταιρικής σχέσης. Θα ήταν όμως ανακριβές το συμπέρασμα ότι οι δύο αυτές χώρες έχουν επιλύσει όλα τους τα προβλήματα. Λαμβάνοντας όμως ως υπόβαθρο, την προϊστορία που έχουν μεταξύ τους, είναι μάλλον απίθανο η Ρωσία και η Κίνα να πάψουν να διεκδικούν το ρόλο ενός «περιφερειακού ηγεμόνα».

3. Οι Λόγοι της Σινο-Ρωσικής Συνεργασίας

Η σινο-ρωσική συνεργασία αποτελεί ένα δυναμικό αντίβαρο απέναντι στις ΗΠΑ. Οι δύο χώρες φαίνεται επί του παρόντος να αλληλοϋποστηρίζονται ιδεολογικά αλλά και να συμφωνούν σε πρώτη φάση, με την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός πολυπολικού κόσμου, σε αντίθεση με την μονοπολική ηγεμονία των ΗΠΑ. Από την σκοπιά των μεγάλων δυνάμεων, η προώθηση των διεθνών θεσμών και ιδεολογιών ευνοϊκών για την εμπόδιση της

¹⁵⁰ Lo Bobo, «*Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics*», Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 44.

επιρροής και της ισχύος τους αποτελεί συνήθως κεντρικό στοιχείο της μακροσκοπικής υψηλής τους στρατηγικής¹⁵¹. Αναζητώντας συνεπώς τους λόγους της στρατηγικής συνεργασίας της Ρωσίας με την Κίνα, θα μπορούσαμε να τους εντοπίσουμε στα κάτωθι σημεία¹⁵²:

α. Η Ρωσία και η Κίνα ταυτίζονται τόσο στα συμφέροντα όσο και στις επιδιώξεις τους. Η απειλή που παρουσιάζει η αμερικανική ηγεμονία είναι ιδιαίτερα αισθητή και στις δύο χώρες. Ο κίνδυνος που παρουσιάζει η απόσυρση των ΗΠΑ από την «Αντιβαλλιστική Συνθήκη¹⁵³» και η απόφασή τους να αναπτύξουν «Εθνικό Σύστημα Πυραυλικής Άμυνας¹⁵⁴» αποτελεί μία από τις πρωτεύουσες κοινές ανησυχίες των ηγετών των δύο χωρών, καθώς αντιλαμβάνονται τη βαρύτητα των συνεπειών που απορρέουν από μια τέτοια ενέργεια.

β. Η ανάπτυξη της sino-ρωσικής συνεργασίας, στέλνει ένα σαφέστατο μήνυμα προς τις ΗΠΑ, να παραμείνουν εκτός της σφαίρας επιρροής τους, εξασφαλίζοντας τους παράλληλα μια δυναμική παρουσία στη διεθνή σκηνή.

γ. Και οι δύο προκειμένου να επιτύχουν μια υγιή οικονομική ανάπτυξη έχουν ανάγκη από ένα ειρηνικό και ασφαλές περιβάλλον.

δ. Η συνεργασία των δύο χωρών εξασφαλίζει σταθερότητα στον εσωτερικό ασιατικό «διάδρομο», ευνοώντας την ανάπτυξη της Ευρασίας.

ε. Η επέκταση του NATO στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, έχει στερήσει από τη Ρωσία, περιοχές της σφαίρας επιρροής της, θέτοντας έτσι μια σοβαρή απειλή για το μέλλον της. Η συνεργασία με την Κίνα ευνοεί τη γεωπολιτική της θέση στο διεθνές περιβάλλον.

στ. Η Ρωσία έχασε μια ζωτική περιοχή επιρροής, την Ουκρανία, η οποία με την σειρά της πέρασε στη δυτική «σφαίρα» επιρροής. Η αποτυχία αυτή κατέστησε δεδομένη τη στροφή της Ρωσίας προς την ανατολή. Με την στροφή αυτή η Ρωσία, επιχειρεί να στείλει ένα σαφέστατο μήνυμα στις ΗΠΑ, ότι μπορεί να βρει κι άλλου ισχυρούς συμμάχους.

ζ. Η Ρωσία και η Κίνα, επιδιώκουν επίσης την αναθεώρηση της διεθνούς νομοθεσίας με στόχο την ενίσχυση της επιρροής τους σε πολυμερείς θεσμούς, την

¹⁵¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «*Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*», Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα, 2011, σελ. 15.

¹⁵² Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Τεύχος 101, Υπηρεσιακό Υπόμνημα, Ιούλιος 2005.

¹⁵³ ABM - Anti-Ballistic Missile Treaty.

¹⁵⁴ National Missile Defense System.

εξασφάλιση βέτο για στρατιωτικές παρεμβάσεις, την αύξηση της παγκόσμιας διακυβέρνησης του διαδικτύου, τον τερματισμό των πιέσεων των ΗΠΑ, τον εκθρονισμό του δολαρίου και την ικανοποίηση των συμφερόντων τους στο σχεδιασμό της παγκόσμιας τάξης και ασφάλειας.

η. Η Ρωσία προσπαθεί να συλλέξει τους οικονομικούς «καρπούς» της συνεργασίας της, με μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες παγκόσμιες οικονομίες, ενισχύοντας ταυτόχρονα τη δική της οικονομική θέση.

θ. Η Κίνα, λόγω του τεράστιου πληθυσμού της και της ανόδου της βιομηχανίας της, έχει διαρκώς αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες που μόνο η Ρωσία, με τα τεράστια ενεργειακά αποθέματα, μπορεί να ικανοποιήσει.

ι. Ο ισλαμικός φονταμενταλισμός θέτει σοβαρούς κινδύνους και για τις δύο χώρες. Για τη μεν Ρωσία, η αποσταθεροποίηση του «μαλακού υπογαστρίου» της μπορεί να εξελιχθεί σε μια σύρραξη, την οποία δεν δύναται να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, με πιθανές προεκτάσεις που μπορούν να αποδειχθούν καταστροφικές για τη χώρα¹⁵⁵, για τη δε Κίνα οι αποσχιστικές τάσεις των Ουιγούρων της επαρχίας Ξινγιάνγκ, μιας περιοχής που είναι πλούσια σε κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου, είναι δυνατόν να αποτελέσει καίριο πλήγμα στην κινεζική οικονομία, αλλά και στο κινεζικό γόητρο.

ια. Τέλος οι σχέσεις μεταξύ της Κίνας και των ΗΠΑ (παραδοσιακού αντιπάλου της Ρωσίας), υπήρξαν πάντα τεταμένες, από καταβολής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας¹⁵⁶. Κύρια αιτία ήταν η αναγνώριση από τις ΗΠΑ του αντίπαλου καθεστώτος της Δημοκρατίας της Κίνας (Republic of China - ROC), το οποίο εδρεύει στην Ταϊβάν.

Τελικά, η σινο-ρωσική σχέση είναι ένας άξονας ευκαιρίας, διότι συνδυάζει την τακτική σκοπιμότητα με τον στρατηγικό λογισμό και τις μεγάλες απόψεις. Είναι ένα άξονας βασίζεται, σε σημαντικό βαθμό αλληλεγγύης. Η Μόσχα και το Πεκίνο πιστεύουν ότι τους ωφελεί να επιλύσουν ή να μετριάσουν τις διαφορές τους και να παρουσιάσουν ένα ενιαίο μέτωπο διεθνώς. Δύο είναι καλύτεροι από έναν, ειδικά για τη συγκράτηση της αμερικανικής παρουσίας στην Κεντρική Ασία και την παρουσία τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ¹⁵⁷.

Από την άλλη πλευρά, η σχέση αυτή δεν είναι ένας «άξονας» με την έννοια ότι

¹⁵⁵ Μεταφορά της κρίσης στο εσωτερικό της, απομάκρυνση της Κ. Ασίας από τη σφαίρα επιρροής της.

¹⁵⁶ 01 Οκτωβρίου 1949.

¹⁵⁷ Lo Bobo, «*Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics*», Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 54.

είναι μια εκκολαπτόμενη πολιτική-στρατιωτική συμμαχία. Αντίθετες προοπτικές, αντιφατικές προτεραιότητες, διαφορετικές προσδοκίες και ένα διαρκές αν και συχνά καταπιεσμένο αίσθημα αμοιβαίας αποξένωσης. Αυτός είναι ένας γεννημένος «άξονας» από αναγκαιότητα, πραγματική και αντιληπτή και όχι φυσική κλίση. Σε αντίθεση με τον φασιστικό άξονα μεταξύ του Χίτλερ και του Μουσολίνι, δεν υπάρχει κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο, παρά τις προοπτικές για συναίνεση του Πεκίνου με την Μόσχα. Η σχέση Κίνας και Ρωσίας υπάρχει και ευνοείται επειδή βασίζεται στην επιδίωξη συγκεκριμένων στρατηγικών και τακτικών στόχων¹⁵⁸.

4. Τα Οφέλη της Σινο-Ρωσικής Συνεργασίας

Η εξωτερική πολιτική των κρατών, ασκείται με βάση την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Συμμαχίες διαλύονται και άλλες δημιουργούνται με ένα και μόνο στόχο την προσαρμογή στα γεωπολιτικά δεδομένα. Οι συνεργασίες ανάμεσα σε μεγάλες δυνάμεις μπορεί να αποδειχτούν εφήμερες, αφού ο ανταγωνισμός και η δυσπιστία πάντα υπάρχει στις σχέσεις τους και επανεμφανίζεται όταν περιοριστεί η «κοινή απειλή».

Η συντονισμένη πίεση των ΗΠΑ και της ΕΕ¹⁵⁹ έφερε πιο κοντά την Ρωσία και την Κίνα. Οι Ρώσοι χρειάζονται χρήματα επειδή μειώθηκαν τα έσοδά τους από το πετρέλαιο λόγω του εμπάργκο ΗΠΑ - ΕΕ, ενώ η Κίνα χρειάζεται πρώτες ύλες και ενέργεια, που προμηθεύονταν από πιστά μεν, πλην ασταθή καθεστώτα σε Αφρική και Λατινική Αμερική¹⁶⁰. Ήταν λοιπόν θέμα χρόνου να συναφθεί μια συνεργασία συμφέροντος μεταξύ Ρωσίας - Κίνας, με προοπτικές που μπορεί να γίνουν δυσάρεστες για τη Δύση. Τα οφέλη αυτής της συνεργασίας («άτυπης συμμαχίας») πολυποίκιλα και αλληλένδετα, για τις προαναφερθείσες χώρες τα οποία μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

α. Η Ρωσία και η Κίνα είναι δύο μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις, μόνιμα κράτη μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), που έχουν συστήσει ένα κοινό μέτωπο ενάντια στην παγκόσμια αμερικάνικη ηγεμονία. Η Ρωσία και η Κίνα προωθούν το πολυμερισμό στη λήψη αποφάσεων για τις παγκόσμιες υποθέσεις και αντιδρούν στο μονομερισμό των ΗΠΑ. Οι δυο μεγάλες δυνάμεις επιδεικνύουν τη συνεργασία τους και με κοινή συμμετοχή σε οικονομικούς και στρατιωτικούς οργανισμούς,

¹⁵⁸ Lo Bobo, «*Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics*», Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 55.

¹⁵⁹ Διά του Πρωθυπουργού Μακρόν, η Γαλλία προχώρησε στο γερμανικό δόγμα περί ανάγκης να ανακοπεί η κινεζική διεξόδουση στην Ευρώπη.

¹⁶⁰ Βενεζουέλα, Ισημερινός κ.λπ.

ταυτόχρονα αποτελούν μέλη της «Ομάδας των Αναδύμενων Οικονομιών BIRCS»¹⁶¹ και είναι και η αιχμή του δόρατος της στρατιωτικής συμμαχίας «Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης» (SCO) με επίκεντρο την Κεντρική Ασία.

β. Για την Κίνα, η συνεργασία με τη Ρωσία θα γίνει ολοένα και πιο ελκυστική καθώς «αναρριχήθηκε» στη δεύτερη θέση¹⁶² της οικονομίας στον κόσμο και επεκτείνει ταυτόχρονα τα παγκόσμια ενδιαφέροντά της. Η συνεργασία με τη Ρωσία θα εξασφαλίσει στην Κίνα, τη σταθερότητα των βόρειων και δυτικών παραμεθόριων περιοχών της, επιτρέποντας της να επικεντρωθεί σε περιοχές στρατηγικής έντασης στα νότια και στα ανατολικά.

γ. Για τη Ρωσία, η συνεργασία με την Κίνα έχει επίσης μεγάλη αξία. Θα της επιτρέψει να ενισχύσει τη θέση της στην περιοχή Ασίας - Ειρηνικού, αν και θα πρέπει να αποδεχθεί την αυξανόμενη επιρροή της Κίνας στην Κεντρική Ασία. Στο μέλλον, η επιθυμία να αξιοποιηθεί η οικονομική δύναμη της Κίνας για την προώθηση της ρωσικής εγχώριας ανάπτυξης θα αυξηθεί περισσότερο. Η Ρωσία όμως θα συνεχίσει να ανησυχεί περισσότερο για την «πίεση από δυτικά», από ότι για το αυξανόμενο χάσμα ισχύος με την Κίνα.

δ. Ακόμη και χωρίς τη σύναψη μιας συμμαχίας, η Ρωσία και η Κίνα μπορούν να διατηρήσουν την αλληλεγγύη τους στο ΣΑ του ΟΗΕ και να παράσχουν αμοιβαία υποστήριξη στην αντίθεσή τους, ως προς τι θεωρούν ως αδικαιολόγητη στρατηγική πίεση των ΗΠΑ.

ε. Εκτιμάται ότι, οι δύο χώρες απολαμβάνουν σήμερα μεγαλύτερη «στρατηγική» εμπιστοσύνη μεταξύ τους, παρά με άλλες μεγάλες δυνάμεις. Η συνεργασία τους (εκτός απροόπτου), θα εξακολουθήσει να υφίσταται τουλάχιστον μέχρι το 2023.

στ. Κατά την άποψή μου, ο κύριος λόγος για τις σχέσεις «συντροφικότητας», υπήρξε η επιθυμία των δύο χωρών να γίνουν «καλές γειτονικές χώρες» προκειμένου να αποφύγουν τις εντάσεις του παρελθόντος και να επιδιώξουν αμοιβαίο όφελος. Το διεθνές περιβάλλον είναι σημαντικό, αλλά μόνο με δευτερεύοντα τρόπο. Πολλούς από τους κοινούς στόχους που επιδιώκουν η Ρωσία και η Κίνα, συμπεριλαμβανομένης της περιφερειακής σταθερότητας και της αυξημένης οικονομικής ανταλλαγής, έχουν ελάχιστη σχέση με τις ΗΠΑ. Συνεπώς εάν η Κίνα και η Ρωσία επιθυμούσαν να επιδιώξουν μια αντι-αμερικανική

¹⁶¹ Οι χώρες που αποτελούν την BIRCS, είναι η Βραζιλία, η Ινδία, η Ρωσία, η Κίνα και η Νότια Αφρική.

¹⁶² 1^η ΗΠΑ, 2^η Κίνα, 3^η ΕΕ (σαν συνασπισμός).

συμμαχία, θα κινδύνευαν την εμφάνιση ενός νέου ψυχρού πολέμου και την απώλεια πολλών οφελών που παράγει η διμερής σχέση τους.

ζ. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι σχέσεις μεταξύ των συμμάχων διαφέρουν από τις σχέσεις μεταξύ φίλων. Οι φιλίες βασίζονται σε συναισθηματικές συνδέσεις, αλλά οι συμμαχίες βασίζονται σε συμφέροντα. Εάν τα μέλη μιας συμμαχίας μοιράζονται σημαντικά αμοιβαία συμφέροντα ασφάλειας, τότε θα είναι αξιόπιστοι σύμμαχοι, ανεξάρτητα από τις διαφωνίες σε άλλα ζητήματα ή από τα γενικά συναισθήματά τους.

Τα οφέλη της εταιρικής σχέσης είναι κάπως διαφορετικά για την Κίνα. Μία κρίσιμη διάκριση είναι ότι το Πεκίνο δεν βλέπει τη Ρωσία ως στρατηγικό αντίβαρο στις ΗΠΑ. Πιστεύει ότι η Ρωσία έχει ακόμα κάποια διεθνή επιρροή και συνεργάζεται με αυτήν στον ΟΗΕ. Αλλά το Πεκίνο δεν προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τη φιλία με τη Μόσχα, ως διαπραγματευτική στάση στις σχέσεις με τη Δύση. Η Ρωσία είναι πολύ αδύναμη για να επιτελέσει ένα τέτοιο ρόλο και σε κάθε περίπτωση θα ήταν απρόθυμη να ενεργήσει εξ ονόματος των κινεζικών συμφερόντων. Η άρνηση συμμετοχής της Μόσχας στο θέμα της Ταϊβάν, τονίζει τους περιορισμούς ως εταίρος σε προβλήματα κρίσης. Η Κίνα, με την σειρά της ως εταίρος, προσφέρει ένα βαθμό αξιοπιστίας στη ρωσική εξωτερική πολιτική, ενώ δεν συμβαίνει το αντίστροφο¹⁶³.

Για τη Μόσχα, η σχέση με το Πεκίνο είναι ζωτικής σημασίας για την εξασφάλιση της επιστροφής της Ρωσίας ως *«παγκόσμια δύναμη»*. Για την Κίνα, είναι μια σχέση δευτερεύουσας σημασίας, υστερώντας κατά πολύ από τους πιο ουσιαστικούς δεσμούς με τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, και οι χώρες της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού (Ιαπωνία, Δημοκρατία της Κορέας, κλπ)¹⁶⁴.

Συμπερασματικά, ίσως η Ρωσία να επιδιώκει μια *«στρατηγική αντιστάθμισης»* και όχι μια *«στρατηγική ισορροπιών»*. Εάν προσπαθούσε πραγματικά να εξισορροπήσει τη θέση της με αυτή της Κίνας, ο ανταγωνισμός τους θα έπαιρνε σίγουρα μια διάσταση στο ζήτημα της ασφαλείας, με αποτέλεσμα την αποστασιοποίηση των δυο χωρών ή στη χειρότερη περίπτωση τις συγκρούσεις μεταξύ των χωρών που *«εποπτεύουν»*. Έτσι, παρόλο που μπορεί να υπάρξει κάποια «δομική» ένταση μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας και η οποία μπορεί να οδηγήσει μακροπρόθεσμα σε μια αντιπαλότητα για την ασφάλεια, μέχρι

¹⁶³ Lo Bobo, *«Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics»*, Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 45.

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 47.

στιγμής αποδεικνύεται διαχειρίσιμη. Αυτή η συνεργασία συμφέροντος πιθανώς να αποδειχτεί βιώσιμη, δεδομένου των στόχων της για το μετασχηματισμό του διεθνούς συστήματος. Ακόμη και αν μια επίσημη συμμαχία Ρωσίας - Κίνας δεν σφυρηλατηθεί ποτέ, η ανθεκτικότητα της συνεργασίας τους την κάνει ήδη αισθητή με πολλούς τρόπους στο διεθνές περιβάλλον.

5. Πιθανά Εμπόδια στην Συνεργασία

Η συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υποβαθμιστεί, αλλά όμως αναπόφευκτα περιλαμβάνει και εκατέρωθεν ανταγωνιστικούς γεωπολιτικούς σχεδιασμούς. Παρόλα που οι σχέσεις τους βρίσκονται σε δυναμικούς ρυθμούς ανάπτυξης, η σινο-ρωσική συνεργασία μπορεί να αντιμετωπίσει πιθανά εμπόδια, τα οποία θα μπορούσαν να διαταράξουν τις σχέσεις δημιουργώντας δύσκολα σενάρια αντιμετώπισης καταστάσεων. Με μια πρώτη ανάγνωση τα πιθανά εμπόδια που μπορούν να δημιουργηθούν θα μπορούσαν να απαριθμηθούν παρακάτω:

α. Η κινεζική οικονομία είναι ταχέως αναπτυσσόμενη, σε αντίθεση με τη ρωσική. Η ανάδειξη της Κίνας ως πρώτη δύναμη στην περιοχή της Ασίας είναι πιθανόν να «ενοχλήσει» τη Ρωσία, η οποία έχοντας το υπόβαθρο και το παρελθόν της υπερδύναμης, πιθανότατα να δυσκολευτεί να παραδώσει τα σκήπτρα της και να ενστερνιστεί το ρόλο του δεύτερου πρωταγωνιστή στο χώρο της Ευρασίας.

β. Η Ρωσία ανησυχεί ακόμα για τα ανατολικά της σύνορα. Η εισροή Κινέζων μεταναστών σε εδάφη της Νοτιοανατολικής Ρωσίας μετά το 1992, εκμεταλλευόμενοι την εγκατάλειψη της περιοχής μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ανέβασε τον κινεζικό πληθυσμό στην τέταρτη πολυπληθέστερη εθνοτική ομάδα επί ρωσικού εδάφους¹⁶⁵. Οι εκτιμήσεις αναφέρουν, ότι μέχρι τα μέσα του αιώνα μας ο κινεζικός πληθυσμός θα είναι η δεύτερη πολυπληθέστερη εθνοτική ομάδα στη Ρωσία. Ως εκ τούτου, η Ρωσία προσπαθεί να εξακριβώσει κατά πόσον πρόκειται για μία καθαρά οικονομική εξέλιξη ή για ένα οργανωμένο σχέδιο της Κίνας που ενδεχομένως να αποβλέπει, στην «επανα-σινοποίηση» αυτών των εδαφών.

γ. Η ανάπτυξη της Κίνας εμπεριέχει τον κίνδυνο της εμφάνισης ενός σημαντικότερου ανταγωνιστή της Ρωσίας, τόσο σε θέματα στρατιωτικής τεχνολογίας, όσο και σε θέματα εδαφικών διεκδικήσεων. Η πρόσφατη διευθέτηση των εδαφικών διαφορών

¹⁶⁵ Η τελευταία απογραφή που έγινε το 2012, έδειξε ότι ο αριθμός των Κινέζων κατοίκων της Ρωσίας έφτανε στα 3,25 εκατομμύρια (The 2012 Russian Census and the Future of the Russian Population, PONARS Policy Memo 319, Dimitry Gorenburg, The CAN Corporation, November 2013).

μεταξύ των δύο χωρών δεν έχει δοκιμαστεί στο χρόνο και επομένως δεν δύναται να αποτελέσει μόνιμη εγγύηση. Η συνεργασία της Ρωσίας με την Κίνα σε στρατιωτικό επίπεδο, έχει σαφέστατα βοηθήσει την Κίνα να αναπτύξει την στρατιωτική τεχνογνωσία της, αλλά και να εισέλθει δυναμικά στην παγκόσμια αγορά όπλων. Η Κίνα σήμερα, βρίσκεται μεταξύ των χωρών με τις μεγαλύτερες πωλήσεις όπλων παγκοσμίως.

δ. Η ενέργεια έχει πλέον εξελιχθεί σε βασική αιτία γεωπολιτικού ανταγωνισμού μέσα στο διεθνές μεταψυχροπολεμικό σύστημα ασφαλείας. Η ενέργεια είναι εξίσου ζωτικής σημασίας τόσο για τη Κίνα όσο και για τη Ρωσία. Η Κεντρική Ασία εξαιτίας των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των οδών μεταφορά τους αποτελεί σημαντικό πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των δυο χωρών.

ε. Η Κίνα και η Ρωσία έχουν διαφορετικές στρατηγικές και στο θέμα της εκμετάλλευσης της Αρκτικής. Η αλλαγή των φυσικών συνθηκών της περιοχής την έχει καταστήσει αντικείμενο ενός εντόνου ανταγωνισμού. Η ελεύθερη διέλευση και τα δικαιώματα εξόρυξης των ενεργειακών πηγών προκαλούν οικονομικές και γεωπολιτικές «παρεξηγήσεις». Η Ρωσία επιθυμεί η Αρκτική να διαιρεθεί και να διανεμηθεί στα παράκτια κράτη¹⁶⁶. Η Κίνα από την πλευρά της, θέλει η Αρκτική να είναι ανοιχτή προς όλες τις χώρες, καθώς αναγνωρίζει τη σημασία που θα έχει ο έλεγχος των νέων οδών της Αρκτικής σε οικονομία, ναυσιπλοΐα και γεωπολιτική.

στ. Η Ρωσία, σε μια προσπάθεια «προσέγγισης» στη συνεργασία των δύο χωρών, έδωσε στην Κίνα τη δυνατότητα να γνωρίσει και να «αντιγράψει» όλα τα μυστικά της ρωσικής στρατιωτικής τεχνολογίας. Το άνοιγμα όμως του Ισραήλ προς την Κίνα σε συνάρτηση με την πώληση ισραηλινής στρατιωτικής τεχνολογίας, είναι φανερό ότι θα «πιέζει» τη Ρωσία προς την κατεύθυνση της παραχώρησης στην Κίνα όλο και μεγαλύτερης τεχνογνωσίας, αλλά και της πώλησης «νέας» τεχνολογίας οπλικών συστημάτων σε χαμηλότερο κόστος.

ζ. Τέλος, υπάρχει μια αντίληψη από κινεζικής πλευράς, ότι δημιουργώντας συμμαχία με τη Ρωσία θα μπορούσε να επιφέρει έναν νέο ψυχρό πόλεμο μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας ή να επιτρέψει στη Ρωσία να εφελκύσει την Κίνα σε πολέμους, που δεν θα είναι προς το συμφέρον της.

Οι παραπάνω τριβές αποδεικνύουν ότι στην παρούσα φάση οι δύο χώρες μπορεί

¹⁶⁶ Υπάρχουν οι 5 κατ' εξοχήν αρκτικές χώρες (ΗΠΑ, Ρωσία, Καναδάς, Δανία, Νορβηγία) και άλλες 3 (Σουηδία, Φιλανδία, Ισλανδία) που δεν βρέχονται από τον Αρκτικό Ωκεανό.

να συμβαδίσουν σε μια κοινή και ως επί το πλείστον, αντιαμερικανική στρατηγική, αλλά αυτό το γεγονός δεν αφαιρεί τις σοβαρότατες διαφορές μεταξύ τους. Το πιθανότερο είναι στο κοντινό μέλλον να διατηρηθεί ένα επίπεδο συνεργασίας μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας, αλλά στη βάση του αμοιβαίου οφέλους και των συμφερόντων που έχουν, χωρίς όμως ιδιαίτερα στέρεα θεμέλια.

Όμως, η παράμετρος που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πορεία των σινο-ρωσικών σχέσεων είναι η αμερικανική απειλή, που όμως όταν εκλείψει τότε τα δεδομένα στη συνεργασία Ρωσίας και Κίνας ενδέχεται να μεταβληθούν. Οι δύο χώρες έχουν τα δικά τους πεδία ανταγωνισμού όπως την ενέργεια, τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας και το καθεστώς της Αρκτικής. Το ερώτημα που εγείρεται είναι εάν η συνεργασία Ρωσίας και Κίνας είναι βιώσιμη και μακροπρόθεσμη ή συγκυριακή και εφήμερη.

6. Ρωσία και Κίνα: Ένα Νέο Μοντέλο Σχέσεων Μεγάλων Δυνάμεων

Σύμφωνα με την αντίληψη του Θουκυδίδη, τα κράτη βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό, επιζητώντας ισχύ και ασφάλεια ενώ η δε ανθρώπινη συμπεριφορά υποκινείται έντονα από το ιδιοτελές συμφέρον και την επιθυμία για κυριαρχία πάνω στους άλλους¹⁶⁷. Άμεση συνέπεια του ανωτέρω είναι η δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο και η ανάδειξη νέων δυνάμεων οι οποίες θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια πολιτική σκηνή στο εγγύς μέλλον.

Ουσιαστικά, η οικονομική σχέση της Ρωσίας με την Κίνα ξεκίνησε λίγο πριν την επιβολή οικονομικών κυρώσεων το 2014. Εκείνη την εποχή, ήταν θέμα εξεύρεσης πρόσθετων πηγών ανάπτυξης και μια ευκαιρία ανάκαμψης της ρωσικής οικονομίας. Οι αρχικές προσδοκίες της Ρωσίας για την ικανότητα της Κίνας να αντισταθμίσει αυτές τις απώλειες μετά το 2014 ήταν υψηλές. Η Κίνα ανταποκρίθηκε θετικά, βοηθώντας αποφασιστικά σε ορισμένους βασικούς τομείς, όπως η ενέργεια, δημιουργώντας μια ολοένα και πιο ισορροπημένη διμερή σχέση. Παρόλα αυτά όμως, μέχρι στιγμής η Ρωσία με την βοήθεια της Κίνας δεν έχει αντισταθμίσει την απώλεια της πρόσβασης στο παγκόσμιο εμπόριο και στις Δυτικές κεφαλαιαγορές.

Για την Κίνα, η σχέση αερίου με τη Ρωσία είναι πολύ πιο αδιάφορη. Η Κίνα δεν χρειάζεται το «ρωσικό αέριο» και δεν υπόκειται σε καμία πίεση να συμβιβάσει τα συμφέροντά της, οικονομικά ή πολιτικά, για να το πάρει. Όλοι οι κάτοχοι πόρων σε όλο τον κόσμο, ανταγωνίζονται για την πρόσβαση στην κινεζική αγορά. Η Ρωσία είναι αυτή που

¹⁶⁷ Ιωάννης Παρίσης, «Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα», Εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011 σελ. 18-19.

χρειάζεται να εξάγει το φυσικό αέριο, πολύ περισσότερο από ότι χρειάζεται η Κίνα για να το εισάγει, η οποία επί το πλείστον δεν έχει καμία πρόθεση να γίνει η Ρωσία το επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής της.

Η Κίνα αντιπροσωπεύει περίπου το 6% του συνολικού όγκου συναλλαγών της Ρωσίας, ενώ το μερίδιο της Ρωσίας στο κινεζικό εμπόριο είναι πενιχρό 2 %. Πετρέλαιο και φυσικοί πόροι (κυρίως ξυλεία) κυριαρχούν στις ρωσικές εξαγωγές, ενώ στη βιομηχανία και το εμπόριο, τα καταναλωτικά αγαθά αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των κινεζικών εξαγωγών. Στην οικονομική σφαίρα η Ρωσία και η Κίνα είναι εξειδικευμένοι εταίροι και όχι στρατηγικοί εταίροι. Η Μόσχα προμηθεύει το 11% των εισαγωγών πετρελαίου στο Πεκίνο και σχεδόν όλες τις αγορές όπλων¹⁶⁸.

Ωστόσο προς στιγμής, αυτή η επιτυχημένη συνεργασία δεν εκτείνεται πέρα από την ενέργεια, τις πρώτες ύλες και τις αγορές στρατιωτικού υλικού. Από 2014, το «μερίδιο» της Κίνας στις παγκόσμιες άμεσες επενδύσεις συνέχισε να αυξάνεται σταθερά, ενώ το «μερίδιό» της στις άμεσες επενδύσεις στη Ρωσία έχει σταματήσει¹⁶⁹. Η Ρωσία απουσιάζει από την εντυπωσιακή αύξηση των κινεζικών εξωτερικών άμεσων επενδύσεων, η οποία αυξάνεται όλο και περισσότερο στους τομείς υπηρεσιών και υψηλής τεχνολογίας, όπου κυριαρχούν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Δεν υπάρχει κανένας ουσιαστικός λόγος για μια κινεζική ιδιωτική «βιασύνη» στη Ρωσία, εκτός και αν η Ρωσία «πουλήσει» τον εαυτό της τόσο φτηνά ώστε να γίνει ακαταμάχητη στις Κινεζικές εταιρείες¹⁷⁰.

Πρέπει να τονίσουμε, ότι υπάρχουν και κάποια όρια στη σχέση Ρωσίας-Κίνας. Η Κίνα δεν θα καταστήσει τη Ρωσία το επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής της, η οποία γίνεται όλο και περισσότερο «παγκόσμια» και «πολυδιάστατη». Επιπλέον, η σχέση της Κίνας με τις ΗΠΑ, θα παραμένει πολύ πιο σημαντική για τα παγκόσμια και περιφερειακά συμφέροντα της, τόσο στρατηγικά όσο και οικονομικά. Πάντως μέχρι στιγμής, με την αμοιβαία αποδοχή των «στρατηγικών» συμφερόντων τους, έχουν επιτύχει μια αποτελεσματική «εταιρική συμμαχία» παρά τις σημαντικές ανισορροπίες μεταξύ τους.

Συμπερασματικά η Κίνα και Ρωσία συνεργάζονται τόσο διμερώς όσο και στη διεθνή σκηνή. Αλλά στην έκθεση του 2017 του ρωσικού Συμβούλιου Διεθνών Σχέσεων (RIAC) σημειώνετε στις προκλήσεις για το 2018 «η αυξανόμενη ασυμμετρία στις πολιτικές

¹⁶⁸ Lo Bobo, «*Axis of Convenience Moscow, Beijing and the Geopolitics*», Brookings Institution Press Washington D.C., Copyright 2008, Κεφ.3, σελ. 50.

¹⁶⁹ Οργανισμός Αναλυτικής Πιστωτικής Έρευνας (ACRA), «*Η Κίνα δεν επενδύει πλέον στις Πρώτες Ύλες - Ανάλυση Ξένων Άμεσων Επενδύσεων της Κίνας*», (Αύγουστος 2016), <https://www.acra-ratings.com/documents/56> (Εγινε πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2018).

¹⁷⁰ Στο ίδιο.

και οικονομικές σχέσεις της Ρωσίας με την Κίνα» προτείνοντας στις άμεσες προτεραιότητες της ρωσικής διπλωματίας το «κλείσιμο της ψαλίδας». Το ερώτημα που γεννάται είναι, αρκεί η προοπτική μιας βαθύτερης συνεργασίας με την Κίνα για να επιταχύνει τον οικονομικό εκσυγχρονισμό της η Ρωσία και να υιοθετήσει μια περισσότερο ανοικτή προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις;

7. Νέα Εποχή για τη Σινο-Ρωσική Συνεργασία (Η Αγορά των Μαχητικών Αεροσκαφών Su-35)

Η Ρωσία και η Κίνα προσπαθούσαν να καταλήξουν σε συμφωνία ώστε το Πεκίνο να αγοράσει το αεροσκάφος Su-35 πολλών ρόλων, την πιο πρόσφατη παραλλαγή της οικογένειας Sukhoi Flanker της Ρωσίας και ένα από τα πιο ικανά μαχητικά της γενιάς του. Η ρωσική βιομηχανία αεροδιαστημικής άμυνας είχε σημαντική παρουσία στην αεροπορική επίδειξη, στο Zhuhai (Νοέμβριος 2014), παρουσιάζοντας το Su-35, για πρώτη φορά.

Το Su-35 αντιπροσωπεύει, αυτό που οι ρώσοι προγραμματιστές του θα περιέγραφαν ως «βαθύς εκσυγχρονισμός» του Su-27. Η διαφορά μεταξύ των δύο μοντέλων είναι παρόμοια με εκείνο του αεροσκάφους Boeing F/A-18A/B Hornet και το F/A-18E/F Super Hornet. Με ένα νέο πλαίσιο τροποποιήσεων, ένα αναβαθμισμένο ηλεκτρονικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένου ενός ηλεκτρονικά σαρωμένου πίνακα ραντάρ, πιο ισχυροί κινητήρες καθώς και μια σημαντική επέκταση στον εκσυγχρονισμό των όπλων θα εξασφαλίσουν, ότι το Su-35 θα παραμένει μια «βιώσιμη λύση» κατά τη δεκαετία του 2030.

Το σκεπτικό του Πεκίνου για την αγορά των Su-35 είναι απλό¹⁷¹. Η Κίνα έχει αποδείξει ότι μπορεί μόνη της να σχεδιάσει και να παράγει τέταρτης γενιάς μαχητικά αεροσκάφη και τώρα εργάζεται σε δύο πέμπτης γενιάς αεροσκάφη¹⁷². Καθώς έχουν αυξηθεί οι εγχώριες δυνατότητες παραγωγής της Κίνας, τα εθνικιστικά στοιχεία της κινεζικής κυβέρνησης έχουν εντείνει την αντίθεσή τους, για την αγορά ξένου στρατιωτικού εξοπλισμού. Ακόμη, η αγορά του Su-35 δεν θα ενισχύσει σημαντικά την ικανότητα της κινεζικής πολεμικής αεροπορίας, καθώς 24 αεροσκάφη θα είναι αρκετά μόνο για ένα Σύνταγμα.

Μερικοί έχουν αφήσει να εννοηθεί ότι οι Κινέζοι αγόρασαν τα αεροσκάφη, προκειμένου να «αντιγράψουν» την λειτουργία τους, αλλά αυτό είναι εξαιρετικά απίθανο. Οι

¹⁷¹ <http://carnegie.ru/commentary/2016/02/09/why-is-china-buying-russian-fighter-jets-su-35/itoe> (Έγινε πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2018).

¹⁷² Το J-20 και το J-31.

κινητήρες και τα ηλεκτρονικά του Su-35, συμπεριλαμβανομένων των πανίσχυρων συστημάτων ραντάρ «Irbis», δεν μπορούν να «αντιγραφούν» μηχανικά σε οποιοδήποτε εύλογο χρονικό διάστημα.

Συνεπώς πιθανολογείται ότι η αγορά είναι μέρος μιας μεγαλύτερης κινεζικής ώθησης για την ανάπτυξη της αεροπορικής της δύναμης. Από τα δύο κινεζικά αεροσκάφη που κατασκευάζονται (το J-20 και το J-31), μόνο το J-20 μπορεί να θεωρηθεί ένα πραγματικό μαχητικό «πέμπτης γενιάς». Το J-31 χρησιμοποιεί τεχνολογία stealth, αλλά τα βασικά του συστήματα και τμήματα, τα έχει δανειστεί από αεροσκάφος τέταρτης γενιάς, συμπεριλαμβανομένων των J-10B, J-16, GC-1. Σε ότι αφορά το J-20, το αποκορύφωμα της κινεζικής αεροναυπηγικής, είναι ασαφές, εάν και πότε θα είναι έτοιμο για μάχη, καθώς έχουν σαν «οδηγό», την εμπειρία των ΗΠΑ και άλλων χωρών που δουλεύουν πάνω σε αεροσκάφη πέμπτης γενιάς.

Στα επόμενα 10-15 χρόνια, τα μαχητικά αεροσκάφη που είναι βασισμένα στο Su-27, όπως τα J-11B, J-11BS, J-15, J-16, θα αποτελέσουν τον πυρήνα της κινεζικής αεροπορικής δύναμης. Η Κίνα ήδη εργάζεται για την αναβάθμισή τους. Αυτή τη στιγμή δοκιμάζει το ανανεωμένο J-11D, το οποίο είναι εξοπλισμένο με ένα ενεργό ραντάρ διάταξης με ταυτόχρονες βελτιώσεις και σε άλλα συστήματά του. Το Su-35, η πιο προηγμένη ρωσική παραλλαγή του Su-27, θα επιτρέψει στην κινεζική αεροπορική δύναμη να «μετρήσει» την επιτυχία της στην ανάπτυξη του J-11, να εξοικειωθεί με τις ρωσικές λύσεις σε τεχνικά προβλήματα και να σχεδιάσει μια πορεία για περαιτέρω δράση.

Αν και η αγορά είναι σχετικά μικρή, μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στην περιφερειακή ασφάλεια. Ακόμη και μόνο 24 αεροσκάφη από Su-35, μπορούν να είναι αρκετά να επηρεάσουν την ισορροπία δυνάμεων στην Ταϊβάν. Τα συστήματα ραντάρ «Irbis», μπορούν να ανιχνεύσουν αερομεταφερόμενους στόχους σε μια περιοχή μέχρι 400 χιλιόμετρα, το οποίο θα επιτρέψει στο Πεκίνο να παρακολουθήσει τον εναέριο χώρο της Ταϊβάν, από την ηπειρωτική Κίνα.

Η συνεργασία Ρωσίας - Κίνας, επεκτάθηκε και στον τομέα του αεροδιαστημικού project. Το 2014, οι δύο κυβερνήσεις συζητούσαν την κοινή ανάπτυξη ενός μεγάλου εμπορικού αεροσκάφους. Ένας τομέας στον οποίο η Κίνα έχει μία μεγάλη εγχώρια αγορά αλλά στερείται σχεδιασμού και εμπειρίας κατασκευής, ενώ η Ρωσία έχει μεγάλη εμπειρία από τη σοβιετική εποχή. Επίσης είναι υπό εξέταση και η κοινή ανάπτυξη «βαρέως» στρατιωτικού ελικόπτερου.

8. Η Σημασία της Διμερούς Σχέσης της Αγοράς των Su-35

Ότι το Su-35 θα μπορούσε να πωληθεί στην Κίνα δεν θα ήταν δυνατόν να προβλεφθεί, όταν η Κίνα πρωτοεμφάνισε το J-15 ναυτικό μαχητικό αεροσκάφος. Αυτό ήταν ένα *«αντίγραφο»* χωρίς την άδεια του Su-33, με παραλλαγή του φορέα του Su-27. Το αεροσκάφος, το οποίο πέταξε για πρώτη φορά το 2009, προκάλεσε την ρήξη στις σχέσεις άμυνας μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου. Αρχικά πρότυπα παραγωγής J-15s είναι τώρα με το Πολεμικό Ναυτικό του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού.

Αν και αντικατοπτρίζει ένα ρωσικό μοντέλο, το J-15 αντανάκλασε επίσης την αύξηση των αμυντικών και αεροδιαστημικών ικανοτήτων της Κίνας. Δεν εξαρτιόνταν πλέον αποκλειστικά από τη Ρωσία για να βελτιώσει την ποιότητα του αμυντικού της εξοπλισμού. Η ανάπτυξη της Κινέζικης αμυντικής βιομηχανικής βάσης, είχε πρόθεση όχι μόνο την τόνωση των εξαγωγών, αλλά και την κάλυψη του κόστους κατασκευής του νέου εξοπλισμού, καθώς επίσης και να υποστηρίξει την ευρύτερη εξωτερική πολιτική και τους στόχους ασφάλειας της.

Η πώληση των Su-35 και η μεταφορά της σχετικής τεχνογνωσίας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η *«τελευταία μαχητική αγορά»* της Κίνας από τη Ρωσία. Ωστόσο, περιμένουμε να δούμε πόσο μακριά μπορεί να φτάσει αυτή η αμυντική συνεργασία και η κοινή ανάπτυξη των όπλων. Η πρόοδος της Κίνας στην ανάπτυξη των τεχνολογιών αεράμυνας σημαίνει ότι η Ρωσία, μπορεί τώρα να αναγκαστεί να λάβει υπόψη το Πεκίνο ως *«δυναμικό εταίρο»* και όχι απλά ως ένα *«κράτος πελάτη»*. Αυτό θα είναι σημαντικό για τη Ρωσία, η οποία δίνει μεγάλη έμφαση στις εξαγωγές της πολεμικής βιομηχανίας της.

Κεφάλαιο «Ε»

ΗΠΑ – Κίνα – Ρωσία

1. Η Στάση των ΗΠΑ στην Σινο-ρωσική Συνεργασία

Επί δεκαετίες οι ΗΠΑ, βρίσκονταν στην κορυφή ενός μονοπολικού συστήματος, χωρίς κανείς να μπορεί να τις συναγωνιστεί στην επιρροή που είχαν σε ολόκληρο τον κόσμο. Πιθανόν όμως αυτό να αλλάξει καθώς μια νέα «άτυπη συμμαχία» διαμορφώνεται μεταξύ Ρωσίας και Κίνας. Οι δυο μεγάλες δυνάμεις έχουν αμοιβαίο ενδιαφέρον για την ανατροπή της διεθνούς τάξης, που για πολύ καιρό ευνοούσε τη Δύση σε βάρος τους. Και καθώς η μοναδική υπερδύναμη περνά σε φάση εσωστρέφειας θα επιδιώξουν να χαράξουν μια ευνοϊκότερη στρατηγική προς όφελός τους. Όμως αυτή η συνεργασία συμφέροντος μπορεί να οδηγήσει για ακόμη μια φορά στον διπολισμό που χαρακτήρισε τον Ψυχρό Πόλεμο ή θα αναδειξεί τη φυσική αντιπαλότητα που έχει τις ρίζες του στα γεωπολιτικά συμφέροντα.

Τα διλήμματα της παγκόσμιας ασφάλειας κατά τις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα εμφανίζονται διαφορετικά από ποιοτικής απόψεως σε σύγκριση με αυτά του 20^{ου} αιώνα. Ο παραδοσιακός δεσμός μεταξύ της εθνικής κυριαρχίας και της εθνικής ασφάλειας έχει πια διαρραγεί. Βέβαια, οι παραδοσιακές στρατηγικές ανησυχίες για την ασφάλεια των ΗΠΑ εξακολουθούν να κυριαρχούν, με δεδομένο ότι εν δυνάμει εχθρικά μεγάλα κράτη, όπως η Ρωσία και η Κίνα, θα μπορούσαν ακόμα να προκαλέσουν μαζική καταστροφή στην αμερικανική ενδοχώρα, αν κατάρρευε η διεθνής δομή¹⁷³.

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ, Donald Trump, παρ' όλο που προσπάθησε αρχικά να προσεγγίσει τον Κινέζο ομόλογό του, Xi Jinping, με την επίσκεψη του στην Κίνα και με φιλικές δηλώσεις, αναγκάστηκε να υιοθετήσει μία πιο σκληρή στάση μετά την έντονη πολιτικο-οικονομική συνεργασία της Ρωσίας με την Κίνα. Συγκεκριμένα, στην παρουσίαση της νέας αμυντικής στρατηγικής των ΗΠΑ, ο Trump δήλωσε ότι η Ουάσιγκτον «πρέπει να αντιμετωπίσει την πρόκληση που θέτουν τα πυρηνικά και πυραυλικά προγράμματα της Βόρειας Κορέας, εκτοξεύοντας παράλληλα, βέλη και κατά της Κίνας και της Ρωσίας, οι οποίες δρουν εις βάρος των συμφερόντων των ΗΠΑ»¹⁷⁴.

Οι ΗΠΑ κατηγορούν τη Ρωσία για προσπάθεια αποδυνάμωσης του καθεστώτος της υπερδύναμης των ΗΠΑ και την Κίνα για την επιδίωξή της, να τις απομακρύνει από την

¹⁷³ Zbigniew Brzezinski, «Η Επιλογή. Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία», Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 45.

¹⁷⁴ Καθημερινή, 26 Νοεμβρίου 2017.

περιοχή του Ινδικού-Ειρηνικού Ωκεανού. Όπως, άλλωστε είπε χαρακτηριστικά ο Trump: «Έχουμε απέναντί μας αντίπαλες δυνάμεις, την Ρωσία και την Κίνα, που επιδιώκουν να επηρεάσουν την αμερικανική επιρροή, τις αξίες και τον πλούτο»¹⁷⁵. Συμπερασματικά, καθίσταται σαφές ότι δύο από τις μεγαλύτερες δυνάμεις παγκοσμίως προσπαθούν να σφυρηλατήσουν έναν νέο γεωπολιτικό άξονα, ο οποίος θα προσπαθήσει να μειώσει την επιρροή των ΗΠΑ και της Δύσης στην Ευρασία.

Ο απομονωτισμός που ακολουθεί ο Πρόεδρος των ΗΠΑ (Trump), στο πλαίσιο υλοποίησης του οράματός του «America First», σε συνδυασμό με την πολιτικο-οικονομική κρίση που βιώνει η ΕΕ τα τελευταία χρόνια, δημιούργησαν ένα κενό ισχύος στην παγκόσμια πολιτική σκακιέρα. Η χρονική στιγμή συμβαδίζει με τις ηγετικές βλέψεις της Ρωσίας και την οικονομική εξάπλωση της Κίνας. Ταυτόχρονα με αυτά καθίσταται σαφές ότι η ισορροπία μεταξύ των ασιατικών μεγάλων δυνάμεων παρουσιάζει μεγάλη ρευστότητα και ευκαμψία, που καθιστά απρόβλεπτες τις μελλοντικές ομαδοποιήσεις. Ο Κίσινγκερ την έχει παρομοιάσει με την ευρωπαϊκή ισορροπία των δυνάμεων κατά τον 19^ο αιώνα¹⁷⁶.

Τα οικονομικά ενδιαφέροντα, αλλά και τα ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας, σε συνδυασμό με την πορεία της Κίνας προς την ελεύθερη οικονομία, είναι προφανές ότι θα καλλιεργήσουν το απαραίτητο έδαφος για την σοβαρή εμπλοκή της στις εξελίξεις της περιοχής. Η Κίνα ήδη επενδύει στον πετρελαϊκό τομέα του Ιράν, ενώ έχει διαπραγματευθεί την αξιοποίηση ενός πεδίου γεωτρήσεων στο Ιράκ. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ενδιαφέρον της Κίνας για τις ενεργειακές εξελίξεις στην Κασπία, οδήγησε ήδη στην πολιτική εμπλοκή της με την συγκρότηση του «Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης» (SCO), στον οποίο συμμετέχει και η Ρωσία¹⁷⁷. Έτσι, οι κινήσεις της Κίνας μεταφράζονται σε «οιωνό» για τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν οι ΗΠΑ στην άσκηση επιρροής και ελέγχου των αραβικών κυβερνήσεων για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της κατά τις επόμενες δεκαετίες¹⁷⁸.

Οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν ένα παράδοξο. Από την μία πλευρά είναι η πρώτη και μοναδική υπερδύναμη και από την άλλη ασχολούνται όλο και περισσότερο με τις απειλές που προέρχονται από μια σειρά πολύ πιο αδύναμων εχθρικών παραγόντων. Το γεγονός ότι οι ΗΠΑ διαθέτουν απaráμιλλη παγκόσμια πολιτική επιρροή τις καθιστά επίκεντρο φθόνου,

¹⁷⁵ Καθημερινή, 26 Νοεμβρίου 2017.

¹⁷⁶ Henry Kissinger, *«Does America Need a Foreign Policy?»*, New York, Simon & Schuster, 2001, σελ. 173-201.

¹⁷⁷ Στον SCO, μετέχουν ακόμα τέσσερις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες και το Καζακστάν.

¹⁷⁸ Νικόλαος Ε. Χατζής, *«Το Παλάτι του Τέλους»*, Εκδόσεις Έρωδιός, 2003, σελ. 329-330.

έχθρας και από ορισμένους ακόμα και έντονου μίσους¹⁷⁹. Συνεπώς, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο σινο-ρωσικός άξονας, είναι πιθανό η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ να κινηθεί υιοθετώντας τις παρακάτω στρατηγικές επιλογές:

α. Προσέγγιση και ενδυνάμωση των δεσμών με Ιαπωνία, Νότια Κορέα, αλλά και άλλες ασιατικές χώρες.

β. Προειδοποίηση απέναντι στην Κίνα σχετικά με τις συνέπειες μίας πιθανής εισβολής στην Ταϊβάν.

γ. Προειδοποίηση απέναντι στην Κίνα και στην Ρωσία, σε περίπτωση βοήθειας του κομμουνιστικού καθεστώτος της Βόρειας Κορέας.

δ. Για τις ΗΠΑ, θα συνιστά *«casus belli»* αν οι δύο χώρες αντικαταστήσουν στις συναλλαγές τους, το δολάριο με τα εθνικά νομίσματα, αγοράζοντας π.χ. το ρωσικό πετρέλαιο με γουάν, ανταλλάξιμο σε χρυσό.

ε. Να διατηρήσει μια ισορροπία ανάμεσα στην όλο και πιο ισχυρή Κίνα, η οποία εξαρτάται μεν από τις ΗΠΑ, αλλά είναι έτοιμη να *«απογειωθεί»* ως νέα στρατιωτική δύναμη¹⁸⁰.

Φυσικά, η Ρωσία και η Κίνα εξακολουθούν να υπολείπονται σε σχέση με τις ΗΠΑ όσον αφορά την τεχνολογία, την καινοτομία και την παγκόσμια προβολή. Ωστόσο, το κενό μπορεί να κλείσει καθώς, η Κίνα πραγματοποιεί σημαντικές επενδύσεις σε ανερχόμενες τεχνολογίες, όπως η ανανεώσιμη ενέργεια, η βιοτεχνολογία και η τεχνητή νοημοσύνη. Επιπλέον, η προβολή της εξουσίας τους ανά τον πλανήτη, δεν είναι ίσως ο άμεσος στόχος τους, αντίθετα, οι δυο δυνάμεις φαίνεται να επιδιώκουν τη μέγιστη αυτονομία σε μια κοντινή *«σφαίρα επιρροής»* που περιλαμβάνει την Ανατολική Ευρώπη και τμήματα της Μέσης Ανατολής και της Ασίας.

Κατά συνέπεια, η προσέγγιση της Ρωσίας και της Κίνας δεν αφήνει αδιάφορους ούτε τις ΗΠΑ, αλλά ούτε και τη Διεθνή Κοινότητα. Η πιθανή ανάδειξη μιας νέας υπερδύναμης, της Κίνας, θα δώσει ιδιαίτερη γεωπολιτική βαρύτητα στο χώρο της Ασίας και η ταυτόχρονη συνεργασία της με τη Ρωσία θα ενδυναμώσει και θα τονίσει τη σημασία ολόκληρης της Ευρασίας. Η εξέλιξη μιας τέτοιας συμμαχίας είναι φανερό ότι θα κριθεί από τη δυνατότητα των ΗΠΑ, της μοναδικής σύγχρονης υπερδύναμης, να την διαχειριστεί. Η

¹⁷⁹ Zbigniew Brzezinski, *«Η Επιλογή. Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία»*, Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 20-21.

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 158.

εγκαθίδρυση μιας νέας ισορροπίας δυνάμεων και μίας νέας μορφής πολυπολικής πραγματικότητας, θα σημάνει το τέλος της αμερικανικής ηγεμονίας και θα αναδείξει νέους παίκτες στην παγκόσμια σκακιέρα.

Συμπερασματικά για τις ΗΠΑ, η ευρασιατική γεωστρατηγική περιλαμβάνει την σχεδιασμένη διαχείριση των δυναμικών από γεωστρατηγική άποψη κρατών και τον προσεκτικό χειρισμό των καταλυτικών από γεωπολιτική άποψη κρατών, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στο διπλό συμφέρον των ΗΠΑ. Να παραμείνει βραχυπρόθεσμα η μοναδική παγκόσμια υπερδύναμη και να μετασχηματίσει μακροπρόθεσμα αυτή τη θέση της σε όλο και πιο θεσμοποιημένη παγκόσμια συνεργασία. Και για να το εκφράσουμε με μια ορολογία που θυμίζει την πολύ πιο βίαιη εποχή των παλιών αυτοκρατοριών, οι τρεις επιταγές της αυτοκρατορικής γεωστρατηγικής είναι να εμποδίσει την συνεργασία των υποτελών και να διατηρήσει την κατάσταση εξάρτησή τους σε θέματα ασφαλείας, να παραμείνουν οι «φόρου υποτελείς» υποχωρητικοί και προστατευμένοι και να εμποδίσει τους «βαρβάρους» να ενωθούν μεταξύ τους¹⁸¹.

2. Οι Σχέσεις ΗΠΑ – Ρωσίας – Κίνας

Οι σχέσεις των ΗΠΑ τόσο με την Κίνα όσο και με τη Ρωσία έχουν γίνει ολοένα και πιο «φορτισμένες». Οι πιθανότητες μιας σύγκρουσης μεταξύ των ΗΠΑ και της αυξανόμενης Κίνας, γίνονται όλο και πιο εμφανή κάθε χρόνο. Οι Αμερικανο-ρωσικές σχέσεις, εν τω μεταξύ, έχουν υποφέρει πολύ από την κρίση της Ουκρανίας, βυθίζοντάς τους στο χαμηλότερο επίπεδό τους από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η πιθανότητα μιας αντι-δυτικής συμμαχίας Κίνας-Ρωσίας επανεμφανίστηκε σαν μια νέα επείγουσα ανάγκη.

Ο Χ. Παπασωτηρίου αναφέρει ότι, «από την σκοπιά των μεγάλων δυνάμεων η προώθηση διεθνών θεσμών και ιδεολογιών ευνοϊκών για την εμπέδωση της επιρροής και της ισχύος τους αποτελεί συνήθως κεντρικό στοιχείο της μακροσκοπικής υψηλής τους στρατηγικής¹⁸²». Σύμφωνα με τον ανωτέρω καθηγητή, οι αρχέτυπες στρατηγικές είναι τέσσερις:

1. Στρατηγική της Στρατιωτικής Ανάσχεσης – Επέκτασης
2. Στρατηγική των Συμμαχιών
3. Στρατηγική των Εξισορροπήσεων
4. Στρατηγική του Κατευνασμού

¹⁸¹ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 78.

¹⁸² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «*Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ. 15.

Από τη μία, υπάρχει η άποψη ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δικαιολογεί τον σημαντικό περιορισμό των παγκόσμιων δεσμεύσεων των ΗΠΑ, ανεξάρτητα από τις συνέπειες που θα είχε στην παγκόσμια θέση της Αμερικής. Από την άλλη, υπάρχει η αντίληψη ότι ήρθε η ώρα για γνήσιο διεθνές πολυμερές σύστημα, στο οποίο οι ΗΠΑ θα έπρεπε να παραχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους¹⁸³. Έτσι μια ανήσυχη Αμερική που κατακυλάει από το φάντασμα της δικής ασφάλειας, μπορεί να βρεθεί απομονωμένη μέσα σε ένα εχθρικό κόσμο¹⁸⁴.

Από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα, οι συγκρούσεις στην περιοχή της Ευρασίας αποτελούν την κυριότερη πηγή ανησυχίας για την διεθνή ασφάλεια. Πρόκειται για μια περιοχή η οποία συγκεντρώνει περισσότερο από το μισό του παγκόσμιου πληθυσμού (συμπεριλαμβανομένων των δύο πιο πυκνοκατοικημένων περιοχών της υφελίου) και περίπου τα ¾ των φτωχών του κόσμου, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και έναν από τους κυριότερους συντελεστές της παγκόσμιας δημογραφικής έκρηξης και τη μεγαλύτερη πηγή διεθνών μεταναστευτικών ρευμάτων, τα οποία προκαλούνται σε αυξανόμενο βαθμό από τις πολεμικές εντάσεις¹⁸⁵.

Στην εποχή μας συντελείται μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές στο κόσμο, η οποία αυξάνει τον κίνδυνο σοβαρών συγκρούσεων. Η Ρωσία και η Κίνα έχουν κάνει μεγάλες προσπάθειες για την αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό των δυνάμεών τους, διαταράσσοντας συγχρόνως τον διατλαντικό συνασπισμό. Σε αυξανόμενο βαθμό, οι κυρίαρχες εθνικές ελίτ αναγνωρίζουν ότι άλλοι παράγοντες και όχι το έδαφος είναι πιο κρίσιμοι για τον καθορισμό της διεθνούς θέσης ενός κράτους ή για το βαθμό της διεθνούς επιρροής του. Η οικονομική ευρωστία και η έκφραση στο πεδίο των τεχνολογικών νεωτερισμών μπορεί να είναι βασικά κριτήρια δύναμης¹⁸⁶.

Οι ΗΠΑ κατηγορούν ταυτόχρονα τις «ενέργειες μιας αναζωπυρωμένης Ρωσίας στην Ανατολική Ευρώπη και μιας πιο δυναμικής Κίνας στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας, χρησιμοποιώντας παράλληλα σκληρή και μαλακή δύναμη για την επίτευξη των πολιτικών τους στόχων». Η Δύση κινδυνεύει να κάνει το λάθος να μην λάβει σοβαρά υπόψη της, την αντι-δυτική, αντι-αμερικανική συμμαχία που σχηματίζεται τώρα μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου. Σε διάσκεψη στη Σιγκαπούρη τον Ιούνιο του 2018, ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, Τζιμ Μάτις,

¹⁸³ Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 71.

¹⁸⁴ Zbigniew Brzezinski, «Η Επιλογή, Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία», Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 21.

¹⁸⁵ Στο ίδιο, σελ. 87.

¹⁸⁶ Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 74.

μίλησε για μια «φυσική μη σύγκλιση ενδιαφέροντος μεταξύ Ρωσίας και Κίνας και την υφιστάμενη πεποίθησή του ότι και οι δύο χώρες, έχουν περισσότερα κοινά με την Αμερική από ότι μεταξύ τους».

Συγχρόνως η σημερινή εμπορική πολιτική που εφαρμόζεται από τις ΗΠΑ, εξ ονόματος του Προέδρου Ντόναλντ Τραμπ, με τους δασμούς που επιβάλλει στη Κίνα και τις κυρώσεις στη Ρωσία κατάφερε αυτό που μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν μάλλον απίθανο, να γίνει ο «κοινός εχθρός» ο οποίος έφερε πιο κοντά την Μόσχα με το Πεκίνο.

Είναι δεδομένο ότι η περηφάνια της Ρωσίας υπέστη πλήγμα με την προφανή αντιστροφή του ρόλου (από την πρώην Σοβιετική Ένωση ως «μεγάλο αδελφό», στη Ρωσία ως «μικρό αδερφό») σήμερα. Αλλά η Κίνα έχει φροντίσει να σώσει την περηφάνια της Μόσχας, μιλώντας για τους δύο τους, ως ισότιμους εταίρους και προσφέροντας σε πολλούς από τους εμπιστευτικούς συμβούλους και συνεργάτες του Προέδρου Πούτιν κερδοφόρες συμβάσεις.

Χάρη λοιπόν στην συνεχιζόμενη άνοδο και την πιθανή φιλοδοξία της να υποκαταστήσει τις ΗΠΑ, η Κίνα είναι μια πολύ μεγαλύτερη μακροπρόθεσμη πρόκληση για την Αμερική από ότι η Ρωσία¹⁸⁷. Η Κίνα όπως όλοι οι προηγούμενοι δυνητικοί ηγεμόνες, θα έχει έντονη προδιάθεση να εξελιχθεί σε πραγματικό ηγεμόνα και όλοι οι αντίπαλοί της, συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ, θα προσπαθήσουν να περικυκλώσουν την Κίνα για να την εμποδίσουν να επεκταθεί¹⁸⁸. Η Κίνα ταυτόχρονα αξιοποιεί την οικονομική της δύναμη για να αυξήσει τις αμυντικές δαπάνες ως θεμέλιο της παγκόσμιας αναπτυσσόμενης στρατηγικής εξουσίας.

Η ανάδυση της Κίνας σε σημαντική δύναμη θέτει άμεσα ένα γεωστρατηγικό ζήτημα κρίσιμης σημασίας. Η ελκυστικότερη έκβαση θα ήταν να περιλάβουμε την εκδημοκρατισμένη Κίνα με ελεύθερη αγορά σε ένα ευρύτερο ασιατικό περιφερειακό πλαίσιο συνεργασίας. Όμως, αν υποθέσουμε ότι η Κίνα δεν εκδημοκρατίζεται, αλλά η οικονομική και στρατιωτική ισχύ της συνεχίζουν να αυξάνονται. Μπορεί να αναδυθεί μια «Μεγάλη Κίνα», όποιες και εάν είναι οι επιθυμίες και οι υπολογισμοί των γειτόνων και οποιαδήποτε προσπάθεια να εμποδιστεί μια τέτοια εξέλιξη θα συνεπαγόταν εντεινόμενη σύγκρουση με την Κίνα. Μια τέτοια σύγκρουση θα δημιουργούσε εντάσεις στις αμερικανο-ιαπωνικές

¹⁸⁷ Γι' αυτό άλλωστε ο Χένρι Κίσινγκερ (ο αρχιτέκτονας της συμφιλίωσης των ΗΠΑ με την Κίνα το 1972) έχει προτείνει να ακολουθηθεί μια «αντίστροφη στρατηγική Νίξον-Κίνας» επιδιώκοντας να γίνει φίλος με τη Μόσχα και να απομονώσει το Πεκίνο.

¹⁸⁸ John J. Mearsheimer, «*Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*», [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 770.

σχέσεις, γιατί κάθε άλλο παρά είναι σίγουρο ότι η Ιαπωνία θα ήθελε να ακολουθήσει τις ΗΠΑ στην ανάσχεση της Κίνας¹⁸⁹. Με άλλα λόγια, ο τρόπος με τον οποίο οι ΗΠΑ θα διαχειριστούν την σχέση τους με την Κίνα, θα έχει αναπόφευκτα άμεσες συνέπειες στη σταθερότητα της αμερικανο-ιαπωνο-κορεατικής τριγωνικής σχέσης ασφαλείας.

Η Ρωσία με την σειρά της, στην παρούσα χρονική περίοδο, δεν μπορεί να ανταγωνιστεί οικονομικά τις ΗΠΑ, αλλά η αντίθεση ανάμεσα στην ρωσική φτώχεια και τον αμερικανικό πλούτο μπορεί να μετατραπεί στην κατηγορία ότι οι ΗΠΑ, σε αντίθεση με την Ρωσία, είναι πολιτισμικά κενές, υλιστικά αρπακτικές και στερημένες από κάθε πνευματικότητα. Άλλωστε υπάρχει και ένας εσωτερικός, ιδιοτελής λόγος για τις επιφυλάξεις της πολιτικής ελίτ της Μόσχας απέναντι στην καθοδηγούμενη παγκοσμιοποίηση από τις ΗΠΑ. Αυτή η ελίτ εκφράζει εκ παραδόσεως την ισχυρή προτίμηση της, στις εξαιρετικά συγκεντρωτικές κυβερνήσεις. Αλλά και η θεώρηση του κόσμου από την επίσημη Κίνα αντανακλά ισχυρές δόσεις πολιτισμικής εχθρότητας απέναντι στην υποστηριζόμενη από τις ΗΠΑ παγκοσμιοποίηση. Με τον σκοπό αυτό, η πρόταση ότι η παγκοσμιοποίηση είναι εγγενώς αντιδημοκρατική, επειδή ευνοεί τους ισχυρούς, ενισχύει με βολικό τρόπο την υπεράσπιση της πολυπολικότητας από την Κίνα¹⁹⁰. Παραδόξως όμως, αυτό που μπορεί να βλάψει την παγκόσμια οικονομική κυριαρχία των ΗΠΑ δεν είναι η απόρριψή της από την Κίνα, αλλά ο ενστερνισμός της.

Ο πόλεμος είναι πιθανότερος στον πολυπολιτισμό από ότι στον διπολιτισμό για τρεις λόγους¹⁹¹:

1. Υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για πόλεμο, επειδή σε ένα πολυπολικό σύστημα υπάρχουν περισσότερες δυνητικές συγκρουσιακές δυάδες.
2. Οι ανισοροπίες ισχύος είναι περισσότερο συνηθισμένες σε ένα πολυπολικό κόσμο και έτσι οι μεγάλες δυνάμεις είναι πιο πιθανό να έχουν την ικανότητα να κερδίσουν ένα πόλεμο.
3. Η πιθανότητα λανθασμένου υπολογισμού είναι μεγαλύτερη στον πολυπολιτισμό.

Δεδομένης της τρέχουσας κατάστασης, για πιθανή συνεννόηση με τη Ρωσία, θα είναι σχεδόν αδύνατο για τον πρόεδρο των ΗΠΑ, να επιδιώξει επιτυχώς μια τέτοια στρατηγική. Θα μπορούσε τουλάχιστον να μην δημιουργήσει ρήξη στις σχέσεις με τη

¹⁸⁹ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 101.

¹⁹⁰ Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή, Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 261-262.

¹⁹¹ John J. Mearsheimer, «*Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*», [μτφ. Κ. Κολιόπουλος], Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2006, σελ. 660.

Ρωσία, κάτι που ο Τραμπ δεν φαίνεται να δέχεται, αφού αρνείται να αναγνωρίσει πόσο σοβαρή είναι η απειλή της συσπειρωθείσας σινο-ρωσικής συμμαχίας για τα συμφέροντα των ΗΠΑ και την τρέχουσα παγκόσμια τάξη.

3. Το «Σκαληνό Τρίγωνο» ΗΠΑ - Κίνα - Ρωσία¹⁹²

Εκτιμάται ότι δύο είναι οι παράγοντες που θα αναγκάσουν την Κίνα να αλλάξει τη στρατηγική της και συγκεκριμένα, η αμερικανική εξισορρόπηση στην Ασία και η στάση των γειτονικών χωρών στην άνοδο της Κίνας. Αυτοί οι δύο παράγοντες είναι στενά συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Στον ενδεχόμενο ανταγωνισμό μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, οι ΗΠΑ έχουν ένα ξεχωριστό πλεονέκτημα, έχοντας αρκετούς συμμάχους, συμπεριλαμβανομένου και της περιοχής της Ασίας, ενώ η Κίνα στερείται ακόμη και ενός συμμάχου με την πλήρη και ουσιαστική έννοια του όρου.

Στον αναδύομενο στρατηγικό ανταγωνισμό μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, οι φίλοι θα είναι ιδιαίτερα σημαντικοί. Αυτός ο ανταγωνισμός, δεν θα είναι μια επανάληψη του Ψυχρού Πολέμου, ο οποίος ήταν ένας αγώνας για παγκόσμια ηγεμονία με στρατιωτικές συσσωρεύσεις, αντιπροσώπους πολέμων, ιδεολογικές συγκρούσεις και αυστηρά περιορισμένους οικονομικούς και πολιτιστικούς δεσμούς. Οι ΗΠΑ και η Κίνα, αντίθετα, θα συμμετάσχουν σε ένα συνδυασμό ανταγωνισμού και συνεργασίας σε αρκετούς τομείς. Θα ανταγωνιστούν σε πολιτικές και στρατιωτικές σφαίρες, αλλά ο ανταγωνισμός τους θα είναι πιθανό να είναι περιφερειακός παρά παγκόσμιας φύσης. Εν τω μεταξύ, ΗΠΑ και Κίνα, θα συνεχίσουν να αναζητούν την μεταξύ τους οικονομική συνεργασία, να απολαμβάνουν ισχυρές πολιτιστικές σχέσεις και συνεπώς να αποφύγουν έτσι μια γενική ιδεολογική διαμάχη. Με άλλα λόγια η διπολικότητα δεν θα σημαίνει αυτόματα και ένα νέο ψυχρό πόλεμο.

Έτσι αν η αμερικανική-σοβιετική αντιπαράθεση ήταν σαν ένας αγώνας πυγμαχίας, με την βία ως κοινό χαρακτηριστικό, ο ανταγωνισμός ΗΠΑ-Κίνας θα είναι, περισσότερο σαν έναν αγώνα ποδοσφαίρου, όπου η βία δεν θα είναι η κύρια μορφή ανταγωνισμού. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας θα είναι κυρίως ένας ομαδικός ανταγωνισμός στον οποίο ο στόχος θα είναι να κερδίσουν την υποστήριξη άλλων χωρών. Η Κίνα θα πρέπει να κερδίσει φίλους για να εξασφαλίσει πολιτική υποστήριξη για την άνοδό της. Αυτό, με τη σειρά του, θα απαιτήσει από την Κίνα να σχηματίσει συμμαχίες και μάλιστα να εξετάσει το

¹⁹² IISS The International Institute for Strategic Studies <http://www.iiss.org/terms-and-conditions>, Samuel Charap, John Drennan and Pierre Noël, (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

ενδεχόμενο παροχής εγγυήσεων ασφάλειας για μικρές και μεσαίες χώρες. Υπό αυτές τις συνθήκες, η Κίνα δεν έχει καλύτερη στρατηγική επιλογή από τη συμμαχία με τη Ρωσία.

Στον αντίποδα αν οι ΗΠΑ επιτρέψουν στη Ρωσία να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ, τα ευρωπαϊκά μέλη της Συμμαχίας δεν θα έχουν πλέον εμπιστοσύνη στην αξιοπιστία της εγγύησης ασφάλειας των ΗΠΑ. Ομοίως, αν οι ΗΠΑ επρόκειτο να αποδεχθούν την Κίνα ως σύμμαχο, τότε οι «παραδοσιακοί» σύμμαχοι των ΗΠΑ στην Ασία, δεν θα πίστευαν πια ότι οι ΗΠΑ θα τους προστατεύσουν. Τόσο το ΝΑΤΟ όσο και το αμερικανικό σύστημα συμμαχιών στην Ασία θα κατάρρεε.

Είναι γνωστό ότι οι φιλίες βασίζονται κυρίως σε συναισθηματικούς δεσμούς, ενώ οι συμμαχίες βασίζονται σε πρωτίστως σε συμφέροντα. Έτσι εάν τα μέλη μιας συμμαχίας μοιράζονται σημαντικά αμοιβαία συμφέροντα ασφάλειας, τότε θα είναι αξιόπιστοι σύμμαχοι, ανεξάρτητα από τις διαφωνίες σε άλλα ζητήματα ή στα γενικά συναισθήματά τους, ο ένας προς τον άλλον. Έτσι εάν η Κίνα και η Ρωσία έχουν ως σκοπό να επιδιώξουν μια αντι-αμερικανική συμμαχία, θα κινδύνευαν την εμφάνιση ενός νέου ψυχρού πολέμου και την απώλεια πολλών ωφελημάτων που τους παρέχει η διμερής τους σχέση.

Το χειρότερο σενάριο, θα ήταν η εμφάνιση ενός νέου ψυχρού πολέμου για το οποίο η Κίνα δεν είναι ακόμα προετοιμασμένη. Σε ένα τέτοιο σενάριο, η βοήθεια που θα μπορούσε να αναμένει η Κίνα από τη Ρωσία μάλλον δεν θα ταιριάζει με τον αυξημένο κίνδυνο τον οποίο η Κίνα θα έπαιρνε με το να προκαλέσει τις ΗΠΑ τόσο άμεσα. Σημαντική μερίδα των ηγετών της Κίνας πιστεύουν ότι ο χρόνος είναι με το μέρος τους. Μια βιαστική και άσχημη συμμαχία με έναν σύμμαχο που αντιμετωπίζει τεράστια δικά του προβλήματα (Ρωσία), θα μπορούσε να απωλέσει πλεονεκτήματα, με ελάχιστα κέρδη σε αντάλλαγμα.

Ο Χένρι Κίσινγκερ έχει συχνά υποστηρίξει, ότι σε μια ομάδα τριών μεγάλων δυνάμεων και στο πλαίσιο του τριγώνου ΗΠΑ – Κίνας – Ρωσίας, η καλύτερη κατάσταση είναι να απολαμβάνουν στενότερες σχέσεις και με τις δύο άλλες από ότι να απολαμβάνουν η μια την άλλη. Οι ΗΠΑ απολάμβαναν αυτό το πλεονέκτημα κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του Ψυχρού Πολέμου και για μεγάλο μέρος της εποχής μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά όπως φαίνεται αυτή η εποχή έχει περάσει.

4. Η Επέκταση της Σινο – Ρωσικής «Συμμαχίας» και οι ΗΠΑ

Το ερώτημα το οποίο «γεννάται» είναι εάν θα μπορούσε μια «συμμαχία» μεταξύ Ρωσίας και Κίνας να επεκταθεί και σε άλλα κράτη. Η πιθανότερη χώρα που μπορεί να συμμετάσχει άμεσα στην Σινο-ρωσική συνεργασία είναι το Ιράν, ένα κράτος με βαθιά

εχθρότητα προς τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της, συμπεριλαμβανομένου του Ισραήλ και της Σαουδικής Αραβίας. Το Ιράν έχει έντονη επιθυμία να «ξαναγράψει τους κανόνες» της σημερινής παγκόσμιας τάξης.

Καθώς η κινεζική πρωτοβουλία «Μια Ζώνη - Ένας Δρόμος» διαρκώς αναπτύσσεται, οι κινεζικές επενδύσεις στο Ιράν άρχισαν να αυξάνονται. Παρόλο που το Ιράν και η Ρωσία έχουν τις διαφορές τους, τα συμφέροντα τους αναφορικά με την ασφάλεια το τελευταίο διάστημα ταυτίζονται. Το Ιράν ήδη έχει εκδηλώσει την διάθεση να προστεθεί στην «παρέα» των δυο δυνάμεων, δείχνοντας θετική στάση σε κάθε προσπάθεια μετατόπισης των παγκόσμιων αγορών ενέργειας από το δολάριο. Υπό τις παρούσες πολιτικο – οικονομικές συνθήκες, το Ιράν έχει κάθε λόγο να ενισχύσει τους στρατηγικούς δεσμούς του με την Κίνα και τη Ρωσία, πολύ δε περισσότερο αφού έχει την δυνατότητα να προσελκύσει νέους παγκόσμιους επενδυτές.

Το Ιράν δεν είναι ο μόνος όμως υποψήφιος που θα μπορούσε να ενταχθεί στη Σινο - ρωσική συμμαχία. Η πρωτοβουλία της Κίνας «Μια Ζώνη - Ένας Δρόμος» είναι μια «επιδέξια παγίδα», που εν μέρει αποσκοπεί να παρασύρει αρκετές χώρες. Μεταξύ αυτών είναι η Τουρκία, το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές, η Ταϊλάνδη, η Σρι Λάνκα και η Μιανμάρ. Όλα αυτά τα κράτη, ενδεχομένως, θα μπορούσαν να ενταχθούν στον σινο-ρωσικό «συνασπισμό». Είναι όμως αμφίβολο το κατά πόσον τα κράτη αυτά θα το κάνουν.

Η Τουρκία, παρόλο που είναι μέλος του ΝΑΤΟ, δείχνει να συνεργάζεται στενότερα με τη Ρωσία¹⁹³ και εξαρτάται όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό από τον ρωσικό ενεργειακό εφοδιασμό. Ωστόσο όμως, η Τουρκία θα δυσκολευτεί αρκετά να εγκαταλείψει τις υποχρώσεις της έναντι του ΝΑΤΟ και ενδεχομένως θα παίξει ένα «παιχνίδι» συνομιλιών - συναλλαγών μεταξύ Μόσχας και Ουάσιγκτον.

Στην ασιατική ήπειρο, το Πακιστάν βρίσκεται κοντά στην Κίνα εδώ και δεκαετίες, διατηρώντας όμως παράλληλα και μια «ιδιαίτερη» σχέση σε ζητήματα ασφαλείας με τις ΗΠΑ αλλά και αρκετά πολύπλοκους δεσμούς με το Ιράν. Η Μιανμάρ έχει μια ιδιαίτερη ιστορία με την Κίνα, ενώ η Ταϊλάνδη είναι σύμμαχος των ΗΠΑ. Επιπλέον είναι καλύτερο για το συμφέρον τόσο του Μπαγκλαντές όσο και της Σρι Λάνκα, να μην έρχονται σε σύγκρουση με τον κοντινό γείτονά τους, την Ινδία, πλησιάζοντας πολύ κοντά την Κίνα. Οι Φιλιππίνες και η Ταϊλάνδη με την σειρά τους, προσπαθούν να ισορροπήσουν ανάμεσα στην Κίνα και στις ΗΠΑ.

¹⁹³ Όσον αφορά τα στρατιωτικά εξοπλιστικά της προγράμματα.

Από την άλλη πλευρά, οι ΗΠΑ επιδιώκουν να ενισχύσουν τις σχέσεις τους αναφορικά με την ασφάλεια, με την Ινδία και το Βιετνάμ, βρίσκοντας πιθανούς συνεργάτες εναντίον της Μόσχας και του Πεκίνου, στην Πολωνία και την Ιαπωνία αντίστοιχα και προσδοκώντας στην προοπτική ενός Ηνωμένου Βασιλείου μετά το Brexit, που θα είναι πιο εξαρτημένο από ποτέ από τις ΗΠΑ.

Στο μεταξύ η «νέα οικονομική πολιτική» του Προέδρου Τράμπ, έχει ήδη δημιουργήσει μεγάλες διαφορές μεταξύ των ΗΠΑ και την Ευρώπης, τόσο στο εμπόριο, όσο και στη δράση για το κλίμα. Δυνητικά, το πιο επικίνδυνο σενάριο θα ήταν η δημιουργία ενός μεγάλου συνασπισμού μεταξύ της Ρωσίας, της Κίνας και του Ιράν, ένας «αντιηγεμονικός» συνασπισμός, στον οποίο δεν θα τους ένωνε μόνο η ιδεολογία, αλλά ίσως συμπληρωματικά και τα «αντιαμερικανικά» αισθήματα.

Το αποτέλεσμα αυτών όλων αυτών των μεταβλητών παραγόντων είναι ότι η πολυ-πολικότητα, η οποία πιθανότατα να είναι το θεμελιώδες χαρακτηριστικό του μέλλοντος. Αλλά θα είναι πολύ μειωμένη σε σύγκριση με την διπολικότητα της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου. Αν και όλα τα κράτη μπορεί να κλίνουν προς την μία ή την άλλη κατεύθυνση, πιθανώς να διατηρήσουν επαφές και με τα δυο «μπλοκ» αλλά και μεταξύ τους συγχρόνως.

Σε κάθε περίπτωση, το πιθανό τέλος της αμερικανικής ηγεμονίας δεν θα συμπεριλάβει την αποκατάσταση του πολυπολισμού ανάμεσα στις γνωστές μεγάλες δυνάμεις που κυριαρχούσαν στην διεθνή σκηνή τους δύο τελευταίους αιώνες. Ούτε θα δώσει τη θέση του σε κανένα νέο ηγεμόνα, οποίος θα αντικαταστήσει τις ΗΠΑ αποκτώντας παρόμοια πολιτική, στρατιωτική, οικονομική, τεχνολογική και κοινωνικό-πολιτισμική παγκόσμια υπεροχή. Οι γνωστές δυνάμεις του προηγούμενου αιώνα είναι πολύ κουρασμένες ή πολύ αδύναμες πλέον για να αναλάβουν τον ρόλο που παίζουν οι ΗΠΑ σήμερα¹⁹⁴.

Οι παραδοσιακά μεγάλες δυνάμεις, θα πρέπει να δουλέψουν πολύ πιο σκληρά για να κερδίσουν ως συμμάχους τις χώρες που βρίσκονται σε ταλάντευση και αυτές είναι διάσπαρτες σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι υφιστάμενοι θεσμοί της παγκόσμιας διακυβέρνησης, είτε θα αρχίσουν να εξασθενούν, είτε θα συρρικνωθούν, καθώς οι ανταγωνιστικοί θεσμοί με τις διαφορετικές προσεγγίσεις που θα σχηματίζονται θα κερδίζουν συνεχώς έδαφος.

¹⁹⁴ Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή. Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις Λιβάνη, 1998, σελ. 29.

Για τις ΗΠΑ, αυτή η νέα και μπερδεμένη γεωπολιτική κατάσταση αποτελεί πρόκληση. Θα πρέπει να αναλογιστούμε, ότι πιθανόν να ήρθε η ώρα για διεθνείς πολυμερείς σχέσεις, χάριν των οποίων οι ΗΠΑ θα έπρεπε να παραχωρήσουν μέρους τις κυριαρχίας τους. Έτσι στην πορεία των επόμενων δεκαετιών, θα μπορούσε να εμφανιστεί μια λειτουργική δομή παγκόσμιας συνεργασίας, που θα βασιζόταν στις γεωπολιτικές πραγματικότητες και θα φορέσει βαθμιαία τον μανδύα του τωρινού «αντιβασιλέα» του κόσμου, που για την ώρα επωμίζεται το φορτίο της ευθύνης για παγκόσμια σταθερότητα και ειρήνη. Η γεωστρατηγική επιτυχία σε αυτή την υπόθεση θα αντιπροσώπευε την κατάλληλη κληρονομιά του ρόλου των ΗΠΑ ως της πρώτης, μοναδικής και τελευταίας παγκόσμιας υπερδύναμης¹⁹⁵.

Εν κατακλείδι αν το μέλλον βαδίζει πράγματι σε ένα πολυ-πολικό σύστημα, οι ΗΠΑ πιθανώς να μην είναι προετοιμασμένες γι' αυτό. Συνεπώς οι ΗΠΑ θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν την στρατηγική τους. Σε έναν κόσμο στον οποίο πολλές δυνάμεις δεν δεσμεύονται και έχουν μεγάλο βαθμό ελευθερίας, τα «εργαλεία», όπως οι στρατιωτικές επεμβάσεις, οι μονομερείς κυρώσεις και οι κυρώσεις στο εμπόριο (με υπερβολικούς δασμούς), θα οδηγήσουν πιθανότατα σε «μειωμένες αποδόσεις» σε σχέση με τη σύναψη συμμαχιών. Σε αντίθεση, η παροχή οικονομικών κινήτρων και η δυνατότητα των ΗΠΑ να καταστούν ικανές να πείσουν και πάλι ότι εξακολουθούν να είναι υπερδύναμη, αφού πρώτα επιλύσουν την εσωτερική τους πόλωση, μπορεί να αποδειχθούν ότι είναι οι πιο έξυπνες και οι πιο αποτελεσματικές επιλογές.

5. Ο Εμπορικο-Οικονομικός Πόλεμος ΗΠΑ – Κίνας και η Στάση της Ρωσίας

Ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ κήρυξε στις 06 Ιουλίου 2018 και επίσημα έναν «εμπορικό πόλεμο», επιβάλλοντας δασμούς στις εισαγωγές των κινεζικών προϊόντων. Η απάντηση του Πεκίνου ήρθε άμεσα, με τους δικούς του δασμούς¹⁹⁶, κατηγορώντας ευθέως την Ουάσιγκτον για τον μεγαλύτερο εμπορικό πόλεμο που υπήρξε ποτέ μεταξύ τους, καταθέτοντας ταυτόχρονα στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) προσφυγή κατά των ΗΠΑ, για την επιβολή δασμών στις εισαγωγές. Το αποτέλεσμα είναι ΗΠΑ και η Κίνα, οι δύο μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, κλιμακώνοντας τη σύγκρουσή τους, έχουν επιβάλει η μία στις εξαγωγές της άλλης δασμούς σε προϊόντα ύψους 34 δισεκ. δολαρίων.

¹⁹⁵ Zbigniew Brzezinski, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 370-371.

¹⁹⁶ Οι δασμοί τέθηκαν σε ισχύ στις 12:01 ώρα Πεκίνου (07:01 ώρα Ελλάδος) την 06 Ιουλίου 2018, σύμφωνα με την υπηρεσία τελωνείων που επικαλείται το κινεζικό πρακτορείο Xinhua.

Το κινεζικό υπουργείο Εμπορίου κατηγόρησε τις ΗΠΑ ότι «πυροδότησαν τον μεγαλύτερο εμπορικό πόλεμο στην οικονομική ιστορία», προειδοποιώντας ότι μπορεί να προκαλέσει «αναταράξεις στις παγκόσμιες αγορές». Αντιμέτωπη με μια αμερικανική κυβέρνηση, «που ακολουθεί μια τυπική πολιτική εμπορικού εκφοβισμού και τρομοκρατίας, η Κίνα δεν είχε άλλη επιλογή από το να προχωρήσει σε αντεπίθεση για να προστατεύσει τα βασικά, εθνικά της συμφέροντα και τα συμφέροντα του λαού της». Ένας εμπορικός πόλεμος είναι το τελευταίο πράγμα όμως που επιδιώκει η Κίνα. Ανώτατοι κινέζοι αξιωματούχοι έχουν δηλώσει επανειλημμένα, ότι κανείς δεν θα κερδίσει από έναν εμπορικό πόλεμο.

Στον αντίποδα η Ρωσία προχώρησε με διάταγμα, με το οποίο επέβαλε πρόσθετους δασμούς σε αμερικανικά προϊόντα¹⁹⁷. Το βήμα αυτό έρχεται ως απάντηση, στην επιβολή δασμών από πλευράς ΗΠΑ στην εισαγωγή χάλυβα και αλουμινίου και αναμένεται να επηρεάσει προϊόντα, ανάλογα με εκείνα που παράγονται στη Ρωσία. Το ποσό των πρόσθετων τελών κυμαίνεται από 25% έως 40%. Πρόσθετοι δασμοί επιβλήθηκαν επίσης στις εισαγωγές οπτικών ινών, εξοπλισμών για έργα οδοποιίας, εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και σε εξοπλισμό για επεξεργασία μετάλλων και γεωτρήσεων.

Ο «εμπορικός πόλεμος» ΗΠΑ - Κίνας, ενδέχεται όμως να επηρεάσει έμμεσα την Ρωσία και η επίδραση αυτή δεν θα είναι σημαντική, αναμφισβήτητα όμως θα επηρεάσει τους παγκόσμιους ρυθμούς της οικονομικής ανάπτυξης και έμμεσα φυσικά θα επηρεάσει όλες σχεδόν τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης ενδεχομένως και της Ρωσίας, αλλά η Μόσχα σε μικρότερο βαθμό εξαρτάται αυτή τη στιγμή από τους εξωγενείς παράγοντες. Η Ρωσία όμως είναι σίγουρο ότι θα «υπερασπισθεί τα συμφέροντά της», μετά τους δασμούς που επέβαλαν στο μεταξύ τους εμπόριο οι ΗΠΑ και η Κίνα. Κατά συνέπεια η Ρωσία πήρε και θα πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να προστατεύσει τα δικά της συμφέροντα. Ακόμα περισσότερο καθώς τα μέτρα αυτά προβλέπονται από τους κανόνες και τα πρότυπα του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.

Καθώς όμως η «οικονομική δύναμη» απομακρύνεται από τη Δύση προς την Ασία, η ικανότητα της Δύσης να επηρεάζει τα γεγονότα συνεχώς θα μειώνεται. Η απειλή ενός οικονομικού πολέμου μεταξύ των ΗΠΑ και του συνασπισμού της Ρωσίας και της Κίνας έρχεται στο προσκήνιο υποδεικνύοντας ως αίτιο την μετατόπιση της παγκόσμιας οικονομικής δύναμης από τη Δύση προς την Ανατολή¹⁹⁸.

¹⁹⁷ Το διάταγμα υπέγραψε ο πρωθυπουργός της χώρας Ντμίτρι Μεντβέντεφ.

¹⁹⁸ Θουκυδίδης «Δίλημμα Ασφαλείας».

Με την σειρά της η κυβέρνηση των ΗΠΑ, κάνει τα πάντα ώστε να δημιουργηθεί ένα «νέο παγκόσμιο νόμισμα», με αποτέλεσμα όλο και περισσότερες χώρες να τις εξετάζουν συναλλαγές τους σε εθνικά νομίσματα. Το δολάριο θα χάσει την ισχύ του, εάν οι ΗΠΑ συνεχίσουν να το χρησιμοποιούν ως μέσο πίεσης. Παράλληλα, οι χώρες του BRICS¹⁹⁹, στις οποίες φαίνεται να ενδιαφέρεται να ενταχθεί και η Τουρκία, συζητούν το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός νέου νομίσματος που θα εξυπηρετεί τις πληρωμές μεταξύ των προαναφερθέντων χωρών. Μάλιστα, ένα ενιαίο νόμισμα για τις χώρες του BRICS θα έχει καλές προοπτικές, καθώς το αναφερόμενο «μπλοκ», έχει τον μισό παγκόσμιο πληθυσμό, το 30% της παγκόσμιας βιομηχανίας και το 40% της παγκόσμιας γεωργίας.

Η διαδικασία δημιουργίας ενός εναλλακτικού παγκόσμιου νομίσματος μπορεί να ολοκληρωθεί μέσα σε τουλάχιστον πέντε χρόνια και θα εξαρτηθεί από την Ουάσιγκτον, καθώς όσο περισσότερο οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν το δολάριο για να ασκήσουν πιέσεις, τόσο μεγαλύτερο κίνητρο δίνουν σε άλλες χώρες ώστε να απορρίψουν τις πληρωμές σε δολάρια. Η Κίνα έχει αρχίσει να αγοράζει πετρέλαιο χρησιμοποιώντας το γουάν, η Τουρκία έχει αποσύρει τις καταθέσεις της σε χρυσό από τις ΗΠΑ και η Ρωσία έχει μειώσει σημαντικά τις επενδύσεις της στο δημόσιο χρέος των ΗΠΑ.

Είναι γεγονός ότι μόλις εμφανιστεί το εναλλακτικό παγκόσμιο νόμισμα, το δολάριο θα χάσει τη σημασία του, γεγονός που θα κοστίζει το μισό της τρέχουσας αξίας του και κατά συνέπεια με την απώλεια της αξίας του δολαρίου, οι ΗΠΑ θα χάσουν μέρος της επιρροή τους σε παγκόσμιο επίπεδο.

Κατά συνέπεια υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι η χρήση του δολαρίου ως «εργαλείου/μέσου πίεσης» θα οδηγήσει στην απόρριψη του, ως νόμισμα στις διεθνείς πληρωμές. Ενδεχομένως η χρήση του αμερικανικού δολαρίου για την άσκηση πίεσης σε άλλες χώρες, θα οδηγήσει στη δημιουργία ενός «εναλλακτικού παγκόσμιου νομίσματος» και αυτή η εξέλιξη θα κοστίζει στο δολάριο το παγκόσμιο νομισματικό του καθεστώς.

Εν κατακλείδι είναι αμφίβολη και ανησυχητική μια εξέλιξη της κλιμάκωσης ενός «εμπορικο-οικονομικού πολέμου» μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας και προφανώς επιζήμια για την παγκόσμια οικονομία. Είναι γεγονός ότι οικονομικο-εμπορικοί πόλεμοι είναι επιβλαβείς και καθόλου εύκολο να τους κερδίσει κάποιος.

¹⁹⁹ Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα και Νότια Αφρική.

Κεφάλαιο «ΣΤ»

Επίλογος

1. Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

Μετά την μελέτη της εργασίας γίνεται φανερό, ότι ο ρόλος που διαδραματίζουν σήμερα στις διεθνείς σχέσεις οι συνεργασίες και γενικότερα η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών αυξάνεται διαρκώς, σε σημείο που η «οικονομική διαπλοκή» να υποβαθμίζει τις διακρατικές συγκρούσεις ή ακόμα και τον κίνδυνο ανάφλεξης ενός πολέμου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Σε έναν κόσμο όπου η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας διαβρώνει τη βαρύτητα των «εθνικών δρώντων» στη διεθνή σκηνή, είναι σχεδόν μονόδρομος η «κατεύθυνση» να οδηγηθούμε, έστω και με κάποιες αμφιταλαντεύσεις, σε ένα σύστημα διεθνούς συνεργασίας, αρμονίας των συμφερόντων και ειρηνικής επίλυσης των προβλημάτων, μέσω διαβουλεύσεων στο πλαίσιο των διεθνών συνεργασιών και συμμαχιών.

Η παγκόσμια κοινότητα με κοινά συμφέροντα δεν πρέπει να συγχέεται με μια παγκόσμια κυβέρνηση. Η παγκόσμια κυβέρνηση δεν είναι πρακτικός στόχος σε αυτή την φάση της ιστορίας. Αντίθετα, μια παγκόσμια κοινότητα με κοινά συμφέροντα δεν είναι μόνο δυνατή, αλλά και στα σπάργα. Αποτελεί εν μέρει αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης διαδικασίας εγγενούς στοιχείου στη δυναμική της παγκοσμιοποίησης και εν μέρει συνέπεια περισσότερων σκόπιμων προσπαθειών, να «υφανθεί» μια ευρύτερα δεσμευτική και θεσμοποιημένη διεθνής συνεργασία. Οι διμερείς και οι πολυμερείς συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου, τα Forums περιφερειακής πολιτικής και οι επίσημες συμμαχίες συμβάλλουν συνδυαστικά στην δημιουργία ενός ιστού αλληλένδετων σχέσεων, σε αυτό το στάδιο περισσότερο σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά με αυξανόμενους ρυθμούς και σε παγκόσμιο. Και οι εν λόγω σχέσεις αντιπροσωπεύουν αθροιστικά τη φυσική εξέλιξη των διακρατικών σχέσεων σε μια ανεπίσημη διεθνή δομή διακυβέρνησης²⁰⁰.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, βρισκόμαστε σε μια συγκυρία όπου ο αγώνας για εξουσία απειλεί να επιφέρει κορεσμό δυνάμεων στη διεθνή σκηνή. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η Ρωσία και η Κίνα, παρά τις δυσκολίες που επιφέρει το διεθνές περιβάλλον, θα προσπαθήσουν να βρουν τρόπους επίτευξης των γεωστρατηγικών επιδιώξεών τους, καθιστώντας τους εαυτούς τους «παγκόσμιους παίκτες» και διαμορφωτές των κοινών τους επιδιώξεων στις πολιτικές, στις οικονομικές και στις στρατιωτικές ισορροπίες. Όσο δεν

²⁰⁰ Zbigniew Brzezinski, «Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 353.

απειλείται η «εσωτερική νομιμοποίησή» τους, οι κυβερνήσεις τους, θα προσπαθήσουν να προωθήσουν ένα φιλειρηνικό προφίλ μέσα από τη διάθεση για συμπόρευση και συνεργασία, ακόμη και αν αυτό πολλές φορές παραμείνει στο επίπεδο των δηλώσεων.

Η αμφισβήτηση του παρόντος διεθνούς συστήματος συνεπάγεται γεωπολιτικές προκλήσεις, ασυνέχεια και εκπλήξεις. Το δυτικό μοντέλο του οικονομικού φιλελευθερισμού, της δημοκρατίας και του κοσμικού κράτους, που ορισμένοι θεωρούσαν νομοτελειακή κατάληξη, φαίνεται στην εποχή μας να χάνει τη λάμψη του. Η Ρωσία και η Κίνα ως ανερχόμενες δυνάμεις χρειάζονται, ένα ειρηνικό διεθνές περιβάλλον προκειμένου να επιτύχουν την οικονομική ανόρθωση την ευημερία και να αποκτήσουν το πολιτικό και οικονομικό βάρος που τους αναλογεί και το οποίο επιδιώκουν στη διεθνής σκηνή.

Η Ρωσία τα προσεχή χρόνια, θα βρεθεί ενώπιον πολλών προκλήσεων και ευκαιριών, οι οποίες θα διαμορφώσουν το μέλλον της. Η Ρωσία «ξεναμπαίνει στο παιχνίδι» με πολλά και ισχυρά «όπλα», ένα από αυτά είναι η ενέργεια και είναι ένα από τα ισχυρότερα χαρτιά της, αλλά δεν θα πρέπει να υπερεκτιμηθεί και να θεωρηθεί ως «αντίδοτο» για κάθε πρόβλημα. Έτσι η συνετή χρήση του ενεργειακού «εργαλείου», θα δημιουργήσει φίλους, συμμάχους και συνεργάτες. Υπό αυτή την οπτική γωνία, χώρες όπως η Κίνα, με αυξητική ζήτηση ποσοτήτων ενέργειας και αυξητική πληθυσμιακή τάση, θα προσπαθήσουν ή και θα συμμετέχουν σε διακρατικές προσπάθειες εισαγωγής νέων τεχνολογιών για παραγωγή ενέργειας. Ιδιαίτερα η Κίνα, που θεωρεί τον εαυτό της ως «περιφερειακή δύναμη», με ζωτικό χώρο που εκτείνεται σε όλη τη Νοτιοανατολική Ασία και το Δυτικό Ειρηνικό, προσβλέπει σε μια ζώνη επιρροής στην Ευρασία μέσω οικονομικών δεσμών.

Αμφότερες, Ρωσία και Κίνα συγκεντρώνουν σήμερα μια σειρά από σημαντικά αλλά και συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι άλλων κρατών με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης όπως, η σταθερότητα σε πολιτικό επίπεδο, τα θετικά μακροοικονομικά μεγέθη, η βελτίωση της πιστοληπτικής τους αξιολόγησης και η ανάπτυξη των οικονομιών τους. Καθίσταται λοιπόν σαφές, ότι μια η συνεργασία Ρωσίας και Κίνας θα προσπαθήσει να επιβάλει τον πολυμερισμό στη λήψη των αποφάσεων, να επαναφέρει την αξιοπιστία του ΟΗΕ, καθώς και το σεβασμό της εδαφικής κυριαρχίας των κρατών. Ο κοινός στόχος πιθανώς να είναι ο περιορισμός της παγκόσμιας ηγεμονίας των ΗΠΑ, που απειλούν τη Ρωσία με την επέκταση της αμερικάνικης αντιβαλλιστικής ασπίδας στην ανατολική Ευρώπη και ανησυχούν έντονα την Κίνα με την μετατόπιση της αμερικάνικης στρατηγικής προς την Ασία και τον Ειρηνικό.

Η συνεργασία Κίνας και Ρωσίας προσπαθεί να επιβάλει τον πολυμερισμό στη λήψη αποφάσεων. Ο κοινός στόχος εκτιμώ ότι είναι ο περιορισμός της παγκόσμιας ηγεμονίας των ΗΠΑ που απειλούν τη Ρωσία με την επέκταση της αμερικάνικης αντιβαλλιστικής ασπίδας στην ανατολική Ευρώπη και ανησυχούν έντονα την Κίνα με την μετατόπιση της αμερικάνικης στρατηγικής προς την Ασία και τον Ειρηνικό. Όμως οι ΗΠΑ δεν είναι αυτές που ήταν, καθώς δοκιμάζονται και αυτές από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και διότι οι αντοχές των στρατιωτικών τους δυνάμεων έχουν σχεδόν φτάσει στα όρια τους. Ενδέχεται όμως αυτή η συνεργασία μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας, μόλις αρχίσει να απομακρύνεται ο αμερικάνικος κίνδυνος να παρουσιάσει ρωγμές αναδεικνύοντας τα πεδία των ανταγωνισμών που παρέμεναν «εν υπνώσει» και δεν προκαλούσαν. Ο ανταγωνισμός για επιρροή σε επίπεδο μεγάλων δυνάμεων δεν αφήνει περιθώρια για λάθος εκτιμήσεις και κινήσεις που θα απωλέσουν το πολιτικοστρατιωτικό πλεονέκτημα και το γνωρίζουν πολύ καλά τόσο το Πεκίνο όσο και η Μόσχα.

Παρά το γεγονός, ότι και οι δύο χώρες έχουν ενισχυθεί σημαντικά, καθώς και οι διμερείς τους σχέσεις έχουν βελτιωθεί ικανοποιητικά εκτιμάται, ότι Ρωσία και Κίνα δεν μπορούν να παίξουν πειστικά το ρόλο μιας παγκόσμιας υπερδύναμης. Ο όρος αυτός είναι προφανές ότι προϋποθέτει πρωτοκαθεδρία στον στρατιωτικό τομέα σε παγκόσμιο επίπεδο, σημαντική χρηματο-οικονομική επιρροή, σαφές προβάδισμα στον τομέα της τεχνολογίας και τέλος κοινωνική συμπεριφορά με διεθνή απήχηση. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω είναι απαραίτητος για να μπορεί μία πολιτική οντότητα να έχει παγκόσμια δύναμη και επιρροή. Τόσο η Ρωσία όσο και η Κίνα, δεν έχουν καταφέρει ακόμα να αναπτύξουν τα χαρακτηριστικά του κράτους, που θα μπορέσει να σχηματίσει διεθνείς συμμαχίες και θα κινητοποιήσει τις αναγκαίες δυνάμεις, για την αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων.

Επομένως, συνοψίζοντας, αυτό που μάλλον θα πρέπει να αναμένουμε στο βραχυπρόθεσμο μέλλον σχετικά με την εξέλιξη της συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας και Κίνας και τις (νέες) θέσεις τους στο διεθνές σύστημα, είναι ότι θα αποκτήσουν το ρόλο της «περιφερειακής δύναμης» που θα διαμορφώνει τις γεωστρατηγικές συνθήκες της γεωπολιτικής περιφέρειας στην οποία ανήκουν, θα επηρεάσουν δε το διεθνές σύστημα μέσω των οικονομικών - εμπορικών σχέσεων, που προφανώς περαιτέρω θα αναπτύξουν και βεβαίως τη θέση τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επιπλέον, θα συνεχίσουν να αποφεύγουν θερμές συγκρουσιακές καταστάσεις με τις γειτονικές τους χώρες, επιδιώκοντας όμως μέσω της ισχυροποίησής τους στρατιωτικά, να τις «πείσουν» να συμπλέουν με τα δικά τους ζωτικά συμφέροντα.

Εν κατακλείδι, η ιδέα της «απόλυτης εθνικής ασφάλειας» είναι πλέον μύθος. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η απόλυτη ασφάλεια και η απόλυτη άμυνα δεν είναι εφικτές. Το πραγματικό ερώτημα είναι: με πόση ανασφάλεια μπορεί να ζήσει ένα κράτος, προωθώντας ταυτόχρονα τα συμφέροντά του σε ένα κόσμο που συνεχώς σημειώνεται αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση; Όσο ενοχλητική και εάν είναι η ανασφάλεια για τα κράτη, δεν υπάρχει άλλη επιλογή. Συνεπώς, παρόλο που η ανασφάλεια είναι κοινωνικά δυσάρεστη πρέπει να γίνει πολιτικά διαχειρίσιμη²⁰¹. Αντίθετα ενώ μια σταδιακή και ελεγχόμενη αποκέντρωση της ισχύος μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία μιας όλο και πιο σχηματοποιημένης διεθνούς κοινότητας με κοινά συμφέροντα, στην οποία οι υπερεθνικές συμφωνίες θα αναλαμβάνουν όλο και περισσότερο ορισμένους από τους ειδικούς ρόλους ασφαλείας τους οποίους παίζουν τα παραδοσιακά εθνικά κράτη²⁰².

2. Προοπτικές

Είναι πιθανόν μέχρι το 2025 αυτό που αποκαλούμε «διεθνή κοινότητα», ως σύνθεση των εθνών-κρατών, να πάψει να υφίσταται. Η ισχύς θα έχει διαμοιραστεί και μεταξύ νέων «παικτών» που ετοιμάζονται να εμφανιστούν στη διεθνή σκηνή, επιβάλλοντας νέους κανόνες. Όσο οι κίνδυνοι εξαιτίας των μετασχηματισμών στη διεθνή σκηνή μεγαλώνουν, τόσο οι δυτικές παραδοσιακές συμμαχίες θα εξασθενούν υποχωρώντας ως ένα βαθμό, στις απαιτήσεις των νέων δυνάμεων.

Τα κοινά γεωπολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας και της Κίνας, ώθησαν τις δύο χώρες να συμμετάσχουν από κοινού σε Διεθνείς Οργανισμούς και Συνασπισμούς Συνεργασίας²⁰³, διαμέσου των οποίων προσπαθούν να εκπληρώσουν τις γεωπολιτικές τους βλέψεις χωρίς να κινδυνεύουν. Η μετατροπή του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης, σε μια αξιόπιστη στρατιωτική συμμαχία φαίνεται ότι αποτελεί επιλογή και των δύο κρατών.

Οι υπό εξέταση χώρες προσπαθούν διαμέσου των συνεργασιών τους σε αρκετούς τομείς, να εξασφαλίσουν ένα ειρηνικό και ασφαλές περιβάλλον, έτσι ώστε να μπορέσουν να επιτύχουν υγιή οικονομική ανάπτυξη. Η Ρωσία προσπαθεί να αποκομίσει τους καρπούς της συνεργασίας με την Κίνα και να ενισχύσει τη δική της οικονομική θέση. Η Κίνα θέλει να ικανοποιήσει τις μεγάλες ενεργειακές ανάγκες της μέσα από τα τεράστια αποθέματα της Ρωσίας. Η συνεργασία αυτή θα ευνοήσει την ανάπτυξη όχι μόνο της Ασίας αλλά θα επεκταθεί και στην Ευρώπη.

²⁰¹ Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 50.

²⁰² Στο ίδιο, σελ. 29.

²⁰³ Όπως ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης και ο συνασπισμός BRICS.

Η Ρωσία πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι εάν θέλει να επιβιώσει, η μόνη επιλογή που διαθέτει είναι να ευθυγραμμιστεί με την Δύση ως ο πιο νέος εταίρος της και της διαφαινόμενης συμφωνίας των κινέζων ηγετών ότι η Κίνα χρειάζεται μια χρονική περίοδο ηρεμίας στην εξωτερική της πολιτική, προκειμένου να διαχειριστεί την επόμενη φάση της δύσκολης εσωτερικής της μετάβασης²⁰⁴. Η πιθανότητα να δημιουργηθεί ρήγμα στις σχέσεις Ρωσίας και Κίνας δεν είναι ιδιαίτερα πιθανό, για τους λόγους της αλληλεξάρτησης που αναφέραμε, καθώς κανένας στην παρούσα χρονική στιγμή δεν επιθυμεί μια εκτεταμένη αντιπαράθεση.

Τελειώνοντας θα ήταν παράληψή μου να μην τονίσω ότι, η Ρωσία και η Κίνα δίνουν «γη και ύδωρ» για πρόσβαση στα ελληνικά λιμάνια και γενικότερα στην Μεσόγειο, καθώς αποτελεί κομβικό σημείο «εμπορικών διαδρόμων» και αγωγών ενέργειας, από βορρά προς νότο, από ανατολή προς δύση. Η καίρια θέση της, καθιστά την Ελλάδα μία στρατηγική περιοχή παγκόσμιας αξίας, ένα σημείο σύγκρουσης ισχυρών γεωπολιτικών συμφερόντων. Η Ελλάδα αναπτύσσοντας ισχυρούς εμπορικούς δεσμούς συνεργασίας με Ρωσία και Κίνα, εκκινεί την αναβάθμιση του ρόλου της τόσο σε τοπικό επίπεδο, όσο και σε ένα ευρύτερο Ευρωασιατικό επίπεδο, αφού θα μπορέσει να αποτελέσει αποφασιστικό παράγοντα ενεργειακής τροφοδοσίας της ΕΕ. Με εταίρους την Ρωσία και την Κίνα, η Ελλάδα θα είναι σε θέση να πιέσει πιο αποτελεσματικά την Τουρκία, να αποδεχθεί τις Ελληνικές προτάσεις για τη διευθέτηση των προβλημάτων που δυσχεραίνουν τις σχέσεις των δυο παράκτιων χωρών.

²⁰⁴ Zbigniew Brzezinski, «*Η Επιλογή Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗ, 1998, σελ. 153.

Πηγές - Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Βαληνάκης Γ. Γιάννης, Μπότσιου Ε. Κωνσταντίνα, *«Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή»*, Εκδόσεις Παρατηρητής, 2001.
2. Βερέμης Θ. – Κρεμμυδάς Β., *«Ο σύγχρονος Κόσμος»*, Γνώση ΕΠΕ, Αθήνα 1982.
3. Γρηγορίου Γ. Παναγιώτης, *«Ο πολιτικός, στρατιωτικός και οικονομικός ρόλος της Κίνας στις παγκόσμιες γεωπολιτικές και γεωοικονομικές εξελίξεις»*, Αθήνα, Οκτώβριος 2002.
4. Ήφαιστος Παναγιώτης, *«Οι Διεθνείς Σχέσεις, ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό»*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2004.
5. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *«Η Στρατηγική Σκέψη, από την Αρχαιότητα Μέχρι Σήμερα»*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010.
6. Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, *«Κοσμοπολιτικό: Ο πόλεμος της νέας τάξης»*, Φιλελεύθερη Έμφαση, 4, 1999.
7. Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας, *«Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις»*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2004.
8. Μαργαρίτου Κώστας, *«Η Ευρασιατική Ένωση και η Υψηλή Στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας»*. Εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2015.
9. Μπόση Μαίρη, *«Ζητήματα ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων»*, Εκδόσεις Παπαζήση, 1999.
10. Ντόκος Θάνος, *«Εγχειρίδιο Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγικής»*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2001.
11. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *«Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη το 21^ο Αιώνα»*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2013.
12. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *«Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική»*, Εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα, 2011.
13. Παρίσης Ιωάννης, *«Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα»*, Εκδόσεις Ινφογνώμων, 2011.
14. Πετρόπουλος Σωτήρης και Χουλιάρας Αστέρης, *«Η Κίνα και οι Άλλοι: Οι Σχέσεις της Κίνας με την Ευρώπη και τον Κόσμο»*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2013.
15. Πλατιάς Αθανάσιος, *«Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων»*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.
16. Ρουμेलιώτης Β. Παναγιώτης, *«Προς Ένα Πολυπολικό Κόσμο»* Εκδόσεις ΛΙΒΑΝΗΣ, 2009.

17. Χατζής Ε. Νικόλαος «*Το Παλάτι του Τέλους*», Εκδόσεις Ερωδιός, 2003.
18. Χάντιγκτον Π. Σάμιουελ, «*Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Νέας Τάξης*», Terzo Books, Αθήνα 1998.
19. Bach Mans, Y.H. Ferguson & R.W., «*Αναζήτηση της Ουτοπίας: Θεωρία και Διεθνής Πολιτική*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2009.
20. Bessiere Stephanie, «*Η Κίνα στην αυγή του 21^{ου} αιώνα*», Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 2007.
21. Brzezinski Zbigniew, «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», Εκδόσεις «Νέα Σύννορα», Α.Α. Λιβάνη, 1998.
22. Brzezinski Zbigniew, «*Η Επιλογή, Παγκόσμια Κυριαρχία ή Παγκόσμια Ηγεσία*», Εκδόσεις «Νέα Σύννορα», Α.Α. Λιβάνη, 1998.
23. Brzezinski Zbigniew, «*Η Αμερική και ο Κόσμος*», Εκδόσεις «Νέα Σύννορα», Α.Α. Λιβάνη, 1998.
24. Brezinski Zbigniew «*Η Γεωστρατηγική Τριάδα. Η Συμβίωση με την Κίνα τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία*». Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2002.
25. Gelber G. Harry, «*Κίνα, ο Δράκος της Ασίας*», Εκδόσεις Ψυχογιός, 2009.
26. Kennedy Paul, «*Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα*», Νέα Σύννορα, Αθήνα 1994.
27. Kissinger A. Henry, «*Διπλωματία*», Εκδόσεις Νέα Σύννορα, Αθήνα, 1995.
28. Kissinger A. Henry, «*Πυρηνικά Όπλα και Εξωτερική Πολιτική*», Εκδόσεις ΣΚΕΨΙΣ, 1991.
29. Mearsheimer J. John «*Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*», Εκδόσεις Ποιότητα, 2006.
30. Nye Joseph, «*Ηπια Ισχύς, το Μέσο της Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», Εκδόσεις Παπαζήση, 2005.
31. Terzo Books, «*Ο ανασχηματισμός της Νέας Τάξης*», Αθήνα 1998.

Ξερόγλωσση

1. Beardson Timothy «*Stumbling Giant The Threats To China's Future*», 2014.
2. Bobo Lo «*Russia and the New World Disorder*», 2015.
3. Bobo Lo «*Axis of Convenience, Moscow, Beijing and the New Geopolitics*», 2008.
4. Carlson G. Brian, IISS The International Institute for Strategic Studies «*China–Russia Relations and the Inertia of History*», 2016.
5. Cheng Joseph, «*Sino-Soviet relations in the 1980's*» in Asia Pacific Community, Τόκιο, τ. 27, 1985.

6. Dutton A. Peter, Testimony before a Hearing of the House Foreign Affairs Committee, «*China's Maritime Disputes in the East and South Seas*», 14 January 2014.
7. Evans G. & Newnham J., «*A Dictionary of World Politics*», Νέα Υόρκη: Harvester Wheatsheaf, 1990.
8. Ferchen Matt, «*China Keeps the Peace, How Peaceful Development Helps and Hinders China*», Foreign Affairs, 08 March 2016.
9. Fukuyama, Francis, «*The End of History?*», The National Interest, Summer 1989.
10. Galeotti Mark, «*Russia's New National Security Strategy: Familiar Themes, Gaudy Rhetoric*», January 4, 2016.
11. Kennedy Paul, «*The Rise and Fall of the great Powers*», New York, 1987.
12. Keohane O. Robert, «*After Hegemony: Cooperation and Discord in World Political Economy*», Princeton N.J. Princeton University Press, 1984.
13. Keohane Robert & Nye Joseph, «*Power and Interdependence: World Politics in Transition*», Boston: Little Brown, 1977.
14. Kissinger A. Henry, «*Does America Need a Foreign Policy?*», New York, Simon & Schuster, 2001.
15. Kofman Michael, «*The Seven Deadly Sins of Russia Analysis*», December 23, 2015.
16. Kotkin Stephen, «*Armageddon Averted: The Soviet Collapse, 1970-2000*», Oxford University Press, 2001.
17. Korolev Alexander Opinion, «*Why Russia and China want to limit US economic influence in Asia Pacific*» Sep 1, 2016.
18. Laruelle Marlene, «*Russian Eurasianism An Ideology of Empire*», 2012.
19. Manning A. Robert and Montaperto N. Ronald, «*China, The Forgotten Nuclear Power*», Foreign Affairs, July/August 2000.
20. Mansfield D. Edward, «*Power, Trade, and War*», Princeton, NJ: Princeton University Press, 1994.
21. Medeiros S. Evan and Fravel M. Taylor, «*China's New Diplomacy*», Foreign Affairs, November/December 2003.
22. Murawiec Laurent, «*The Great Siberian War Of 2030*», Hudson Institute, January 2008.
23. Ned Richard & Risse-Kappen, Thomas, «*International Relations Theory and the End of the Cold War*». New York: Columbia University Press, 1995.

24. Stein Arthur, «*Why Nations Cooperate*», Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1990.
25. Sutter G. Robert. «*China's Rise in Asia – Promises, Prospects and Implications for the United States*», Asia - Pacific Center for Security Studies, February 2005.
26. Vasquez J.A., «*The Power of Power Politics: A Critique*», Εκδόσεις Rutgers University Press, New Brunswick, 1983.
27. Waltz N. Kenneth, «*Theory of International Politics*», Νέα Υόρκη: Mc Grow-Hill, 1979.
28. Walt M. Stephen, «*The Origins of Alliances*», Cornell University Press, Ithaca, London 1987.
29. Wayne M. Morrison, «*China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*», Specialist in Asian Trade and Finance, February 5, 2018.

Άρθρα

1. ΕΛΙΑΜΕΠ, «*Η Διάνοιξη ενός Νέου Δρόμου του Μεταξιού από Κίνα*», του Δρ. Jens Bastian, Κείμενο Εργασίας Νο 82/2017, Οκτώβριος 2017.
2. Ερευνητική Ομάδα Κέντρου Διεθνούς Πολιτικής Θεσσαλονίκης (CIPT), «*Η Κίνα αναζητά ρόλο στο νέο παγκόσμιο σκηνικό*», 2015.
3. Η Γεωπολιτική της Ευρασίας, ΥΕΘΑ, 2000.
4. Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, «*Στρατηγικό Προφίλ της Ρωσίας*», Μάρτιος 2014.
5. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Τεύχος 101, Υπηρεσιακό Υπόμνημα, Ιούλιος 2005.
6. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, «*Η Σημασία της Σινο-Ρωσικής Προσέγγισης*», Τεύχος 101, Αθήνα 2005.
7. Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, «*Στρατηγικό Προφίλ της Ρωσίας*», Συγγραφέας/Ερευνήτρια Πεχλιβάνη Βασιλική, Μάρτιος 2014.
8. ΙΣΤΑΜΕ, «*Ο Πολιτικός, στρατιωτικός και Οικονομικός Ρόλος της Κίνας στις Παγκόσμιες Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές Εξελίξεις*», Οκτώβριος 2002.
9. ΙΣΤΑΜΕ, «*Ο πολιτικός, στρατιωτικός και οικονομικός ρόλος της Κίνας στις παγκόσμιες γεωπολιτικές και γεωοικονομικές εξελίξεις*», Οκτώβριος 2002, Άρθρο του Γρηγορίου Π.
10. Κουλιέρη Όλγα, «*Η Ευρασιατική Πολιτική της Σλαβικής Άρκτου*», Γεωπολιτική, Ιαν. 2000, τεύχος 3, σελ. 34-39.
11. Κουσκουβέλης Ηλίας, «*Μετά το 1989: Διεθνές Σύστημα και Ηγεμονία*», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 39, Αθήνα, 2009. Σελ. 29.

12. Μακρής Σπύρος, Ιστοριογραφία και πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων στην Ελλάδα, «*Η Μεταθεωρητική Συζήτηση*», Αθήνα - Κομοτηνή, 2013, σελ. 1.
13. Μαύρος Τάκης, «*Η Στρατηγική θέση της Ρωσίας και οι σχέσεις της με την Ελλάδα και την Τουρκία, Σύγχρονος Στρατός*», Μάιος 1999, τεύχος 76, σελ. 20-28.
14. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, «*Η θέση της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα στις Αρχές του 21^{ου} Αιώνα*», Μελέτη της ΕΚΟΜΕ – Νοέμβριος 2002.
15. Οικονομικός Ταχυδρόμος, «*Ρωσία, η Ρωσική Αγωνία, Πλανητικός Εφιάλτης*», Δεκ. 1999, φύλλο 52.
16. Blackwill D. Robert, Jennifer M. Harris, «*War by Other Means: GEOPOLITICS AND STATECRAFT*», Belknap Press, 2016, p.20.
17. Dr. Nicolai Socov, «*An assessment of the Draft, Russian Military Doctrine*», CNS, Jan-2000.
18. Foreign Affairs, «*Putin's Russia Down But Not Out*», 18 Απριλίου 2016.
19. Gao S. Henry «*The Closer Economic Partnership Arrangement between Mainland China and Hong Kong: Legal and economic analyses*», Trading Arrangements in the Pacific Rim: ASEAN and APEC, Εκδόσεις Oceana, Σεπτέμβριος 2004.
20. Hartland Penelope - Thunberg, «*China's Modernization : a challenge for the GATT*», in Washington Quarterly, τόμος 10/ αρ. 2/, Άνοιξη 1987.
21. Hoffman David, «*The Oligarchs: Wealth and Power in the New Russia*», Public Affairs, 2001.
22. IISS The International Institute for Strategic Studies, Strategic Comments, «*Fighter sale talks: new era for Sino-Russian cooperation?*», 16 Νοεμβρίου 2015.
23. IISS The International Institute for Strategic Studies, Strategic Comments, «*Russia and China, A New Model of Great-Power Relations*», 31 Ιανουαρίου 2017.
24. Keohane R. και Nye J. S., «*Power and Interdependence*», 4th Ed., NY, Longman, 2011, Pp.25-26.
25. Krickovic A., «*When Interdependence Produces Conflict: EU–Russia Energy Relations as a Security Dilemma*», Contemporary Security Policy issue 1, vol. 36, 2015, p.16,18.
26. Konanykhine D. – Gratcheva E., «*Financial crisis in Russia*», Jan-2000.
27. Klimenko Anatoli, «*The Basis of Russia's Military Doctrine, MIC & POLITICS*», Nov-Dec, 1999.
28. Mark Leonard & Nicu Popescu, «*A Power Audit of EU-Russia Relations*», European Council on Foreign Relations, 2007, p.23.

29. Overholt H. William, «*Asia America and the transformation of geopolitics*», Cambridge, 2008.
30. Pain Emil, «*Ethnic Nationalism and Russia's Republics, Russia in the International System*», National Intelligence Council, ΗΠΑ, Ιούνιος 2001.
31. Randall Newnham, «*Oil, carrots, and sticks: Russia's energy resources as a foreign policy tool*», *Journal of Eurasian Studies*, 2011, pp.137-138.
32. Hugo de Burgh, «*China friend or foe?*», Icon Books, 2006.
33. Sieren Frank, «*The China Code*», Palgrane Macmillan, 2007.
34. Sutela Pekka, «*The Economic Transition, Russia in the International System*», National Intelligence Council, ΗΠΑ, Ιούνιος 2001.

Διαδίκτυο

1. Davies P, «*China eases taxes for foreign companies*», July 2012 <http://www.ft.com>, (Έγινε πρόσβαση στις 06 Δεκεμβρίου 2017).
2. Euromonitor, International Financial Statistics and World Economic Outlook «*Top 10 largest economies in 2020*», July 2010 <http://blog.euromonitor.com/2010/07/special-report-top-10-largest-economies-in-2020.html>, (Έγινε πρόσβαση στις 06 Δεκεμβρίου 2017).
3. European Commission, «*Trade, Growth and World Affairs Trade policy as a core component of the EU'S 2020 STRATEGY*», November 2015, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_146955.pdf, (Έγινε πρόσβαση στις 06 Δεκεμβρίου 2017).
4. European Commission, «*Bilateral relations - Countries and regions – China, USA, Russia*», December 2016, http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/#_reports, (Έγινε πρόσβαση στις 07 Δεκεμβρίου 2017).
5. European Council on Foreign Relations «*Russia*», European Foreign Policy Scorecard, 2012, <http://www.ecfr.eu/scorecard/2012/Russia>, (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).
6. European Council on Foreign Relations «*Russia*», European Foreign Policy Scorecard, 2016, <http://www.ecfr.eu/scorecard/2016/Russia>, (Έγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).
7. European Union, «*Quarterly Flash Note*», TAC COFM from Thomson One and FDi Markets, A platform maintained by TAC for the European Commission/DG Trade, in consortium with [90] AETS, China Obs FDi Monitor, May 2017,

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/july/tradoc_149783.pdf, (Εγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).

8. [https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05\(41\)-MF.pdf/view](https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05(41)-MF.pdf/view), (Εγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).
9. Hilpert H, (December 2015), «*China's Economic Rise and Asian-Pacific Security*», <http://www.swp-berlin.org>, (Εγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2017).
10. <http://www.iiss.org/terms-and-conditions>, (Εγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2017).
11. <http://tvxs.gr/news/kosmos/rosia-kina-o-gamos-poy-allazei-pagkosmio-paixnidi>, (Εγινε πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2017).
12. <http://www.viadiplomacy.gr/sino-rosikos-axonas-sinergasia-alla-ke-antagonismos/>, Δημοσιεύτηκε στα «*Επίκαιρα*», Τεύχος 153, 20/9- 26/9 2012.
13. www.rand.org, (Εγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2017).
14. <http://www.nbr.org/publications/issue.aspx?id=160>, (Εγινε πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2017).
15. Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, «*Η Σινοσοβιετική ρήξη*», (2015), <http://www.kathimerini.gr/831523/article/epikairothta/kosmos/h-sinosovietikhrh3>, (Εγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2017).
16. Reuters, «*Russia c. bank says ready for currency swaps with People's Bank of China*», (2016), <https://www.reuters.com/article/russia-economy-china-swaps/russiac-bank-says-ready-for-currency-swaps-with-peoples-bank-of-china-idUSL8N16A14>, (Εγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2017).
17. www.sectesco.org, (Εγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).
18. www.adb.org, (Εγινε πρόσβαση στις 08 Δεκεμβρίου 2017).
19. www.aapa-ports.org, (Εγινε πρόσβαση στις 15 Δεκεμβρίου 2017).
20. Μπέρση Ε., «*Κολοσσιαία Συμφωνία Ρωσίας – Κίνας*», (2014), <http://www.kathimerini.gr/768650/article/epikairothta/kosmos/kolossiaiasymfwniarwsias—kinas>, (Εγινε πρόσβαση στις 27 Δεκεμβρίου 2017).
21. Bastian J., (2017), «*Η διάνοιξη ενός νέου Δρόμου του Μεταξιού από Κίνα*», http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2017/10/82_2017_-WORKING-PAPER- Jens-Bastian.pdf, (Εγινε πρόσβαση στις 28 Δεκεμβρίου 2017).
22. «*The ASEAN Regional Forum*», www.aseanregionalforum.org, (Εγινε πρόσβαση στις 29 Δεκεμβρίου 2017).
23. www.apec.org, (Εγινε πρόσβαση στις 29 Δεκεμβρίου 2017).

24. Cau E., «*The Geopolitics of the Beijing-Moscow Consensus: The integration of China's Belt and Road and Russia's Eurasian Economic Union will have major implications*», (2018), <https://thediplomat.com/2018/01/the-geopolitics-of-the-beijing-moscow-consensus/> (Έγινε πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2018).
25. CNN, «*Νότια Σινική Θάλασσα: Η Κίνα καταγγέλλει τις προκλήσεις των ΗΠΑ*», (2016), <http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/34676/notia-siniki-thalassa-h-kinakataggellei-tis-prokliseis-ton-hpa>, (Έγινε πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2018).
26. Savic B., «*Behind China and Russia's Special Relationship*»: China and Russia's carefully curated relationship is increasingly having a global impact, (2016), <https://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>, (Έγινε πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2018).
27. ΕΡΤ, «*Όχι Τραμπ στην επικύρωση της συμφωνίας για τα πυρηνικά του Ιράν - Αντιδρούν Γαλλία, Γερμανία, Βρετανία, Ρωσία*», (2017), <http://www.ert.gr/eidiseis/diethni/kosmos/ochi-trab-stin-epikyrosi-tis-symfonias-gia-tapyrinika-tou-iran-antidroun-galliagermania-vretaniarosia/>, (Έγινε πρόσβαση στις 18 Ιανουαρίου 2018).
28. Η Καθημερινή, «*Τραμπ: Ρωσία και Κίνα επιθυμούν έναν κόσμο αντίθετο στις αξίες των ΗΠΑ*», <http://www.kathimerini.gr/939794/article/epikairothta/kosmos/tramp-rwsia-kaikina-epi8ymouyn-enan-kosmo-anti8eto-stis-a3ies-twn-hpa> (Έγινε πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2018).
29. https://polisci.ucsd.edu/files/Naruoka%20Thesis.pdf?_ga=2.195154607.2059668215.1520923315-1853627565.1520923315 (Έγινε πρόσβαση στις 20 Ιανουαρίου 2018).
30. Gusev A., «*Russian Energy Policies Revisited*», Edited by Kirsten Westphal. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, (2015), Available at: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2015RP08_gsv_wep.pdf (Έγινε πρόσβαση στις 21 Ιανουαρίου 2018).
31. Rapoza, K., «*Russia, china get energy deals under way*», (2015), Available at: <http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2015/06/03/russia-china-get-energy-deals-under-way/#bef5880477ad> (Έγινε πρόσβαση στις 21 Ιανουαρίου 2018).
32. liberal.gr, «*Ρωσικό ρουά ματ στην Ανατολική Μεσόγειο!*», (2016), Available at: <http://www.liberal.gr/arthro/88169/amyna-diplomatia/2016/rosiko-roua-mat-stin-anatoliki-mesogeio.html> (Έγινε πρόσβαση στις 22 Ιανουαρίου 2018).

33. «*In Russia, a new strategy for a new pipeline*», (2015) Available at: <https://www.stratfor.com/analysis/russia-new-strategy-new-pipeline> (Εγινε πρόσβαση στις 22 Ιανουαρίου 2018).
34. Sputnik, «*Russia, Indonesia sign memorandum on building high-power, floating NPPs*», (2015), Available at: <https://sputniknews.com/business/201509171027132036/> (Εγινε πρόσβαση στις 23 Ιανουαρίου 2018).
35. «*GM&TS sign LNG supply agreement with pavilion gas*», (2015) Available at: <http://www.gazprom.com/press/news/2015/october/article250038/> (Εγινε πρόσβαση στις 23 Ιανουαρίου 2018).
36. «*The Paris Agreement*», (2012) Available at: http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php (Πρόσβαση: 24 Ιανουαρίου 2018).
37. Indeo, F., «*The Impact of the «Shale Gas Revolution» on Russian Energy Strategy*», (2014), Available at: <http://nautilus.org/napsnet/napsnet-special-reports/the-impact-of-the-shale-gas-revolution-on-russian-energy-strategy/> (Εγινε πρόσβαση στις 24 Ιανουαρίου 2018).
38. Brown D. and Diplomat T., «*Energy and trade in Russia's far east realignment*», (2015), Available at: <http://thediplomat.com/2015/12/energy-and-trade-in-russias-far-east-realignment/> (Εγινε πρόσβαση στις 24 Ιανουαρίου 2018).
39. TASS. «*China expects Russia to supply 100 bcm gas annually — CNPC*», (2015), Available at: <http://tass.com/economy/824749> (Εγινε πρόσβαση στις 24 Ιανουαρίου 2018).
40. «*Russian National Security Strategy*», (December 2015), Available at: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, (Εγινε πρόσβαση στις 26 Ιανουαρίου 2018).
41. Fredholm Michael: «*The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual-Dependence?*». Conflict Studies Research Centre. September 2005. Published By: Defence Academy of United Kingdom [https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05\(41\)-MF.pdf/view](https://www.da.mod.uk/colleges/arag/document-listings/russian/05(41)-MF.pdf/view) (Εγινε πρόσβαση στις 26 Ιανουαρίου 2018).
42. http://rbth.gr/politics/2014/01/17/oi_trei_basikoi_stoxoi_ti_rosiki_eksoteriki_politiki_to_2014_27907.html (Εγινε πρόσβαση: 26 Ιανουαρίου 2018).
43. Οργανισμός Αναλυτικής Πιστωτικής Έρευνας (ACRA), «*Η Κίνα δεν επενδύει πλέον στις Πρώτες Ύλες - Ανάλυση Ξένων Άμεσων Επενδύσεων της Κίνας*», (Αύγουστος

2016), <https://www.acra-ratings.com/documents/56> (Έγινε πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2018).

44. <http://carnegie.ru/commentary/2016/02/09/why-is-china-buying-russian-fighter-jets-su-35/itoe> (Έγινε πρόσβαση στις 27 Ιανουαρίου 2018).

45. http://news.xinhuanet.com/english/200711/21/content_7120513htm, (Έγινε πρόσβαση στις 12 Φεβρουαρίου 2018).